REGIOPLAN

DE PAVEM-PILOTS IN ROTTERDAM

- eindrapport -

Drs. M. Brink
Dr. J.F.I. Klaver

Amsterdam, maart 2009
Regioplan publicatienr. 1511

Regioplan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 - 5315315
Fax : +31 (0)20 - 6265199

Onderzoek, uitgevoerd door Regioplan Beleidsonderzoek in opdracht van Jeugd, Onderwijs en Samenleving, Gemeente Rotterdam.

INHOUDSOPGAVE

Managementsamenvatting ..... **I**

1 Inleiding **1**
1.1 Inleiding en achtergrond van het onderzoek 1
1.2 Onderzoeksvragen 1
1.3 Onderzoeksaanpak en verantwoording 2
1.4 Leeswijzer 8

2 Opzet van de pilots en de ketenpartners **9**
2.1 Inleiding 9
2.2 Doelgroep van de pilots 10
2.3 De opbouw van de pilots 10
2.4 De ketenpartners van de OGO-pilot van Kaleos Educatie 11
2.5 Pilots ‘oriëntatie op werk’ van het Albeda College 12

3 Werving en selectie **15**
3.1 Inleiding 15
3.2 Werving en selectie voor de pilot van Kaleos Educatie 15
3.3 Werving en selectie voor de pilot van het Albeda College 17
3.4 Samenvatting en conclusies 19

4 Inrichting van het onderwijs: de taallessen, portfolio en stage .. **21**
4.1 Inleiding 21
4.2 OGO-pilot van Kaleos Educatie 21
4.3 Pilot ‘oriëntatie op werk’ van het Albeda College 24
4.4 Samenvatting 27

5 De extra modules van de intensieve trajecten **29**
5.1 Inleiding 29
5.2 De empowermentlessen 29
5.3 De bewegingslessen 31
5.4 Begeleiding en nazorg 33
5.5 Samenvatting 38

6 Resultaten: monitor **41**
6.1 Inleiding 41
6.2 Instroom in de pilots 41
6.3 De resultaten 45
6.4 Samenvatting en conclusies 52

7 Kwalitatieve resultaten en de deelnemersenquête 55
7.1 Inleiding 55
7.2 Oordeel over de PaVEM-trajecten 55
7.3 Duurzaamheid van de resultaten: participatie en taalvaardigheid 64
7.4 Persoonlijke ontwikkeling 69
7.5 Samenvatting en conclusies 75

8 Tot slot 79
8.1 Inleiding 79
8.2 Werving en selectie 79
8.3 Meerwaarde van de intensieve pilots: de extra modules 80
8.4 Resultaten van de pilots 83
8.5 Algemene conclusies 86
8.6 Aanbevelingen 86

Bijlagen 91
Bijlage 1 Onderzoeksvragen 93
Bijlage 2 Inhoud Monitor 97
Bijlage 3 Tabellen bij hoofdstuk 7 99

MANAGEMENTSAMENVATTING

In het kader van het Actieplan Taal Totaal van de Commissie PaVEM heeft de gemeente Rotterdam in 2007 circa 730 extra inburgeringstrajecten gerealiseerd voor allochtone vrouwen die de Nederlandse taal onvoldoende machtig zijn. In deze trajecten, die met additionele PaVEM-middelen zijn uitgevoerd, is geëxperimenteerd met de inzet van verschillende instrumenten binnen inburgeringstrajecten. Het gaat hierbij specifiek om een module empowerment, extra begeleiding en bewegingslessen. De gedachte achter de inzet van deze instrumenten is dat er op een meer structurele manier wordt gewerkt aan het bevorderen van het zelfvertrouwen en het welbevinden van de vrouwen, zodat betere inburgeringsresultaten worden bereikt. In het verleden is namelijk gebleken dat veel vrouwen uit de doelgroep sociaal-psychologische belemmeringen hebben en praktische problemen ervaren die succesvolle deelname aan een inburgeringstraject in de weg staan. De PaVEM-trajecten waren tevens de eerste die toeleidden naar het inburgeringsexamen onder de Wet Inburgering. In deze managementsamenvatting wordt een beknopt overzicht gegeven van de inhoud en resultaten van de trajecten. Tevens worden de belangrijkste aanbevelingen naar aanleiding van het onderzoek gepresenteerd.

Organisatie pilots

De gemeente Rotterdam heeft de extra inburgeringstrajecten vormgegeven via pilots voor trajecten gericht op Opvoeding, Gezondheid en Onderwijs (OGO) en voor trajecten gericht op Oriëntatie op Werk. Binnen elk domein was sprake van een intensieve en extensieve pilot. De intensieve pilots omvatten in aanvulling op het reguliere inburgerings- en taaldeel[1], de hierboven genoemde extra modules. De extensieve pilots bestonden alleen uit het reguliere inburgeringsprogramma. Kaleos heeft de intensieve en extensieve OGO-pilots uitgevoerd. Het Albeda College was verantwoordelijk voor de intensieve en extensieve Werk-pilots en heeft daarnaast een extensieve OGO-pilot verzorgd.[2] Bij de uitvoering van de trajecten hebben de twee hoofduitvoerders samengewerkt met diverse instellingen. De gemeente Rotterdam heeft zelf partijen benaderd met het verzoek om een ketenaanpak te realiseren. Scala heeft voor beide intensieve pilots de empowerment-module verzorgt. Ergo Control heeft de bewegingslessen uitgevoerd. Voor de werving en begeleiding van deelnemers in de OGO-pilot heeft Kaleos samengewerkt met Sezer Consult. In de Werk-pilot van het Albeda College heeft Stichting SMI de werving en begeleiding uitgevoerd.

[1] Uitgevoerd volgens het aanbestedingsbestel oudkomers 'Taalvaardigheid gericht op opvoedingsondersteuning, participatie en werk' van de gemeente Rotterdam.

[2] Deze OGO-pilot is niet betrokken in de vergelijking tussen de intensieve en extensieve trajecten, omdat het Albeda College geen intensieve OGO-pilot heeft aangeboden. De resultaten van de OGO-pilot zijn wel opgenomen in het verslag van de monitor.

Doelgroep

De pilots waren gericht op allochtone vrouwen van achttien jaar en ouder die woonachtig zijn in Rotterdam en in het bezit zijn van een geldige verblijfsvergunning.[3] De vrouwen moesten gealfabetiseerd zijn en al enige kennis van het Nederlands hebben (ongeveer NT2-niveau 1) zodat zij binnen één jaar naar het niveau A2 konden worden gebracht. Deelnemers aan de Werk-pilot moesten een uitkering ontvangen en arbeidsplichtig zijn. Deelnemers aan de OGO-pilot mochten daarentegen juist geen uitkering hebben. Uitgangspunt voor de intensieve pilots was tevens dat de vrouwen niet eerder een aanbod van de gemeente hadden ontvangen. Het ging in andere woorden om vrouwen die de gemeente moeilijk weet te bereiken.

Trajectduur

De beoogde duur van de trajecten was ongeveer één jaar. Na afloop van het trajecten zouden de vrouwen uit de PaVEM-pilot als eerste groep opgaan voor het nieuwe inburgeringsexamen in het kader van de Wet inburgering. In de praktijk hebben de trajecten iets langer geduurd. Begin 2008 hadden de deelnemers aan de pilots weliswaar hun trajecten afgerond maar konden zij, in verband met een ontoereikende examencapaciteit bij de IB-groep, nog geen examen afleggen. De aanbieders hebben toen de deelnemers, om de periode tot het examen te overbruggen, nog enige tijd examentraining gegeven.

Gerealiseerde trajecten

In totaal zijn 732 trajecten met de extra PaVEM-middelen uitgevoerd. Dit zijn bijna honderd trajecten minder dan aanvankelijk voorzien (zie tabel 1). Problemen rondom de werving waren hier debet aan (zie ook hierna).

Tabel 1 Realisatie instroom

	Albeda			Kaleos		Totaal
	Intensief Werk	Extensief Werk	Extensief OGO	Intensief OGO	Extensief OGO	
Beoogd	42	42	331	42	374	831
Gerealiseerd	37	29	291	42	333	732
Verschil	- 5	-13	- 40	0	- 41	- 99

Werving

Het was de bedoeling om met behulp van specifieke instrumenten vrouwen te werven voor de intensieve pilots. Daarmee moesten vrouwen worden bereikt die de gemeente niet in beeld heeft. Voor de OGO-pilot zijn door Sezer Consult ambassadrices ingezet. Dit zijn allochtone vrouwen die een brugfunctie hebben tussen de doelgroep en de stedelijke voorzieningen. Kenmerkend voor de aanpak is een persoonlijke benadering en het benutten van de eigen netwerken van de ambassadrices in de wijken. In de Werk-pilot moesten vrouwen worden geworven via de vrouwenstudio's van Stichting SMI. Deze studio's zijn laagdrempelige voorzieningen voor allochtone vrouwen die (nog) weinig aansluiting hebben met de Rotterdamse samenleving.
Uiteindelijk is de inzet van deze gespecialiseerde methodieken weinig succesvol geweest. Verschillende oorzaken liggen hieraan ten grondslag, zoals een te korte wervingsperiode, het opgestelde doelgroepprofiel en concurrentie

[3] In de praktijk hebben ook inburgeringsplichtige vrouwen deelgenomen aan de trajecten.

tussen verschillende taalaanbieders. Zo bleek bijvoorbeeld de combinatie van enige kennis van het Nederlands, maar het niet eerder hebben deelgenomen aan een cursus, in de praktijk moeilijk te vinden. Ook bleek het lastig om via deze methode uitkeringsgerechtigden te vinden die aan de pilot konden en mochten deelnemen. Vaak ging er veel tijd verloren voordat SoZaWe duidelijkheid kon verschaffen of een potentiële kandidaat mocht instromen in de trajecten. Als gevolg van de moeizame werving in zowel de OGO- als de Werkpilot, was de instroom beperkter dan voorzien. Uiteindelijk zijn veel vrouwen die in eerste instantie waren geworven voor de extensieve pilot alsnog ingestroomd in de intensieve pilots, teneinde deze trajecten te vullen. Ook zijn relatief veel vrouwen met een lager niveau ingestroomd dan aanvankelijk beoogd. De meerderheid van de geworven vrouwen had in het verleden bovendien al eens eerder aan een of meer taalcursussen deelgenomen.

Begeleiding

De deelnemers aan de intensieve pilots kregen gedurende hun inburgeringstraject extra begeleiding. De uitwerking van het specifieke begeleidingsmodel verschilde per pilot maar omvatte in beide gevallen twee elementen, namelijk begeleiding op het onderwijsinhoudelijke vlak en begeleiding op het sociaal-emotionele vlak. Deze begeleiding werd door twee verschillende personen van de betrokken organisaties in onderlinge afstemming aangeboden.
De gedachte achter de inzet van extra begeleiding is dat vrouwen minder snel uitvallen uit de inburgeringstrajecten doordat allerlei praktische en sociale problemen die deelname aan een inburgeringstraject in de weg staan, in een vroeg stadium worden gesignaleerd en opgepakt door de begeleiders. Een vergelijking tussen de uitvalpercentages van de intensieve en extensieve trajecten laat zien dat de extra begeleiding inderdaad een positief effect heeft op het reduceren van uitval. Deelnemers aan de intensieve trajecten vallen minder vaak uit. Ook heeft de extra begeleiding in de intensieve OGO-pilot geleid tot een hogere uitstroom naar vervolgopleidingen.

Empowerment

In de empowermentlessen is onder meer aandacht besteed aan het vergroten van het inzicht in eigen kennen en kunnen, het bevorderen van een positief zelfbeeld, assertiviteit en non-verbale en interculturele communicatie. Het doel van de lessen is om het zelfvertrouwen van de vrouwen te vergroten. De gedachte is dat dit kan bijdragen aan betere inburgeringsresultaten. Een belangrijk aspect bij taalverwerving is namelijk het durven communiceren. Ook hier laat een vergelijking tussen de intensieve en extensieve groepen zien dat de empowermentlessen een gunstig effect hebben op de persoonlijke ontwikkeling van de deelnemers. Deelnemers aan de intensieve pilots scoren iets beter ten aanzien van zelfvertrouwen en zelfstandigheid dan deelnemers aan de extensieve pilots.

Bewegingslessen

Veel vrouwen uit de doelgroep ervaren als gevolg van langdurig inactief zijn veel lichamelijke en geestelijke gezondheidsproblemen. Deze klachten zijn vaak een belemmering om te participeren in de samenleving. In een deel van de intensieve pilots zijn bewegingslessen aangeboden om vrouwen te leren

beter om te gaan met hun gezondheidsklachten. Uit het onderzoek blijkt dat het onderwerp gezondheid duidelijk belangstelling heeft bij de doelgroep. De bewegingslessen hebben echter, enkele individuele uitzonderingen daargelaten, maar beperkt effect gehad. Dit komt mede door een relatief hoog verzuim bij deze lessen. Een belangrijke reden voor het hoge verzuim was – hoe tegenstrijdig ook - de slechte gezondheid van een deel van de deelnemers. Deze vrouwen hadden niet de indruk dat de bewegingslessen konden bijdragen aan het omgaan met hun klachten.

Resultaten

Het doel van de PaVEM-trajecten is dat de vrouwen het inburgeringsexamen halen en na afloop blijven participeren in de maatschappij. De uitkomsten van het onderzoek laten zien dat de inzet van de extra modules, met name de extra begeleiding en empowerment, een positief effect heeft op de resultaten. Deelnemers aan de intensieve trajecten vallen minder vaak uit (zie tabel 2) en slagen iets vaker voor het inburgeringsexamen (zie tabel 3). Ook zijn de deelnemers aan de intensieve pilot vaak actiever na afronding van het traject.[4] Hoewel dit een positieve uitkomst is, moet daarnaast worden opgemerkt dat zowel voor de intensieve als de extensieve trajecten de resultaten tegenvallen. In het meest gunstige geval (dat wil zeggen de intensieve Werk-pilot) slaagt 46 procent van degenen die hebben deelgenomen aan het examen voor het inburgeringsexamen. Dat betekent dat meer dan de helft van de deelnemers na een (intensief) traject van ruim één jaar niet in staat is gebleken om voor het examen te slagen.

Tabel 2 Uitval per type traject (in procenten)

	Albeda			Kaleos	
	Werk intensief	**Werk extensief**	**OGO extensief**	**OGO intensief**	**OGO extensief**
Traject afgerond met examen	70,2	51,7	58,1	70,7	52,9
Traject afgerond zonder examen	10,8	24,2	21,8	7,3	9,0
Voortijdige uitval	18,9	24,1	20,1	22,0	38,1
Totaal (n)	37	29	284	41	333

Bron: monitor oktober 2008

Tabel 3 Aantal geslaagden per type traject voor de deelnemers aan het inburgeringsexamen (in procenten)

	Albeda			Kaleos	
	Werk intensief	**Werk extensief**	**OGO extensief**	**OGO intensief**	**OGO extensief**
Geslaagd	46,1	20,0	41,2	41,4	35,8
Gezakt	53,9	80,0	58,8	55,2	58,5
Nog geen uitslag	-	-	-	3,4	5,7
Totaal (n)	26	15	165	29	176

Bron: monitor oktober 2008

[4] Deze observatie is alleen gebaseerd op de OGO-pilots van Kaleos.

Aanbevelingen Op basis van het onderzoek komen we tot een aantal aanbevelingen ten aanzien van de werving en selectie van deelnemers en de inhoud van het programma. Deze aanbevelingen kunnen bijdragen aan het vergroten van het rendement van inburgeringstrajecten. Een uitgebreidere toelichting op deze aanbevelingen is te vinden in hoofdstuk 8.

- Zorg voor voldoende tijd voor de werving zodat gericht kan worden gezocht naar deelnemers met het vereiste profiel.
- Zorg voor een flexibele instroom in de trajecten zodat kandidaten eventueel kunnen worden herplaatst in een ander, meer geschikt, traject.
- Een adequate werving van de groep uitkeringsgerechtigden vraagt om een actieve betrokkenheid van de districtskantoren van SoZaWe.
- Stroomlijn goedkeuringsprocedures bij JOS en SoZaWe, zodat snel duidelijk wordt of een kandidaat mag instromen.
- Zorg voor een divers aanbod van trajecten bij een beperkt aantal aanbieders. Dit vergemakkelijkt het plaatsen van kandidaten op geschikte trajecten.
- Integreer de portfolio-opdrachten in de lessen gedurende het traject. Dit voorkomt een inhaalslag aan het eind van het traject.
- Aandacht voor spreekvaardigheid en praktijkgerichte taalverwerving werpt zijn vruchten af. Cursisten moeten hiervan worden overtuigd door de onderwijsinstellingen.
- Zorg voor voldoende flexibiliteit in het programma. Houd er rekening mee dat vrouwen die een OGO-traject volgen soms ook richting de arbeidsmarkt willen uitstromen.
- Maak optimaal gebruik van goede voorzieningen die op centraal niveau bij onderwijsinstellingen aanwezig zijn. Dit betekent vaak beginnen in de wijken en gedurende het traject (een deel van) de activiteiten uit te voeren op de centrale locaties.
- Aandacht voor empowerment komt het best tot zijn recht in aparte lessen die goed zijn ingebed in de rest van het programma.
- Integreer aandacht voor bewegen in bestaande programmaonderdelen, bijvoorbeeld in het portfolio of binnen empowerment. Aandacht voor de gezondheid van de vrouwen is belangrijk, maar een aparte module bewegingslessen levert te weinig op.
- Intensieve begeleiding van deelnemers op onderwijsinhoudelijk en sociaal-emotioneel vlak is belangrijk. Zorg voor een goede afstemming tussen de twee typen begeleiders.
- Stimuleer het groepsproces binnen de trajecten. Dit heeft een positief effect op het tegengaan van verzuim en uitval.
- Houd de groep kwetsbare vrouwen die niet slagen voor het examen in beeld en bezie of via een ander soort aanbod de participatie van deze vrouwen wel kan worden bevorderd.
- Zorg voor een sluitende aanpak naar een vervolgactiviteit bij de overdracht van de deelnemer aan het einde van het traject. Actieve inzet van de klant

managers SoZaWe en de onderwijsinstellingen is hierbij essentieel. Zij zijn verantwoordelijke voor het organiseren van de keten.

1 INLEIDING

1.1 Inleiding en achtergrond van het onderzoek

In de gemeente Rotterdam woont een grote groep allochtone vrouwen die de Nederlandse taal onvoldoende machtig is en mede daardoor nauwelijks deelneemt aan de samenleving. Om de participatie van deze groep te bevorderen, biedt de gemeente inburgeringstrajecten aan. Inburgering is voor deze vrouwen de eerste stap op weg naar verdere integratie en deelname aan de Nederlandse samenleving. In 2006 had de gemeente Rotterdam extra middelen beschikbaar voor de inburgering van allochtone vrouwen. In het kader van het Actieplan Taal Totaal van de Commissie PaVEM had de gemeente Rotterdam de mogelijkheid om ongeveer 850 extra trajecten te realiseren boven op de ruim drieduizend die uit andere middelen worden gefinancierd.[1]

De gemeente wil met de PaVEM-middelen niet alleen extra inburgeringstrajecten realiseren, maar ook via een pilot ervaring opdoen met de inzet van verschillende instrumenten binnen inburgeringstrajecten. Het gaat hierbij om een module empowerment, extra begeleiding en bewegingslessen. Het idee hierachter is dat er op een meer structurele wijze wordt gewerkt aan het bevorderen van het zelfvertrouwen en welbevinden van allochtone vrouwen met een taalachterstand, zodat betere resultaten worden bereikt. Ruim tachtig van de extra trajecten zullen op deze wijze vorm krijgen, de zogenoemde intensieve trajecten. De overige, zogenoemde extensieve trajecten, kennen alleen het inburgerings- en taaldeel. Twee aanbieders zijn gevraagd om de trajecten vorm te geven. Kaleos heeft in dit kader intensieve en extensieve trajecten OGO aangeboden en het Albeda College de intensieve en extensieve trajecten gericht op werk, alsmede extensieve trajecten OGO.
Om inzicht in de meerwaarde van de verschillende instrumenten te verkrijgen, heeft de gemeente Rotterdam Regioplan Beleidsonderzoek opdracht gegeven om de resultaten en de effectiviteit van de verschillende modules te onderzoeken.

1.2 Onderzoeksvragen

De gemeente wil graag inzicht in de meerwaarde en effectiviteit van de instrumenten die worden ingezet in de intensieve PaVEM-pilots. Het gaat hierbij niet alleen om kwantitatieve resultaten, zoals het aantal deelnemers dat het inburgeringsexamen haalt, maar juist ook om meer kwalitatieve resultaten, zoals de persoonlijke ontwikkeling van de deelneemsters. De vraag is dan ook of in de

[1] De gemeente heeft zich ten doel gesteld twintigduizend Rotterdammers met een taalachterstand te scholen tot 2010. Om dit te halen, moeten jaarlijks vierduizend Rotterdammers instromen (zie hoofdstuk 2). Het gaat hierbij om mannen en vrouwen.

intensieve pilot andere resultaten worden behaald dan in de extensieve pilot.

Om antwoord op bovenstaande vraag te krijgen, is een groot aantal onderzoeksvragen geformuleerd. In bijlage 1 staat een overzicht van alle vragen. Hieronder staat een overzicht van de onderzochte thema's.

A. Bereik en werving
Het in kaart brengen van het verloop van de werving van de deelnemers en de resultaten van de ingezette wervingskanalen.

B. Begeleiding en nazorg
Het beschrijven van het verschil in begeleiding en nazorg tussen de intensieve en extensieve trajecten en het analyseren van de resultaten hiervan.

C. Objectieve resultaten
Het analyseren van de kwantitatieve resultaten met de nadruk op de verschillen tussen de intensieve en de extensieve pilots (uitval, hoeveel deelneemsters ronden een traject af, hoeveel deelneemsters nemen deel aan het inburgeringsexamen, hoeveel slagen er voor het inburgeringsexamen, in hoeverre wordt duale uitstroom en duurzame participatie gerealiseerd?). Ook wordt ingegaan op de verschillen in resultaten naar achtergrondkenmerken van de deelneemsters (leeftijd, etnische achtergrond, taalniveau, opleidingsniveau en leeftijd van de kinderen).

D. Subjectieve resultaten
Het in kaart brengen van de kwalitatieve resultaten van de pilot in termen van persoonlijke ontwikkeling en de effecten van de verschillende modules, namelijk de module Empowerment, de bewegingslessen en de intensieve begeleiding. Daarnaast wordt ingegaan op de redenen van uitval en de motivatie voor het zetten van vervolgstappen.

E. Beoordeling en tevredenheid inburgeringstraject
Het verkrijgen van inzicht in de ervaringen en het oordeel van de deelneemsters ten aanzien van de pilots en de verschillen hierin tussen de extensieve en intensieve pilots.

1.3 Onderzoeksaanpak en verantwoording

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden en zicht te krijgen op de kwantitatieve en kwalitatieve resultaten van het traject, is het onderzoek opgedeeld in drie fasen:

- fase 1 aan het begin van het traject: nulmeting;
- fase 2 bij de afronding van het traject: eindmeting;
- fase 3 zes maanden na afloop van het traject: nameting.

Hierna volgen per fase de ingezette onderzoeksmethoden.

Fase 1: nulmeting
In de eerste fase van het onderzoek zijn de volgende onderzoeksmethoden ingezet:
1. Inventarisatie van de kenmerken van de deelneemsters aan de hand van de Monitor Oudkomers en de tellijsten.
2. Interviews met de uitvoerders en andere betrokkenen.
3. Studie van de projectplannen.

1. Inventarisatie van de kenmerken van de deelneemsters aan de hand van de Monitor Oudkomers en de tellijsten
De kwantitatieve resultaten van de pilots zijn opgenomen in de Monitor Oudkomers. In de monitor staan leeftijd, etnische herkomst, het aanvangsniveau NT2, de uitval en het behaalde eindniveau NT2 geregistreerd. Tevens zijn het instroomkanaal, de maatschappelijke stages en het duale resultaat vastgelegd. Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen waren echter meer gegevens nodig. De twee aanbieders is daarom gevraagd om een aantal aanvullende gegevens, zoals het opleidingsniveau, leeftijd van de kinderen en kinderen op het vmbo. In bijlage 2 staat een overzicht met de gegevens die uiteindelijk zijn opgenomen in de monitor en de tellijsten.
In de eerste fase van het onderzoek zijn aan de hand van de Monitor Oudkomers en de tellijst de achtergrondgegevens van de vrouwen geanalyseerd.

2. Interviews met de uitvoerders en andere betrokkenen
In de aanvangsfase van de pilots is gesproken met de onderwijscoördinatoren van beide aanbieders Kaleos en het Albeda College. Daarnaast is gesproken met de coördinatoren/directie van de onderaannemers die de coaches leveren (stichting SMI en Sezer Consult) en die de bewegingslessen verzorgen (Ergo Control). In deze interviews stond de werving en selectie centraal.

3. Studie van de projectplannen
Voor de beschrijving van de opzet van de pilots is gebruikgemaakt van de projectplannen van de hoofdaanbieders en de contracten tussen de gemeente Rotterdam en de aanbieders.

Fase 2 bij de afronding van het traject: eindmeting
In de tweede fase zijn de volgende onderzoeksinstrumenten ingezet.
1. Eindmeting persoonlijke ontwikkeling en tevredenheid.
2. Analyse persoonlijke ontwikkelingsplannen en andere registraties van de ontwikkeling van de deelneemsters.
3. Interviews met de uitvoerders en andere betrokkenen.

1. Eindmeting persoonlijke ontwikkeling en tevredenheid

De evaluatie moet niet alleen inzicht bieden in de 'harde' resultaten zoals de examenuitslagen, maar ook in effecten in de persoonlijke ontwikkeling van de deelneemsters. Om hierop zicht te krijgen, is de deelneemsters aan de intensieve en extensieve pilots een schriftelijke vragenlijst voorgelegd, waarin is ingegaan op meer kwalitatieve opbrengsten van de trajecten. De vragen hadden betrekking op wat de vrouwen hebben geleerd, hoe zij het traject hebben beleefd en wat hun oordeel is. Ook is de vrouwen gevraagd te reflecteren op hun persoonlijke ontwikkeling in relatie tot het traject. De vragenlijst kende de volgende opbouw:

a. Kennis van de Nederlandse taal
b. Zelfvertrouwen
c. Gezondheid/bewegen
d. Participatie
e. Motivatie
f. Begeleiding
g. Oordeel over de cursus
h. Vervolg

Er is geprobeerd de vragen zo veel mogelijk op niveau A2 te stellen. De vragenlijsten zijn persoonlijk afgenomen in de klas. De onderzoeker bezocht de klas tijdens een lesuur en gaf een toelichting op de vragenlijst, waarna de vrouwen de vragenlijst individueel konden invullen. Gedurende het invullen konden zij vragen om uitleg of toelichting. De vrouwen die afwezig waren, hebben de vragenlijst toegestuurd gekregen.

Bij Kaleos is de vragenlijst in de drie intensieve groepen OGO en in drie vergelijkbare extensieve groepen OGO afgenomen.[2] Doordat er veel uitval was in de extensieve groepen, is nog een extra extensieve groep schriftelijk benaderd om de respons te verhogen.

Daarnaast is de vragenlijst ook uitgezet in de drie intensieve groepen 'oriëntatie op werk' van het Albeda College. De instroom in de 'extensieve pilot werk' was echter beperkt en bovendien verdeeld over tien verschillende groepen, waaraan ook vrouwen deelnemen die niet onder de PaVEM vallen. Er is slechts één extensieve groep met uitsluitend PaVEM-deelneemsters. Deze laatste groep is bezocht door de onderzoeker. De overige deelneemsters die onder de extensieve PaVEM-pilot vallen, zijn schriftelijk benaderd. In tabel 1.1 staat een overzicht van de respons. De betekenis van de relatief lage respons in de extensieve groepen en de intensieve groep OGO wordt verder besproken aan het eind van deze paragraaf.

[2] Hierbij is gekeken naar het niveau van de taalvaardigheid bij aanvang, groepsgrootte en etnische samenstelling (homogeen of heterogeen).

Tabel 1.1 Respons op de deelnemersenquête

	Aantal deelnemers bij start	Aantal deelnemers bij eind	Respons abs	Respons %
Albeda werk intensief	37	30	29	97%
Albeda werk extensief	29	23	17	74%
Kaleos OGO intensief	41	34	23	68%
Kaleos OGO extensief	65*	42	20	48%

* Dit is alleen het aantal van de cursisten in de vier groepen die zijn benaderd voor een interview.

2. Analyse persoonlijke ontwikkelingsplannen en andere registraties van de ontwikkeling van de deelneemster

Een andere wijze om meer inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de deelneemsters is het bestuderen van de persoonlijke ontwikkelingsplannen (POP's). Bij aanvang van de trajecten hebben de vrouwen in samenwerking met de begeleiders een POP opgesteld. De verwachting was dat in dit plan de afspraken over uitstroom en leerdoelen zouden worden bijgehouden en de ontwikkeling daarin. Dit bleek slechts in beperkte mate het geval. De POP's bevatten te weinig informatie om een analyse te maken van de persoonlijke ontwikkeling. Dit wordt ook veroorzaakt doordat de vrouwen bij aanvang slechts in beperkte mate konden verwoorden wat hun leerdoelen waren. In het traject zijn de leerdoelen en de vorderingen regelmatig onderwerp van gesprek geweest tussen de coach en de deelneemsters. Dit is echter niet systematisch in de POP's opgenomen. Om toch over dergelijke kennis te beschikken, is gebruikgemaakt van verslagen van de aanbieders en onderaannemers over de verschillende onderdelen en de vorderingen van de deelneemsters. Zo heeft de uitvoerder van de bewegingslessen, Ergocontrol, bij aanvang van de module Beweeg Mee een aantal gegevens in kaart gebracht (gewicht, conditie, stress) en aan het eind een kort verslag op individueel niveau geschreven.

3. Interviews met de uitvoerders en andere betrokkenen

Bij deze meting is met een tiental respondenten bij de aanbieders gesproken. Bij de onderwijsaanbieders is gesproken met de coördinatoren en een aantal docenten. Bij de onderaannemers is gesproken met de uitvoerders: de social coach en een ambassadrice van Sezer Consult en de talentencoach van stichting SMI, de Empowermentdocenten van Scala en de docente van Ergo Control. In bijlage 3 staat een overzicht. In deze gesprekken stond het verloop van de trajecten centraal, waarbij vooral is ingegaan op de ervaren meerwaarde en de leer- en knelpunten.

Fase 3 zes maanden na afloop van het traject: nameting
In de derde fase worden twee onderzoeksmethoden ingezet:
1. Effectmeting: analyse van de resultaten zes maanden na uitstroom.
2. Kwantitatieve analyse van examenresultaten aan de hand van de Monitor Oudkomers.

1. Effectmeting: analyse van de resultaten zes maanden na uitstroom
Een belangrijke onderzoeksvraag betreft de duurzaamheid van de behaalde resultaten. De vraag is namelijk wat de deelneemsters 'meenemen' van de trajecten, in termen van kennis van het Nederlands en participatie. Om hier inzicht in te krijgen, is een nameting gehouden in oktober/november 2008. De vrouwen die hebben meegewerkt aan de vragenlijst voor de eindmeting en hun adresgegevens hebben verstrekt, zijn opnieuw benaderd. Dit betrof 81 van de 89 vrouwen die aan de eerste ronde hebben meegewerkt. De overige acht vrouwen hebben geen naw-gegevens gegeven. Dit waren vooral vrouwen die een extensief werktraject volgden. De respons onder de vrouwen waarvan wel het adres bekend is, is 86 procent.
De vrouwen zijn thuis benaderd voor een vraaggesprek door interviewers met een niet-Nederlandse achtergrond. Er is geprobeerd om de vrouwen zo veel mogelijk te laten interviewen door interviewers met dezelfde etnische achtergrond. Voor alle Turkse en een groot deel van de Marokkaanse deelneemsters is dit gelukt. De vrouwen kregen een cadeaubon voor deelname aan het interview.

Tabel 1.2 Respons op de nameting

	Aantal deelnemers aan enquête eindmeting	Aantal deelnemers aan enquête nameting	Respons %
Albeda werk intensief	29	20	69%
Albeda werk extensief	17	10	59%
Kaleos OGO intensief	23	20	90%
Kaleos OGO extensief	20	20	100%
Totaal (n)	89	70	79%

2. Kwantitatieve analyse van examenresultaten aan de hand van de Monitor Oudkomers
In de Monitor Oudkomers zijn de resultaten van het inburgeringsexamen, de uitval en het participatieresultaat opgenomen. De monitor heeft betrekking op de stand van zaken in oktober 2008. Hierin zijn de examenresultaten, uitval en uitstroom beschikbaar. Ten behoeve van het onderzoek zijn deze resultaten geanalyseerd.

In tabel 1.3 staat een overzicht van de activiteiten die per fase plaatsvinden:

Tabel 1.3 Overzicht van de uitgevoerde onderzoekswerkzaamheden

	Fase 1 (begin 2007)	Fase 2 (dec 2007-feb 2008)	Fase 3 (sept 2008-dec 2008)
Analyse monitor/tellijst	■		■
Eindmeting pers. ontw. en tevredenheid		■	
Analyse persoonlijke ontwikkelingsplannen		■	
Interviews met de uitvoerders en andere betrokkenen	■	■	
Effectmeting			■

Validiteit van het onderzoek

Een belangrijk onderdeel van de onderzoeksvraag is inzicht in de effectiviteit van de ingezette onderdelen in de intensieve pilots. Om de vraag te beantwoorden of de intensieve pilot effectiever is dan andere trajecten is een vergelijking met de extensieve pilots nodig. De kwaliteit van deze vergelijking is bepalend voor de validiteit van de uitspraken over de effectiviteit.[3]

Om de intensieve en extensieve pilots goed te kunnen vergelijken, is het belangrijk dat er zicht is op de ontwikkelingen in de tijd en dat de deelnemsters aan de verschillende pilots goed vergelijkbaar zijn. Aan beide voorwaarden is in dit onderzoek voldaan. Er is een nul- en eindmeting in de vorm van de monitor, en een kwalitatieve eind- en nameting. Ook blijken de groepen naar achtergrondvariabelen, zoals leeftijd, etnische herkomst, vooropleiding, eerdere onderwijservaring en motivatie slechts in beperkte mate te verschillen (zie hoofdstuk 6). Op basis van de monitor is daarom een valide vergelijking tussen de groepen mogelijk.

Voor het vergelijken van de meer kwalitatieve opbrengsten van de pilots moet nog wel een opmerking worden gemaakt. Deze kwalitatieve opbrengsten zijn niet opgenomen in de monitor, maar zijn verzameld via een steekproef onder de deelneemsters. In OGO-pilot zijn alle intensieve groepen benaderd en zijn vergelijkbare groepen bij de extensieve trajecten geselecteerd. In de werkpilot zijn alle deelneemsters, van zowel de intensieve als de extensieve pilot benaderd. De omvang van de groep is echter te klein om significante verschillen aan te tonen.[4]

[3] Een internationaal geaccepteerde maatstaf voor de validiteit van effectevaluaties is de Maryland Scientific Methods Scale (MSMS), zie Farrington e.a., 2002. Hierin worden vijf categorieën evaluatiestudies onderscheiden: 1) correlatie, 2) voor- en nameting, 3) voor- en nameting met vergelijkingsconditie, 4) voor- en nameting in verschillende experimentele en vergelijkingssituaties, gecontroleerd voor overige beïnvloedende factoren, 5) effectmeting met random toewijzing. De correlatie heeft de laagste validiteit en de effectmeting de hoogste.

[4] Dit houdt in dat de gevonden verschillen mogelijk worden verklaard door toeval en niet samenhangen met de specifieke groep.

Een complicerende factor is de lage respons in sommige groepen. Er was veel verzuim in de groepen die zijn benaderd, waardoor maar een deel van de deelneemsters heeft meegewerkt aan de enquête. De resultaten hebben dan ook vooral betrekking op de vrouwen die het traject tot het eind hebben gevolgd.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt nader ingegaan op de achtergrond van de PaVEM-pilots en de uitvoerders van de pilots. In hoofdstuk 3 komt de werving en selectie aan de orde. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de inrichting van het taal-onderwijs en komen het portfolio en stages aan de orde. In hoofdstuk 5 staan de specifieke onderdelen van de intensieve pilots, de bewegingslessen, empowerment en de coaching, centraal. In hoofdstuk 6 worden de resultaten op basis van de monitorgegevens beschreven. In hoofdstuk 7 wordt ingegaan op de meer kwalitatieve resultaten van de pilots. Het rapport wordt afgesloten met hoofdstuk 8, waarin de belangrijkste conclusies staan.

2 OPZET VAN DE PILOTS EN DE KETENPARTNERS

2.1 Inleiding

Begin 2006 heeft het nieuwe Rotterdamse College in haar collegeprogramma de ambities voor het inburgeringsbeleid vastgelegd. In de periode tot 2010 wil de gemeente aan 20.000 Rotterdammers met een taalachterstand, waaronder allochtone vrouwen, een cursusaanbod doen om de taal te leren en het inburgeringsexamen te halen. Dit betekent dat jaarlijks vierduizend Rotterdammers moeten worden geschoold.

Het collegeprogramma sluit aan bij het nieuwe inburgeringsstelstel en het Actieplan Taal Totaal van de Commissie PaVEM.[1] Uitgangspunt is het aanbieden van integrale trajecten, waarbij het leren van de Nederlandse taal wordt gecombineerd met opvoedingsondersteuning, het bevorderen van ouderbetrokkenheid op school of de oriëntatie op werk. Naast de trajecten die worden gefinancierd uit de oudkomersmiddelen, biedt PaVEM extra middelen voor circa 850 trajecten. De gemeente Rotterdam heeft ervoor gekozen om deze middelen in te zetten voor een pilot met verschillende soorten trajecten om meer inzicht te krijgen in de effectiviteit van diverse typen trajecten. De dienst SoZaWe en de dienst JOS hebben gezamenlijk een projectplan geschreven voor de uitvoering van de PaVEM-trajecten. Dit plan is goedgekeurd door het ministerie van Justitie.
De gemeente Rotterdam (SoZaWe en JOS) heeft de PaVEM-trajecten ondergebracht bij twee partijen: het Albeda College voor de trajecten naar werk en OGO (Opvoeding, Gezondheidszorg en Onderwijs) en Kaleos Educatie voor OGO-trajecten. Deze twee partijen treden op als hoofdaannemer en maken ieder op zich deel uit van een keten. Voor deze keten heeft de gemeente Rotterdam zelf partijen benaderd met het verzoek de ketenaanpak te realiseren. Alle partijen hebben hiermee ingestemd.

In paragraaf 2.2 wordt de doelgroep van de pilots beschreven en een schets gegeven van de extra modules in de intensieve pilots. In paragraaf 2.3 komen de ketenpartners die betrokken zijn bij de uitvoering van de pilot van Kaleos aan de orde en in paragraaf 2.4 de ketenpartners van de pilot van het Albeda College.

[1] De Commissie PaVEM (Participatie van Vrouwen uit Etnische Minderheidsgroepen) biedt gemeenten voor het actieplan Taal Totaal de mogelijkheid om extra inburgeringstrajecten aan te bieden. Hiermee komt het streven om alle allochtone vrouwelijke oudkomers met een taalachterstand een taaltraject te bieden, binnen bereik. Voorwaarden daarbij zijn dat de verschillende partijen binnen de gemeenten samenwerken, zodat wordt gekomen tot een sluitende taal- en participatieketen.

2.2 Doelgroep van de pilots

De pilot richt zich op allochtone vrouwen van achttien jaar en ouder die woonachtig zijn in Rotterdam en in het bezit zijn van een geldige verblijfsvergunning. Het gaat om vrouwen die reeds gealfabetiseerd zijn. Binnen deze groep kan een onderverdeling worden gemaakt tussen vrouwen die gericht zijn op de opvoeding en de begeleiding van hun (klein)kinderen tot achttien jaar (met daarbinnen een onderscheid tussen vrouwen met kinderen in de leeftijd van twee tot zes jaar, van zes tot twaalf jaar en van twaalf tot achttien jaar die een vmbo-opleiding volgen) en vrouwen die gericht zijn op het verkrijgen van een plaats op de arbeidsmarkt of het opdoen van werkervaring. De deelneemsters aan de pilots ‘oriëntatie op werk’ moeten een uitkering ontvangen en arbeidsplichtig zijn. De deelneemsters aan de pilots opvoedondersteuning mogen juist geen uitkering ontvangen.

Het uitgangspunt voor de intensieve pilot was dat de vrouwen, naast dat ze bovengenoemde kenmerken hebben, nooit eerder een aanbod van gemeente Rotterdam hebben gehad voor een taaltraject. Het gaat hier dus om vrouwen die de gemeente moeilijk weet te bereiken. Om deze vrouwen te bereiken heeft de gemeente bepaald dat in de intensieve pilots extra instrumenten moesten worden ingezet voor de werving. Voor de intensieve pilots opvoed-ondersteuning wordt gebruikgemaakt van de Ambassadrice Methode van Sezer Consult. De Stichting SMI (Sociaal Maatschappelijke Innovaties) werft de deelneemsters voor de intensieve pilots werk. Beide organisaties hebben ruime ervaring met het bereiken van de doelgroep.

2.3 De opbouw van de pilots

De pilots bestaan uit intensieve en extensieve trajecten. Bij de intensieve trajecten worden extra modules ingezet in aanvulling op het bestaande aanbod voor oudkomers. In de plannen is ingezet op 84 intensieve trajecten, waarvan 42 voor opvoeders en 42 voor vrouwen die gericht zijn op werk. De extensieve trajecten (totaal 766) zijn aangeboden volgens het aanbestedingsbestek oud-komers ‘Taalvaardigheid gericht op opvoedingsondersteuning, participatie en werk’ van de gemeente Rotterdam. Het gaat hierbij om duale taaltrajecten (voor zowel opvoeders als vrouwen gericht op werk) zoals die sinds 2005 worden aangeboden. Deze zogenoemde extensieve pilot is vooral belangrijk als vergelijkingsgroep, om inzicht te krijgen in de effectiviteit van de extra modules die worden ingezet in de intensieve pilot.

In de intensieve pilots zijn de instrumenten ‘Empowerment’, ‘T(a)alentencoach’ en ‘Beweeg mee’ als extra instrumenten ingezet. Alle deelneemsters aan de intensieve pilot krijgen Empowerment en de T(a)alentencoach aangeboden.

Bij twee van de zes intensieve groepen wordt ook het instrument ‘Beweeg mee’ ingezet. De gedachte is dat met de inzet van de instrumenten het rendement van de inbugeringscursussen wordt verhoogd.
Het instrument ‘Empowerment’ wordt ingezet om te kijken of dit tot psychologische veranderingen leidt die belangrijk zijn voor een succesvolle participatie van allochtone vrouwen aan de samenleving. Het blijkt namelijk dat veel allochtone vrouwen met een taalachterstand onzeker zijn over hun eigen mogelijkheden. In de bestaande inburgeringstrajecten wordt niet op een structurele manier aandacht besteed aan het bevorderen van het zelfvertrouwen. De module ‘Empowerment’ doet dit wel. Scala biedt deze module aan.

Het instrument T(a)alentencoach wordt ingezet om belemmeringen die deelname van de vrouwen aan de trajecten in de weg staan, weg te nemen en uitval te voorkomen. Het instrument bestaat uit twee elementen: een motivatiecoach/social coach en een competentiecoach/talentencoach. Onder begeleiding van een motivatiecoach/social coach wordt de motivatie van de deelneemsters voortdurend ondersteund en sociaal-emotionele belemmeringen zo veel mogelijk weggenomen. Deze coach volgt de deelneemster tijdens het traject en wijst de weg om de gestelde doelen te verwezenlijken. De coach helpt ook bij het oplossen van problemen die niet direct met het inburgeringstraject te maken hebben, maar die daarop wel van invloed kunnen zijn, zoals schulden, gezondheidsproblemen en problemen met de kinderen.
Daarnaast functioneert de competentiecoach/talentencoach als begeleider vanuit de taalaanbieder. Deze coach stelt samen met de vrouwen vast wat zij in de training gaan leren. Deze leerdoelen komen in het Persoonlijk Ontwikkelingsplan (POP) tot uitdrukking.

Tot slot wordt het instrument ‘Beweeg mee’ ingezet om klachten en belemmeringen op het gebied van de gezondheid van de deelneemsters weg te nemen. Mensen die langdurig inactief zijn en weinig sociale contacten hebben, ervaren vaak veel lichamelijke en geestelijke gezondheidsproblemen. Ergo Control heeft een training ontwikkeld met als doel mensen beter met hun gezondheidsklachten te laten omgaan, zodat deze klachten geen belemmeringen meer vormen bij participatie of het aanvaarden van werk. Gepland is dat een derde van de deelneemsters aan de intensieve pilot deze module aangeboden krijgt. Het was de bedoeling dat het instrument wordt ingezet aan het begin van het traject.

2.4 De ketenpartners van de OGO-pilot van Kaleos Educatie

De gemeente Rotterdam heeft bij Kaleos Educatie 42 intensieve trajecten OGO aanbesteed en 374 extensieve trajecten. In de intensieve pilot werkt Kaleos samen met Sezer Consult, Scala en Ergo Control. Voor de begeleiding en de werving werkt Kaleos samen met de Sezer Consult. Scala verzorgt de

empowermentlessen en Ergo Control de bewegingslessen. In tabel 2.1 staat een overzicht.

Tabel 2.1 Ketenpartners intensieve pilots opvoedingsondersteuning

Taak	Ketenpartner
Hoofdaanbieder	Kaleos Educatie
Taalaanbieder/OGO	Kaleos Educatie (Fourstar Ooverbruggen voor een aantal extensieve trajecten)
Werving en motivatiecoach	Sezer Consult
Empowerment	Scala
Beweeg mee	Ergo Control

Afspraken over het uitstroomresultaat[2]

In het contract tussen de gemeente en de Kaleos Educatie zijn uitstroom-afspraken vastgelegd. Voor de extensieve OGO-pilots is de eis dat minimaal negentig procent van de deelneemsters uiterlijk 1 september 2008 heeft deelgenomen aan alle onderdelen van het inburgeringsexamen. Minimaal 64 procent van deze groep slaagt vervolgens voor dit examen. Voor de intensieve pilot liggen deze percentages op respectievelijk 70 en 64 procent. Voor beide pilots geldt dat er een duale uitstroom van minimaal 64 procent moet plaats-vinden.

2.5 Pilots ‘oriëntatie op werk’ van het Albeda College

De gemeente Rotterdam heeft bij het Albeda College 42 intensieve trajecten en zestig extensieve trajecten ‘oriëntatie op werk’ aanbesteed. Daarnaast zou het Albeda College nog 331 extensieve trajecten OGO verzorgen. In de intensieve pilot werkt het Albeda College samen met stichting SMI (Sociaal Maatschappelijke Innovaties), Scala en Ergo Control. Voor de begeleiding en de werving werkt het Albeda College samen met de Stichting SMI. Scala verzorgt de empowermentlessen en Ergo Control de bewegingslessen. In tabel 2.2 staat een overzicht.

Tabel 2.2 Ketenpartners intensieve pilots 'werk op oriëntatie'

Taak	Ketenpartner
Hoofdaanbieder	Albeda College
Taalaanbieder/OGO	Albeda College (Senata voor extensieve trajecten)
Werving en motivatiecoach	Stichting SMI (Cleo Patria)
Empowerment	Scala
Beweeg mee	Ergo Control

[2] Bij de aanbesteding van de PaVEM-pilot konden de aanbieders zelf een percentage offreren. Dit percentage was een van de gunningscriteria waarop gescoord kon worden. In de aanbestedingen vanaf 2007 hanteert de gemeente een slagingspercentage van zeventig procent voor alle aanbieders.

Afspraken over het uitstroomresultaat
De gemeente en het Albeda College zijn overeengekomen dat negentig procent van de gestarte deelneemsters aan de extensieve OGO-trajecten deelneemt aan het inburgeringsexamen. Minimaal zeventig procent van deze groep slaagt vervolgens voor dit examen. Voor de extensieve pilot werk zijn de percentages hetzelfde. Voor de intensieve pilot werk geldt een streef-percentage van zeventig procent dat deelneemt aan het examen en tevens een slaagpercentage van zeventig procent. De afspraak voor de duale uitstroom voor de trajecten van het Albeda College is zeventig procent. Dit betekent dat de vrouwen na afloop van de trajecten aantoonbaar deelnemen aan activiteiten in het kader van opvoedingsondersteuning, maatschappelijk participatie, re-integratie of werk.

3 WERVING EN SELECTIE

3.1 Inleiding

De gemeente Rotterdam wilde voor de intensieve pilots graag vrouwen bereiken die nog niet eerder zijn bereikt. De taalaanbieders hebben daarom verschillende wervingsinstrumenten ingezet om deze vrouwen te bereiken (zie paragraaf 2). In dit hoofdstuk beschrijven we de resultaten van deze instrumenten. De twee pilots worden apart beschreven, waarbij eerst wordt gekeken naar de ingezette wervingsmethoden, vervolgens naar de feitelijke werving. Beide wervingsmethoden zijn namelijk beperkt succesvol geweest.

3.2 Werving en selectie voor de pilot van Kaleos Educatie

De werving en selectie volgens het projectplan
De werving voor de intensieve pilot van Kaleos zou plaatsvinden door Sezer Consult volgens de Ambassadrice Methode. Ambassadrices zijn allochtone vrouwen die een brugfunctie hebben tussen oudkomers en de stedelijke voorzieningen op het gebied van de Nederlandse taal en cultuur. De vrouwen zijn afkomstig uit de doelgroep zelf en hebben reeds een inburgeringsprogramma doorlopen. Zij werken als vrijwilligster en krijgen trainingen in bijvoorbeeld acquisitietechnieken, professioneel taalgebruik en de sociale kaart van Rotterdam. Zij worden vanuit de wijk waar zij wonen als vrijwilligster ingezet voor het benaderen van potentiële deelneemsters. De Ambassadrice Methode wordt gekenmerkt door een persoonlijke benadering en kleinschaligheid: de ambassadrices werven in hun eigen netwerk in de eigen wijk.
Sezer Consult zou zeven ambassadrices inzetten die ieder tien potentiële kandidaten zouden werven, waaruit een selectie van 42 vrouwen zou worden gemaakt. De ambassadrices konden zowel in hun eigen netwerken werven, als via externe bronnen zoals zelforganisaties, moskeeën of gezondheidscentra. De motivatiecoach zou de ambassadrices daarbij begeleiden. De werving moest plaatsvinden in de deelgemeenten Feijenoord, Noord en Delfshaven in de periode oktober en november 2006. Na de werving zou per deelneemster een motivatieplan worden opgesteld door de motivatiecoach met daarin de motivatie, NAW-gegevens, eventuele belemmeringen en de toetsuitslagen. Kaleos zou de alfabetiseringstoets uitvoeren, Sezer Consult de overige intaketoetsen.[1]

De werving voor de extensieve pilot zou Kaleos zelf verzorgen. Kaleos wilde dit doen door intermediairs te benaderen zoals basisscholen, zelforganisaties en moskeeën.

[1] In de praktijk heeft Kaleos alle intaketoetsen uitgevoerd.

De werving en selectie in de praktijk

De opbrengst van de werving volgens het projectplan van Kaleos is achtergebleven bij de verwachtingen, waardoor ook van andere wervingskanalen gebruik is gemaakt. De werving is gestart in november 2006 door drie ambassadrices in plaats van de beoogde tien. Door de korte periode die beschikbaar was voor werving is het Sezer Consult niet gelukt om in die periode voldoende ambassadrices te leveren. De drie ambassadrices hebben 38 potentiële deelneemsters gevonden voor deelname aan de pilots. Hiervan zijn zestien vrouwen daadwerkelijk ingestroomd in de drie intensieve pilots. De ambassadrices hebben dus uiteindelijk veertig procent van de instroom in de intensieve pilots verzorgd, terwijl zij de volledige werving op zich zouden nemen. De overige 25 deelneemsters aan de intensieve pilots komen voort uit de wervingsactiviteiten voor de extensieve pilots door Kaleos zelf. Een deel van deze vrouwen voldeed aan het profiel voor de intensieve pilots en is vervolgens ingestroomd.

Kaleos heeft zelf de werving verricht voor de extensieve pilot. Aanvankelijk is geworven via zoekkanalen zoals scholen en zelforganisaties, maar dit leverde te weinig potentiële deelneemsters op. Veel van de vrouwen die door deze organisaties zijn voorgedragen, bleken analfabeet of hadden een uitkering, waardoor ze niet in de doelgroep van de pilot vielen. Om toch voldoende vrouwen te werven heeft Kaleos besloten om uitgebreid te gaan folderen. Alle medewerkers zijn ingezet om folders te gaan verspreiden. In straten met veel allochtonen zijn folders huis aan huis verspreid. Verder hebben met name de allochtone medewerkers mensen op straat aangesproken en een folder gegeven. In de folder stond dat mensen zich konden aanmelden op informatieavonden. In tegenstelling tot de verwachting – over het algemeen geldt dat de doelgroep voor inburgeringstrajecten nauwelijks reageert op folders – kwamen er veel reacties en konden vrouwen worden geworven voor de extensieve pilots. Ook zijn op deze wijze 25 vrouwen geworven voor de intensieve pilot. Hierbij was de locatie in de buurt bepalend of een vrouw instroomde in een extensieve of intensieve pilot. Daarnaast bood een andere taalaanbieder (Fourstar/Ooverbruggen) locaties en deelneemsters aan. Deze taalaanbieder had wel geworven, maar had geen contract met de gemeente Rotterdam voor 2007. Via bovengenoemde kanalen zijn in totaal 333 deelneemsters ingestroomd in de extensieve pilot opvoedingsondersteuning. Dit is echter minder dan de beoogde 374.[2]

[2] Kaleos had in eerste instantie 374 deelneemsters geworven voor de extensieve pilot. Doordat de instroom in de intensieve pilot achterbleef zijn 25 van deze 374 in de intensieve pilot ingestroomd. Verder zijn nog zestien vrouwen uitgevallen voordat de trajecten daadwerkelijk zijn gestart.

3.3 Werving en selectie voor de pilot van het Albeda College

Werving en selectie volgens het projectplan
De werving voor de intensieve pilot oriëntatie op werk van het Albeda College zou worden verzorgd door de stichting SMI. Deze organisatie onderhoudt vrouwenstudio's. Dit zijn laagdrempelige voorzieningen voor allochtone vrouwen die (nog) weinig aansluiting hebben met de Rotterdamse samenleving. Via vrijwilligers en zogenoemde gastvrouwen in de studio's heeft stichting SMI toegang tot moeilijk bereikbare vrouwen in de wijken. De afdeling SoZaWe van de gemeente Rotterdam wilde graag dat vrouwen zouden worden bereikt die zij zelf (moeilijk) kunnen activeren.
In het projectplan van het Albeda College is de volgende aanpak voor de werving voorgesteld. Stichting SMI wilde 42 vrouwen werven via de districtskantoren van SoZaWe en een persoonlijke benadering. Verder wilde stichting SMI dat de districtskantoren een selectie van vrouwen zouden aanleveren.[3] De opzet was dat deze vrouwen vervolgens een brief zouden krijgen over het traject en de inhoud. Daarna zou een ronde starten waarbij de vrouwen thuis werden bezocht. Dit bezoek diende ervoor de vrouwen op de voorlichtingsdagen te wijzen, waar zij zich konden aanmelden. Het Albeda College zou vervolgens in een intake het startniveau en de leervaardigheid toetsen. Stichting SMI zorgde voor een intake, waarbij de sociale achtergrond en motivatie in kaart werd gebracht. Het Albeda College en stichting SMI zouden samen achttien deelneemsters per groep selecteren, rekening houdend met enkele uitvallers in de verlengde intake. Uiteindelijk zouden 42 deelneemsters in de pilot instromen.

Het Albeda College wilde voor de extensieve pilots oriëntatie op werk ook de districtskantoren van SoZaWe inschakelen. Voor de werving van de extensieve pilots OGO heeft het Albeda College Senata ingehuurd, een organisatie met nauwe contacten met allochtonen in de wijken.

Werving en selectie in de praktijk
De opbrengst van de werving door stichting SMI is achtergebleven bij de verwachtingen. Zij zijn maar in beperkte mate in staat geweest vrouwen te vinden die aan het profiel voldeden. Ze hoopten namen te krijgen van de districtkantoren van SoZaWe. Vervolgens wilden ze deze vrouwen benaderen voor deelname. SoZaWe had daarentegen aangegeven dat de pilots juist waren bedoeld voor vrouwen die SoZaWe moeilijk kan activeren. SoZaWe wilde dat stichting SMI deze vrouwen op andere wijze zou benaderen. Alleen het districtskantoor Feijenoord heeft namen van potentiële deelneemsters aangeleverd. Stichting SMI is er nauwelijks in geslaagd op andere wijze vrouwen te werven. Vaak bleken benaderde vrouwen niet aan de criteria te voldoen en geen uitkering te hebben. Ook de beoogde huisbezoeken hebben

[3] Dit is opgenomen in het projectplan van het Albeda College. SoZaWe wilde echter graag stichting SMI inzetten voor de werving in de hoop dat stichting SMI via de vrouwenstudio´s en andere kanalen dan SoZaWe de zeer moeilijk te activeren vrouwen kan bereiken.

niet plaatsgevonden. Doordat de werving pas startte in november 2006, was er geen mogelijkheid om de vrouwen eerst thuis te bezoeken en uit te nodigen voor de groepsbijeenkomsten. Begin december waren er slechts drie deelneemsters geworven. Uiteindelijk heeft stichting SMI veertien vrouwen geworven. Alleen de intensieve groep in Feijenoord, bestaande uit twaalf vrouwen, is geheel door stichting SMI geworven.

Het Albeda College heeft SoZaWe benaderd voor namen van potentiële deelneemsters aan de extensieve pilots oriëntatie op werk. Omdat de instroom in de intensieve pilots ver achterbleef bij de verwachting, hebben zij ook voor de intensieve pilots namen van potentiële deelneemsters gevraagd bij SoZaWe. Het districtskantoor in Kralingen heeft verschillende personen aangeleverd, waarvan een deel is ingestroomd in de intensieve pilots. Uiteindelijk zijn er 37 vrouwen in de intensieve pilot ingestroomd.[4] Deze instroom is echter ten koste gegaan van de instroom in de extensieve pilot. Slechts 29 van de beoogde zestig vrouwen zijn ingestroomd in de extensieve pilot. Daarnaast had het Albeda College nog een groot aantal vrouwen met een uitkering geworven via andere wervingskanalen (zie hieronder). Het Albeda heeft voor deze vrouwen toestemming gevraagd aan SoZaWe om in te stromen in de pilots oriëntatie op werk. In de meeste gevallen is deze toestemming niet (op tijd) verleend. Een deel van de vrouwen bleek al een ander traject te volgen of te hebben gevolgd. Een andere groep voldeed wel aan de instroomeisen. Deze groep vrouwen heeft echter pas na 1 januari 2007 toestemming gekregen van SoZaWe en kon toen niet meer worden gemeld bij JOS.

De werving voor de extensieve pilots opvoedingsondersteuning heeft het Albeda College uitbesteed aan Senata. Deze organisatie was in staat in korte tijd veel vrouwen te bereiken. Niet alle vrouwen vielen echter in de doelgroep. Sommigen hadden een uitkering (zie boven) en kwamen in sommige gevallen in aanmerking voor de werktrajecten. De werving via Senata en vanuit het eigen bestand van het Albeda College heeft ook onvoldoende instroom in de extensieve pilot Opvoedingsondersteuning opgeleverd. Er zijn 291 vrouwen ingestroomd, minder dan het afgesproken aantal van 331 extensieve trajecten OGO.

Uit het bovenstaande komt naar voren dat zowel in de OGO-pilot van Kaleos als in de pilot van het Albeda College de instroom is achtergebleven bij de beoogde aantallen. In tabel 3.1 staat een overzicht.

[4] In eerste instantie zijn 42 vrouwen gemeld bij de gemeente voor de pilot door het Albeda College. Vijf vrouwen zijn echter alsnog afgevallen. Drie vrouwen bleken analfabeet. Zij waren daarmee geen doelgroep van de PaVEM-pilot en zijn doorgestroomd naar een alfabetiseringstraject. Twee vrouwen zijn nooit gestart.

Tabel 3.1 Realisatie instroom

	Albeda			Kaleos		Totaal
	Intensief Werk	Extensief Werk	Extensief OGO	Intensief OGO	Extensief OGO	
Beoogd	42	42	331	42	374	831
Gerealiseerd	37	29	291	42	333	732
Verschil	- 5	-13	- 40	0	- 41	- 99

Bron: bestek aanbesteding PaVEM-trajecten en monitor maart 2007

3.4 Samenvatting en conclusies

De inzet van gespecialiseerde methodieken voor de werving van potentiële deelneemsters voor de intensieve pilots is weinig succesvol geweest. Voor beide intensieve pilots heeft de werving via de Ambassadrice Methode en via de vrouwenstudio's minder deelneemsters opgeleverd dan was voorzien. Hieronder worden daarvoor een aantal redenen aangeven:

- *Korte wervingsperiode*
  De werving voor de pilots was gepland voor de maanden oktober en november 2006. Doordat de gemeente Rotterdam pas in een laat stadium de definitieve toezegging voor de pilots vanuit het Rijk kreeg, is de werving later gestart. De korte wervingsperiode leidde in de pilot oriëntatie op werk ertoe dat er geen tijd was om de vrouwen thuis te benaderen en zo de drempel om deel te nemen te verlagen. Dit is een werkwijze die het meest past bij de manier van werken van stichting SMI.
  De latere start van de werving heeft ook effect gehad op de intensieve pilots opvoedingsondersteuning. Er was daardoor niet voldoende tijd om zeven ambassadrices te werven en in te zetten. De drie ambassadrices die wel zijn geworven, hebben de afspraak om tien potentiële deelneemsters per persoon te werven overigens ruim gehaald.

- *Profiel van de doelgroep*
  Het bleek moeilijk om vrouwen te vinden die voldeden aan het instroomprofiel voor de werkpilot, te weten vrouwen die in het bezit zijn van een uitkering en moeilijk bereikbaar zijn voor de officiële instanties. Ook hebben zij nog niet eerder een traject gevolgd. SoZaWe hoopte dat stichting SMI erin zou slagen de voor hen moeilijk te activeren vrouwen te bereiken. Dit is maar in beperkte mate gelukt. Vrouwen met een uitkering die via andere kanalen dan de districtskantoren zijn geworven, kregen slechts in beperkte mate toestemming van SoZaWe om deel te nemen. Vaak namen zij al deel aan een ander traject of hadden reeds deelgenomen.
  Voor de Kaleos-pilot bleek het lastig om vrouwen te vinden die voldeden aan de voorwaarden van de beheersing van het Nederlands op ongeveer

niveau 1 en geen inkomsten uit werk of een uitkering.[5] Slechts een beperkte groep vrouwen voldeed aan deze voorwaarden. Op basis van eerdere wervingervaringen bestaat de indruk bij de aanbieders dat er weinig vrouwen in Rotterdam zijn die aan dit profiel voldoen. Veel vrouwen hebben toch vaak al eerdere ervaringen met taallessen. Daarnaast viel een deel van de geworven vrouwen af, omdat ze een uitkering ontvingen. Ook kwamen niet alle vaak moeilijk bereikbare Marokkaanse vrouwen in aanmerking, omdat ze niet (Latijns) gealfabetiseerd waren.

- *Concurrentie tussen aanbieders*
  De ambassadrices hebben ervaren dat werving via externen weinig opleverde. De meeste zelforganisaties en moskeeën hebben inmiddels afspraken met taalaanbieders en laten taallessen verzorgen in hun ruimtes. De vrouwen in hun achterban worden naar deze lessen verwezen. De organisaties werken vervolgens niet mee aan de werving voor andere, mogelijk beter passende, trajecten.

Een gevolg van de moeizame werving was dat de instroom beperkter was dan van tevoren verwacht. Tevens heeft er weinig selectie plaatsgevonden om de aantallen te halen. Hierdoor zijn relatief veel vrouwen met een lager taalniveau ingestroomd dan aanvankelijk beoogd.

[5] De enige eis die de gemeente op dit vlak aan de doelgroep stelde, was dat de vrouwen gealfabetiseerd moesten zijn en nog geen niveau A2 hadden bereikt. De aanbieders zijn uitgegaan van het profiel A1 of bijna A1 voor spreken en luisteren en op weg naar A1 voor schrijven en lezen. Het uitgangspunt hierbij was dat deelneemsters met dit profiel in staat zouden zijn om in een jaar tijd voldoende vaardig te zijn om het inburgeringsexamen te halen.

4 INRICHTING VAN HET ONDERWIJS: DE TAALLESSEN, PORTFOLIO EN STAGE

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komt de inrichting van het taalonderwijs aan de orde. Het gaat hierbij om de taallessen, de stage en de buitenschoolse opdrachten. Deze onderdelen zijn hetzelfde in de intensieve en extensieve pilots. De taallessen moeten de deelneemsters voorbereiden op het inburgeringsexamen. Verder zijn de aanbieders echter vrij in de invulling van het onderwijsprogramma. Eerst besteden we in paragraaf 4.2 aandacht aan de pilot van Kaleos Educatie en vervolgens in paragraaf 4.3 aan de pilot van het Albeda College. In paragraaf 4.4 geven we een samenvatting.

4.2 OGO-pilot van Kaleos Educatie

4.2.1 De taallessen

De taallessen volgens het projectplan
Kaleos heeft voor de trajecten als doel gesteld dat de deelneemsters na afloop voldoende taalvaardig zijn om te kunnen functioneren op het terrein van OGO en burgerschap. Daarnaast moeten zij over voldoende kennis van de Nederlandse samenleving beschikken om in het dagelijks leven adequaat te kunnen handelen. De deelneemster krijgt inzicht in situaties die voor haar relevant zijn en weet hoe zij daarin moet handelen. Tijdens de trajecten moet dit worden geoefend en geleerd. Om dit doel te bereiken zijn de NT2-lessen geïntegreerd met de onderwerpen van Kennis van de Nederlandse samenleving (KNS).
De vrouwen moeten voor het nieuwe inburgeringsexamen kennis van de Nederlandse samenleving hebben binnen acht vastgestelde domeinen:

- omgangsvormen, waarden en normen;
- gezondheid en gezondheidszorg;
- wonen;
- geschiedenis en geografie;
- instanties;
- staatsinrichting en rechtsstaat;
- werk en inkomen;
- opvoeding en onderwijs.

Kaleos heeft ervoor gekozen om de onderwerpen van Kennis van de Nederlandse samenleving als uitgangspunt te nemen voor de inrichting van de taallessen. Per week wordt een thema behandeld. Er is niet voorzien in een specifieke methode, maar er wordt gewerkt met eigen materiaal. Er worden zowel schriftelijke vaardigheden als spreekvaardigheden in de vorm van bijvoorbeeld een rollenspel of een spreekbeurt gedaan. Het trainen van computervaardig-

heden maakt deel uit van het onderwijsprogramma.
Het taalonderwijs is gelijk voor de intensieve en extensieve trajecten.

De taallessen in de praktijk
De uitwerking van de taallessen is verlopen zoals in het projectplan is aangegeven. Iedere week werd een nieuw KNS-onderwerp behandeld, aan de hand waarvan ook de NT2-vaardigheden werden geoefend. Zo werden de woorden die bij het onderwerp hoorden geoefend. Bij het oefenen van de spreekvaardigheid werd veel gebruikgemaakt van het rollenspel, waarin de KNS-onderwerpen aan de orde kwamen.
Een trainer gaf aan dat de grote aandacht voor praktische oefeningen in eerste instantie op afweer stuitte bij de deelneemsters. De deelneemsters verwachtten vooral invuloefeningen, omdat ze dit kennen van eerdere cursussen. Ook vinden ze het spreken voor de groep vaak bedreigend, waardoor ze het graag vermijden. De trainer moest daarom niet alleen inhoudelijk onderwijs aanbieden, maar de vrouwen ook overtuigen dat meer praktijkgericht onderwijs meer resultaat biedt. Het duurde enige tijd voordat de vrouwen meer interactieve onderwijsmethoden waardeerden. Dat ze dit uiteindelijk wel deden, bleek uit een interne evaluatie van een taalgroep. De vrouwen gaven aan dat ze juist het samenwerken en het uitvoeren van opdrachten als leukste en leerzaamste onderdelen hadden ervaren.

Op zich vonden de trainers het uitgangspunt om te werken met de KNS-onderwerpen goed. Zij zagen echter wel een aantal knelpunten. Zo noemden zij als kritiekpunt dat de focus op de KNS-onderwerpen niet is ingebed in een methode. Hierdoor bestaat het risico dat niet alle NT2-elementen, zoals lezen, schrijven en grammatica voldoende aandacht krijgen. Een tweede knelpunt was volgens de trainers het instroomniveau van de deelneemsters. Bij de opzet van het programma is uitgegaan van deelneemsters die rond niveau 1 zouden zitten voor de mondelinge vaardigheden, en op weg naar niveau 1 voor de schriftelijke vaardigheden. In de praktijk bleek dat het niveau van een substantieel deel van de vrouwen lager was. Voor deze vrouwen was het erg lastig om het tempo van de lessen bij te houden. Er kon echter ook niet veel langer bij een onderwerp stil worden gestaan, vanwege de planning om alle verschillende onderwerpen te behandelen om tot een goede voorbereiding op het examen te komen. Het volle programma met bewegingslessen en empowerment, maakte dat er relatief weinig tijd was voor extra taalles. De trainers gaven als mogelijke oplossingen dat de vrouwen met een lager taalniveau eerst een voortraject zouden kunnen doen met veel woordenschatoefening of dat de vrouwen tijdens het traject extra lessen zouden kunnen krijgen.

De vrouwen in de extensieve pilots hebben eenzelfde programma aangeboden gekregen. Ook hier gold dat het voor de vrouwen met een laag taalniveau lastig was om het tempo bij te houden. Toch was het voor hen mogelijk iets minder zwaar, omdat zij geen andere lessen zoals empowerment ernaast hadden.
De vrouwen in zowel de extensieve als de intensieve pilots hebben een

verlenging van het traject gekregen om de examens te oefenen. De verwachting was dat de vrouwen direct aansluitend aan het traject inburgeringsexamen zouden doen. Het eind van het traject was voorzien eind 2007. De tijd tussen inschrijven en het daadwerkelijke inburgeringsexamen bleek echter langer dan verwacht. Kaleos heeft toen besloten om nog een aantal onderhoudslessen examentraining te doen, twee dagdelen in januari 2008 en één dagdeel in februari 2008.

Onderwijsvoorzieningen
De intensieve cursussen zijn in buurthuizen gegeven. De extensieve cursussen maakten ook gebruik van ruimtes van zelforganisaties. Op zich waren de trainers tevreden over de ruimtes. Een knelpunt was echter het gebruik van de computers. Hoewel op alle locaties computers aanwezig waren, bleken deze in de praktijk weinig bruikbaar. In de meeste gevallen betrof het problemen met de software. Ook laptops bleken vaak geen optie, vanwege de logistieke organisatie. De deelneemsters moesten daarom gebruikmaken van computers in de bibliotheek of op de centrale locatie van Kaleos. Dit hebben de docenten echter niet vaak gedaan, omdat het veel tijd in beslag nam om naar de bibliotheek te gaan en weer terug.[1]

4.2.2 Buitenschoolse opdrachten, stages en portfolio

Buitenschoolse opdrachten, stages en portfolio volgens het projectplan
Voor het praktijkdeel van het inburgeringsexamen wordt de functionele taalvaardigheid van de inburgeraar in praktijksituaties getest. Daarvoor is een aantal praktijksituaties beschreven waarin men effectief in het Nederlands moet communiceren. Dit zijn de zogenoemde Cruciale Praktijksituaties (CP's). Om te oefenen met de Cruciale Praktijksituaties moeten de vrouwen opdrachten vervullen. Kaleos gebruikt hierbij het wettelijk verplicht gestelde portfolio OGO. Vrouwen moeten cruciale handelingen uitvoeren die aansluiten bij de CP's die voortkomen uit de KNS onderwerpen, in dit geval de domeinen Burgerschap en OGO. Zo moet een vrouw voor het onderwerp gezondheidszorg aantonen dat zij in staat is om een gesprek met de huisarts te voeren en daarvoor beschikt over voldoende taalvaardigheid.
Deze opdrachten dienen tevens voor de stage van 24 dagdelen die de vrouwen volgens afspraak met de gemeente moeten uitvoeren. De vrouwen moeten 24 opdrachten vervullen bij organisaties die betrokken zijn bij activiteiten die interessant zijn voor hun ontwikkeling en waar de Nederlandse taal in praktijk kan worden geoefend. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om een bank, een school of de huisarts. Alle stageopdrachten en bewijsstukken worden uitgewerkt en verzameld in het portfolio. Van de 24 stageopdrachten zijn er vijftien bedoeld voor het officiële portfolio, dat bestemd is voor het decentrale inburgeringsexamen. De overige opdrachten zijn een invulling van de eis van

[1] De gemeente Rotterdam heeft in e-centra en bibliotheken computerfaciliteiten gesubsidieerd. Er wordt echter maar weinig gebruik van gemaakt in het kader van de NT2-lessen. Dit bleek ook uit de evaluatie van de oudkomerstrajecten 2005 (Brink, M, E. Tromp en J. Klaver (2007) Kwaliteit oudkomerstrajecten 2005-2006. Amsterdam: Regioplan).

de gemeente om 24 dagdelen een stage uit te voeren.
Ook dit onderdeel van het programma is gelijk voor de intensieve en extensieve trajecten.

Buitenschoolse opdrachten, stages en portfolio in de praktijk
Het uitvoeren van de 24 opdrachten in het kader van het portfolio is in de intensieve groepen goed verlopen en volgens plan. De cursisten die niet zijn uitgevallen, hebben alle opdrachten gedurende het traject afgerond. In zowel de lessen als in de individuele gesprekken met de coaches kwamen de opdrachten aan de orde en werd toegezien op de uitvoering van de opdrachten.
De trainers merkten op dat de vijftien portfolio-opdrachten voor het inburgeringsexamen vrij rigide waren en een groot beslag legden op maatschappelijk organisaties. Zo is er een opdracht dat de vrouwen een bankrekening moeten openen. De medewerking van de bank in de wijk werd steeds minder, nadat verschillende vrouwen langs waren geweest om zogenaamd een rekening te openen.
De overige negen van de 24 portfolio-opdrachten waren vrij in te vullen en leiden tot verschillende activiteiten. Zo heeft één van de intensieve groepen een Taaldorp georganiseerd. Ze hebben verschillende situaties bedacht, zoals aangifte doen bij de politie of het vragen van informatie bij een loket. Zij vervulden zelf de rollen bij de loketten en hebben de buurtbewoners uitgenodigd om deel te nemen. De bezoekers kregen vervolgens opdrachten en konden langs bij de verschillende loketten.

De deelneemsters aan de extensieve trajecten OGO hadden dezelfde portfolio-opdrachten als de deelneemsters aan de intensieve trajecten. De controle hierop was echter minder sterk. Zo is er in een extensieve groep die veel wisseling van docenten kende, pas in de eindfase aandacht besteedt aan het portfolio. De laatste docent heeft er vervolgens in een korte periode op toegezien dat toch alle opdrachten zijn gedaan.

4.3 Pilot ‘oriëntatie op werk’ van het Albeda College

4.3.1 De taallessen

De taallessen volgens het projectplan
Het Albeda College heeft het onderwijsprogramma in drie delen opgedeeld, vanaf het moment dat de vrouwen definitief zijn geplaatst in een groep. In de eerste veertien weken zijn er vijf dagdelen onderwijs, waarin aandacht is voor NT2, kennis van de Nederlandse samenleving, loopbaanoriëntatie, praktijklessen en voorbereiding van de stage. Het NT2-onderwijs is gericht op de domeinen die te maken hebben met het zoeken en hebben van werk.
Het tweede deel omvat achttien weken en bestaat uit twee dagdelen onderwijs, met dezelfde onderdelen als in het eerste deel. Daarnaast wordt begonnen met examentraining en sollicitatietraining. De overige twee dagdelen

lopen de vrouwen stage. De laatste vier weken krijgen de vrouwen drie dagdelen onderwijs, waarbij de nadruk ligt op de voorbereiding op het inburgeringsexamen. Het onderwijsprogramma is hetzelfde voor vrouwen die een extensief programma volgen.

De taallessen in de praktijk
Het Albeda College heeft gebruikgemaakt van verschillende methoden en eigen materiaal omdat er nog geen landelijke methode beschikbaar was die voorbereidde op het inburgeringsexamen met als profiel werk.
Net zoals de trainers van Kaleos constateerden de docenten van het Albeda College dat het instroomniveau van de vrouwen lager was dan waarmee zij verwacht hadden te gaan werken. Er was een aantal vrouwen die volgens de docenten meer tot hun recht zouden komen in een minder intensief traject dat gericht was op semi-analfabeten. Deze vrouwen ontbeerden namelijk een groot deel van de woordenschat en vaardigheden die nodig waren om het traject succesvol te kunnen volgen. De vrouwen konden echter niet worden overgeplaatst vanwege de afspraken met SoZaWe en JOS over de instroom in de intensieve pilot. Deze vrouwen waren over het algemeen weliswaar zeer gemotiveerd, maar hadden grote moeite om het tempo van de lessen bij te houden. Het tempo kon echter niet lager omdat aan de gestelde eindtermen moest worden voldaan. Bovendien was het aantal dagdelen NT2 per week relatief weinig, doordat de vrouwen achttien weken lang een stage van twee dagen per week moesten volgen. Onderwijsinhoudelijk zijn er geen verschillen tussen de intensieve en extensieve trajecten.

Onderwijsvoorzieningen
Twee van de drie intensieve groepen kregen les in de vrouwenstudio's van stichting SMI. Het betrof de studio's in Katendrecht en in Kralingen. De docenten van het Albeda College constateerden dat op deze locaties de voorzieningen beperkt waren. De ruimten waar de intensieve pilots werden aangeboden, waren vaak klein en de (computer)voorzieningen waren minimaal. Eén van de docenten heeft zelf een televisie aangeschaft om materiaal te kunnen tonen. Er was namelijk geen televisie beschikbaar en het verkrijgen van een televisie via het Albeda College kon ook niet snel worden geregeld.
Het grote niveauverschil in de groep vroeg om een gedifferentieerde aanpak. De kleine ruimte beperkte echter de mogelijkheden van de docent om gedifferentieerd les te geven. Door de beperkte mogelijkheden van de ruimte konden niet alle deelneemsters de aandacht krijgen die zij nodig hadden om tot hun recht te komen.
De groep op de Albedalocatie Mathenesserlaan heeft steeds gebruik kunnen maken van de goede voorzieningen in het openleercentrum (OLC) en in de lokalen. Voor de andere twee groepen hebben de docenten besloten om in de eindfase niet langer gebruik te maken van de vrouwenstudio, maar voor de examentraining naar locaties van het Albeda College te gaan die beschikken over een openleercentrum. Verschillende respondenten van het Albeda College pleiten er dan ook voor dat er niet alleen op decentrale locaties les wordt gegeven, maar dat op een gegeven moment in het traject ook gebruik-

gemaakt gaat worden van centrale locaties met goede voorzieningen. Door deze overstap deel uit te laten maken van het traject en goed te begeleiden, zullen de vrouwen minder moeite hebben met deze overstap dan tot nu toe vaak wordt verondersteld.[2]

4.3.2 Buitenschoolse opdrachten, stages en portfolio

Buitenschoolse opdrachten, stages en portfolio volgens het trajectplan
De vrouwen in de pilot oriëntatie op werk moeten vijftien portfolio-opdrachten vervullen in de domeinen werk en burgerschap in het kader van het decentraal examen. Daarnaast moeten de vrouwen een stage doen van twee dagen per week, achttien weken lang. Op de stageplaats kunnen zij een deel van de opdrachten in het kader van de cruciale praktijksituaties voldoen. De vrouwen moeten in principe zelf een stageplaats vinden, maar worden daarbij ondersteund door de social coach, de mentor en het stagebureau van het Albeda College.

Buitenschoolse opdrachten, stages en portfolio in de praktijk
De vrouwen in zowel de intensieve als extensieve pilots hebben de portfolio-opdrachten en een stage van achttien weken gedaan. Alle deelneemsters aan de intensieve pilot hebben een stageplaats gevonden, al dan niet met hulp van het Albeda College of stichting SMI. De stage bij de intensieve pilot zijn door zowel de vrouwen als de docenten als positief ervaren. Slechts één vrouw heeft haar stage niet afgerond. De stages waren in onder andere verzorgingstehuizen, op de basisschool en in de vrouwenstudio's. Een stage in een meer commerciële omgeving zoals een drogist bleek te zwaar voor de vrouwen, mede door de geringe ondersteuning van collega's.
In de intensieve groepen is de stage voorbereid in de klas. De stagevoorbereiding is gestart voor de zomervakantie. In de lessen en gesprekken met de mentor is gekeken waar de vrouwen stage zouden willen lopen. De vrouwen kregen de opdracht om in drie weken zelf een stage te regelen. Als dat niet zou lukken, konden ze gebruikmaken van het stagebureau van het Albeda College. De mate waarin de vrouwen succesvol zijn geweest in het zelf regelen van een stage verschilt tussen de groepen. Dit heeft zowel te maken met de sfeer in de groep als de houding van de docenten. In één van de groepen zijn iedere week de vorderingen van de vrouwen uitgebreid besproken. De docente droeg ook sterk de overtuiging uit dat de vrouwen in staat waren zelf een stageplaats te vinden. Het uitgangspunt was dat de vrouwen het in ieder geval moesten proberen. Een enkele vrouw slaagde er al snel in om een stage te regelen. Dit werkte stimulerend voor de andere vrouwen. Uiteindelijk heeft de helft van de vrouwen van deze groep zelf een stageplek geregeld. In de andere groep, waar de docente een minder stimulerende rol

[2] Om vrouwen beter te bereiken voor inburgeringscursussen is in de oudkomerstrajecten gekozen om de vrouwen les te geven op locaties in de wijk. Het kwaliteitsverschil tussen locaties in de wijk (buurthuizen, zelforganisaties, geloofsgebouwen) en de centrale locaties van de onderwijsaanbieders is echter groot, met name wat betreft voorzieningen als computers.

had, namen de vrouwen een veel afwachtender houding aan en zijn de stages vooral via het stagebureau geregeld.
Het uitvoeren van de portfolio-opdrachten leverde geen knelpunten op. Een deel van de opdrachten voor de cruciale praktijksituaties die gericht zijn op werk en op werk zoeken kon worden uitgevoerd bij het regelen van de stage en tijdens de stage. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het voorbereiden van een sollicitatiegesprek en het voeren van een sollicitatiegesprek, alsmede het voorbereiden en bijwonen van een werkoverleg.

De vrouwen in de extensieve pilots hebben ook stage gelopen. Hoe de organisatie van deze stages tot stand is gekomen is niet uitgevraagd, omdat de vrouwen over een groot aantal groepen zijn verdeeld. Wel weten we dat het uitvoeren van de portfolio-opdrachten niet goed bewaakt is, waardoor een deel van de vrouwen aan het eind van het traject nog in korte tijd aan de opdrachten moest voldoen.

4.4 Samenvatting

Taalonderwijs
Het taalonderwijs is over het algemeen uitgevoerd zoals aangegeven in de projectplannen. Beide aanbieders hebben voor een groot deel eigen materiaal gebruikt. Kaleos heeft hierbij de KNS-onderwerpen als uitgangspunt genomen. Het Albeda College heeft eigen materiaal gebruikt omdat er nog weinig methoden voorhanden waren, die zijn gericht op de nieuwe inburgeringseisen in het domein werk.
In de lessen was veel aandacht voor het oefenen van praktische situaties, bijvoorbeeld door een rollenspel. Ook moesten de vrouwen presentaties voor de groep geven. De deelneemsters zijn over het algemeen gewend aan meer passieve vormen van onderwijs, en stonden in het begin enigszins afwijzend tegenover het meer praktische gerichte onderwijs. Door als docent daarmee rekening te houden en de vrouwen steeds opnieuw te laten zien wat het nut is van meer praktisch onderwijs, lukte het om de weerstand te overwinnen.
De docenten gaven aan dat de groepen vaak zeer gemengd waren naar instroomniveau. De eindtermen in verband met het inburgeringsexamen liggen echter vast en zijn voor de deelneemsters met de laagste niveaus moeilijk haalbaar. Door het volle programma was er weinig ruimte om deze vrouwen te ondersteunen met extra opdrachten en woordenschattraining, waardoor de meesten van hen het inburgeringsexamen niet hebben gehaald.[3]
Het taalonderwijs was hetzelfde voor de intensieve en extensieve pilots. Verschillen zijn vooral veroorzaakt door het niveau van de groep, het groepsproces en de vaardigheden van de docent.

[3] In hoofdstuk 6 wordt hierop nader ingegaan.

Leerpunten ten aanzien van het taalonderwijs

- Het inburgeringsexamen heeft het uitstroomdoel van de taalcursussen veranderd. Iedere deelneemster wordt geacht het benodigde niveau voor het examen te halen gedurende het traject. Vrouwen met een lager instroomniveau dan waar de cursus op is gebaseerd, zouden extra lessen moeten krijgen. Een andere mogelijkheid is het strenger selecteren op het instroomniveau, zodat alle deelneemsters het tempo van de lessen kunnen bijhouden. De vrouwen met een lager niveau zouden dan een voortraject kunnen volgen.[4]

Buitenschoolse opdrachten

De portfolio-opdrachten hebben in de intensieve trajecten een duidelijke plek gekregen en er is veel aandacht aan besteed door docenten en coaches. In de extensieve OGO en werktrajecten zijn de portfolio-opdrachten meer als een verplichting gezien en hebben zij minder integraal deel uitgemaakt van het onderwijs. Hierdoor is de uitvoering van de opdrachten naar het eind van het traject geschoven en kostte het de deelneemsters moeite om aan alle eisen voor het examen te voldoen.

De stage van achttien weken voor deelneemsters aan de pilot oriëntatie op werk is goed ontvangen. Alle deelneemsters aan de intensieve pilots hebben een stage gevolgd. Indien er een actieve opstelling is van de docent blijken de vrouwen vrij goed in staat om zelf een stageplaats te regelen. Wanneer dit niet lukte hielp de social coach en/of kon gebruik worden gemaakt van het stage-bureau van het Albeda College.

Leerpunten ten aanzien van de buitenschoolse opdrachten

- De portfolio-opdrachten hebben het meeste effect als zij in de lessen zijn geïntegreerd en er voldoende tijd voor wordt uitgetrokken.
- De stages zijn een belangrijk onderdeel van de trajecten en worden als positief ervaren. Door de vrouwen in een vroeg stadium te stimuleren om zelf een stageplaats te zoeken en hun ervaringen terug te koppelen in de lessen, zijn hiermee goede resultaten te behalen.

[4] Onder het nieuwe inburgeringsstelsel in Rotterdam is dit inmiddels het geval. Er zijn inburgeringstrajecten van drie, zes, twaalf en achttien maanden. Analfabete deelnemers krijgen eerst een voortraject, voordat ze met een traject beginnen dat opleidt voor het inburgeringsexamen.

5 DE EXTRA MODULES VAN DE INTENSIEVE TRAJECTEN

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk besteden we aandacht aan de opzet en feitelijke invulling van de extra modules van de intensieve trajecten. Per paragraaf wordt een onderdeel van de pilot beschreven. Indien nodig wordt hierbij onderscheid gemaakt tussen de pilots van Kaleos Educatie en het Albeda College.
In paragraaf 5.2 gaan we in op de empowermentlessen. In paragraaf 5.3 komen de bewegingslessen aan de orde. Paragraaf 5.4 gaat in op de begeleiding en nazorg van de deelneemsters in de pilots. We besluiten met de belangrijkste conclusies.

5.2 De empowermentlessen

In de bespreking van de empowermentlessen worden de pilots van Kaleos en het Albeda College gezamenlijk beschreven, omdat er sprake is van grote overeenkomsten. De empowermentlessen zijn in beide pilots gegeven door Scala. In de projectplannen is een verschil in accent op de onderwerpen.

De empowermentlessen volgens de projectplannen
Kaleos en Scala wilden in de empowermentlessen voor de intensieve OGO-trajecten wat de vrouwen hebben meegenomen uit het verleden als centraal uitgangspunt nemen. Wat is hun kracht en welke handvatten hebben zij nodig om in de toekomst zelfstandig te kunnen functioneren en zich te presenteren? Opkomen voor jezelf is daarbij een belangrijk thema. Er was voorzien in zestien dagdelen.

In de pilot oriëntatie op werk van het Albeda College zouden in totaal twaalf dagdelen empowerment worden gegeven. De inhoud van de lessen is van tevoren niet vastgelegd, maar zou in samenwerking tussen Scala en het Albeda College worden uitgewerkt. Omdat de overige activiteiten, zoals NT2 en loopbaanoriëntatie, ook elementen van empowerment in zich dragen, is in het projectplan het belang van de afstemming over de inhoud gedurende het traject tussen de verschillende partners benadrukt.

Empowerment in de praktijk
Het programma voor de empowermentlessen is in beide pilots in goed overleg tussen de drie docenten die hierbij betrokken waren, de coaches en de taalaanbieders, samengesteld. Dit gold zowel voor de pilot van het Albeda College als die van Kaleos. De lessen zijn in blokken verspreid over het traject gegeven. Hoewel de inhoud van de lessen in enige mate verschilde tussen de groepen en de aanbieders, zijn de overeenkomsten dermate groot, dat de pilots hier samen worden beschreven.

Vanwege het lage taalniveau van de deelneemsters was het voor de empowermentdocenten vaak zoeken naar een aanpak waarbij de vrouwen de aangeboden stof zouden begrijpen. Ze moesten constant op zoek naar een vorm om onderwerpen als zelfvertrouwen, grenzen stellen, communicatie en zorg voor jezelf op een begrijpelijke wijze te behandelen.
Er kan grofweg een driedeling worden gemaakt in de thema's die zijn behandeld:

- De socialisatie en familiegeschiedenis van de vrouw. Doel hiervan was het inzicht te vergroten van de vrouwen in wie zijn zij en wat ze al aan vaardigheden bezitten. Dit is vooral aan het begin van het traject aan de orde gekomen.
- Assertiviteit, positief zelfbeeld, zorgen voor jezelf en het maken van keuzes.
- Communicatie. Hierbij werd de vrouwen veel geleerd over non-verbale en interculturele communicatie en houdingsaspecten.

In de praktijk verschilde het per groep, afhankelijk van het taalniveau, hoeveel aandacht aan een bepaald onderwerp werd besteed. Ook werden de lessen afgestemd op de behoefte van een groep.
Een voorbeeld is het onderwerp tijd en zorg voor jezelf. In sommige groepen zijn de docenten bij de basis begonnen door heel letterlijk zorg voor je zelf uit te werken. Dat hield in dat onder meer aandacht is besteed aan jezelf wassen en opmaken, om duidelijk te maken wat allemaal onder zorg valt. Vervolgens werd verder gegaan met de vraag waaruit zorg voor jezelf nog meer kan bestaan. Er werd toegewerkt naar een meer abstract niveau, zoals tijd vrij maken voor jezelf en de balans tussen zorg voor jezelf en voor anderen. In andere groepen konden de eerste stappen worden overgeslagen.

De uitvoering van de empowermentlessen is goed verlopen volgens alle betrokkenen. Er was goed contact tussen de verschillende partners over de inhoud. Zo gaven de taaldocenten en coaches aan wanneer ze het gevoel hadden dat er aan een bepaald onderwerp, zoals nee zeggen, meer aandacht moest worden besteed. In de empowermentlessen werd dat vervolgens meegenomen. Zo werd in de empowermentlessen in de periode voor de stage met de vrouwen van het Albeda College extra aandacht besteed aan houding en communicatie, met name aan de wijze waarop iemand overkomt op anderen.

De respondenten vinden de empowermentlessen een belangrijk onderdeel van het traject. Door de aparte lessen is aandacht voor empowerment verzekerd. Ook in een regulier traject komen zaken aan de orde die met empowerment te maken hebben. Of dat gebeurt is echter sterk afhankelijk van de vaardigheden van de taaldocent. Daardoor is het geven van empowerment niet gewaarborgd. Er was dan ook nauwelijks inhoudelijke kritiek op de empowermentlessen. De ketenpartners waren tevreden over de afstemming tussen de partijen, maar waren wel van mening dat er nog meer afstemming zou kunnen zijn over de inhoud van de lessen. Wel was er kritiek op het feit dat de empowerment in losse blokken werd gegeven. De docenten vonden het

gebrek aan continuïteit soms lastig en hadden de indruk dat dit een groter risico op verzuim met zich meebracht. Ook moesten de vrouwen daardoor steeds opnieuw wennen aan de lessen, waardoor de lessen mogelijk minder effect hebben gehad. Een mogelijke oplossing hiervoor zou kunnen zijn om de lessen meer te integreren, bijvoorbeeld door ze eenmaal per veertien dagen aan te bieden. Hierdoor wordt mogelijk meer continuïteit bereikt.

5.3 De bewegingslessen

Ook de bewegingslessen zijn in beide pilots door dezelfde organisatie aangeboden. De pilots worden daarom gezamenlijk besproken.

Bewegingslessen volgens de trajectplannen
Kaleos Educatie heeft het doel en de opzet van de bewegingslessen uitgebreid beschreven in het projectplan. Het doel van de bewegingslessen is het verbeteren van de fysieke en psychische gezondheid. Het programma bestaat volgens het projectplan uit:

- Sport- en spelvormen, met name verschillende balspelen.
- Werken aan de fysieke conditie, door cardiotraining, krachttraining, het opbouwen van wandelen naar joggen en circuits op muziek.
- Voorlichting en informatie over voeding en gezondheid en het zichtbaar maken van tussentijdse resultaten om de veranderingen naar een gezonde en actieve leefstijl te bereiken.
- Vergroten van sociale contacten door te werken aan groepsopdrachten.
- Werken aan structuur.
- Verbeteren van algeheel welbevinden door opdrachten die zelfvertrouwen geven, ontspanningsoefeningen en dergelijke.

Eén uur beweging per week zou op hetzelfde dagdeel als andere lessen van Kaleos worden gegeven. Daarnaast was er nog een extra uur, waaraan de vrouwen niet verplicht waren om deel te nemen. Dit is een zogenoemd verleidingsuur om de vrouwen de mogelijkheid te geven tweemaal in de week onder begeleiding aan beweging te doen.

In het projectplan van het Albeda College wordt geen verdere aandacht besteed aan de inrichting van de ‘beweeg mee’-lessen. De inrichting van deze lessen ligt bij Ergo Control. Wel is voorzien in regelmatig overleg.

De bewegingslessen in de praktijk
De bewegingslessen werden wekelijks gegeven aan één intensieve groep van Kaleos en één van het Albeda College. Eén uur was verplicht en vond plaats op dezelfde dag als de andere lessen. Het andere uur was een verleidingsuur om de vrouwen de kans te geven extra te bewegen. Deze lessen werden echter matig bezocht door de deelneemsters van de Albeda-pilot en slecht bezocht door de deelneemsters van de Kaleos-pilot. De vrouwen hadden op

die dag geen andere lessen en moesten zelf kinderopvang regelen. Dat was voor de meesten een te hoge drempel om te gaan.
De opbouw en inrichting van de lessen was voor beide groepen hetzelfde. De reactie van de groepen op de mogelijkheid tot deelname aan de bewegingslessen verschilde echter. We beschrijven daarom eerst de inhoud van de lessen voor beide pilots en gaan dan in op verschillen.
De bewegingslessen zijn voor beide pilots op dezelfde locatie gegeven, namelijk de Persoonsdam. De deelneemsters aan de Kaleos-pilot hadden daar ook het overige onderwijs. De vrouwen van Albeda zaten voor de overige lessen op een andere locatie in de buurt en moesten dus een stukje reizen.
De Persoonsdam is een gebouw met meerdere sportzalen, waarvan ook veel scholen in de buurt gebruikmaken. In dit complex hadden de pilots de beschikking over een klein zaaltje met nauwelijks voorzieningen. Dit vroeg de nodige improvisatie van de docenten. Zij moesten eigen materialen meenemen om bijvoorbeeld toch een circuit op te kunnen zetten of om oefeningen met apparaten te doen.

Het laten aansluiten van de lessen bij de vaardigheden van de deelneemsters vroeg ook de nodige improvisatie van de docenten. De lessen moesten worden aangepast aan het fysieke niveau en het taalniveau van de vrouwen en dat was lager dan wat Ergo Control gewend is bij re-integratietrajecten. Door het zeer lage taalniveau waren begrippen als rollen, stuiteren, gooien, links en rechts nauwelijks bekend bij de vrouwen en moesten worden uitgelegd. Ook de geringe ervaring van de deelneemsters met bewegen vereiste improvisatie. Zo was bij een aantal vrouwen de hand-oog-balcoördinatie beperkt en moest dit worden geoefend voordat met balspelen begonnen kon worden.
In de lessen was ook aandacht voor gezonde voeding en gezond gewicht. De vrouwen zijn bij aanvang van het traject gewogen en hebben een conditietest gedaan. Een groot deel van de vrouwen had overgewicht. Deze vrouwen waren vanaf het begin van het traject zeer geïnteresseerd in de lessen over voeding en het effect van bewegen op het gewicht.

De bewegingslessen in de Kaleos-pilot werden gekenmerkt door een hoog verzuim. Er was een kleine groep die bijna altijd aanwezig was. Een deel van de vrouwen dat nauwelijks deelnam, vond haar gezondheidsklachten te ernstig om deel te nemen. Voor de verleidingslessen was bijna helemaal geen belangstelling. Er kwamen zelden meer dan twee à drie vrouwen. Door het hoge verzuim gedurende het traject kwam er nauwelijks een groepsproces op gang, waardoor de meeste vrouwen geen verplichting voelden om te komen. Voor vrouwen die maar af en toe kwamen, werd het steeds lastiger om aansluiting te houden met de vorderingen van de rest van de groep, waardoor ze nog vaker verzuimden.
De bewegingslessen in de Albedagroep werden over het algemeen wel goed bezocht. Ook was er een vaste kern die naar het verleidingsuur kwam. In deze groep waren minder vrouwen met ernstige gezondheidsklachten. Daarnaast was er in deze groep wel een groepsproces op gang gekomen, waarbij de

afwezigheid van vrouwen werd opgemerkt door de anderen. Zij werden hier vervolgens op aangesproken. Het samen sporten heeft het groepsproces nog versterkt.

5.4 Begeleiding en nazorg

Het begeleidingsmodel is in beide pilots zeer verschillend ingericht. Ze worden hieronder dan ook apart besproken. Aan het eind van de paragraaf staat een schematisch overzicht van beide begeleidingsmodellen.

5.4.1 Begeleiding en nazorg in de OGO-pilot van Kaleos

Begeleiding volgens het projectplan van Kaleos
Kaleos heeft in haar projectplan het instrument Ta(a)lentencoach ingevuld door een onderscheid te maken tussen een zogenoemde motivatiecoach en een zogenoemde competentiecoach. Daarnaast vervullen de ambassadrices een rol.
De *competentiecoach* is een medewerkster van Kaleos en geeft individuele begeleiding aan de vrouwen bij hun leerproces. Bij het signaleren van problemen kan de motivatiecoach worden ingeschakeld. De competentiecoach voert iedere zes tot zeven weken individuele gesprekken. Ook doet de competentiecoach een deel van de toetsing. De competentiecoach is de schakel tussen de verschillende ketenpartners. Verder is zij verantwoordelijk voor het organiseren van de kinderopvang en het regelen van voorzieningen zoals computers.
De *motivatiecoach* is een medewerkster van Sezer Consult. Haar taak is zorg te dragen voor het opheffen van sociaal-emotionele belemmeringen bij de deelneemsters. De motivatiecoach brengt de motivatie per persoon in kaart en inventariseert of er zich moeilijkheden voordoen in het leven van de deelneemsters, die deelname aan de pilot bemoeilijken. Wanneer dat het geval is, onderneemt de motivatiecoach gericht actie in samenwerking met de deelneemster om de belemmering weg te nemen. Zeswekelijks is er een evaluatiemoment met de deelneemsters.

De coaches worden ondersteund door de *ambassadrices.* Op de drie locaties waar de intensieve trajecten worden gegeven, is een ambassadrice aanwezig. Zij is verantwoordelijk voor het bijhouden van de presentie aan het begin van de les. Bij afwezigheid moet zij de deelneemsters nabellen. Zij gaat mee met huisbezoeken met de motivatiecoach indien dat nodig is. De ambassadrices verzorgen ook de dagelijkse begeleiding en motivatie van de deelneemsters. Ook de vrouwen in de extensieve trajecten worden begeleid door een competentiecoach. De motivatiecoach en ambassadrices worden alleen ingezet voor de vrouwen in de intensieve trajecten.

Figuur 5.1 Begeleidingsmodel in de intensieve OGO-pilot

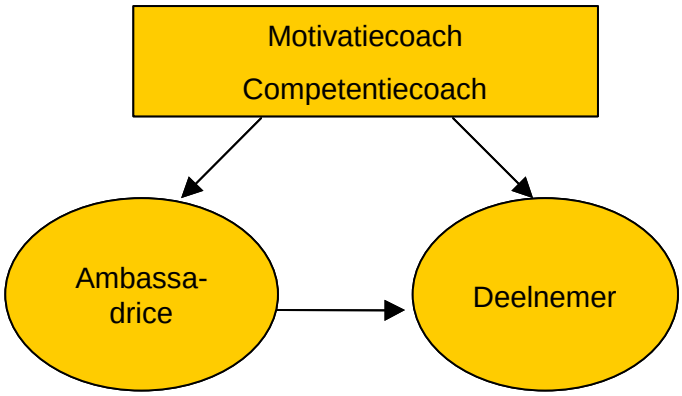

Zoals is aangegeven in hoofdstuk 2, worden de aanbieders mede afgerekend op het duale uitstroomresultaat. De coaches stellen daartoe in overleg met de deelneemsters een doorstroomdoel op. De deelneemsters worden begeleid bij het bereiken van dit doel. In verdere nazorg is niet voorzien.

De begeleiding in de praktijk
Vanaf het begin van de pilot bleek de keuze voor de inzet van een motivatiecoach en een competentiecoach een goed werkbare constructie. De coaches hadden een duidelijk beeld van hun opdracht en hadden vanaf het begin goed contact. Ze hadden veel overleg per e-mail, telefoon en in direct contact. Ook een tussentijdse wisseling bij de competentiecoach leverde geen knelpunten op. De nieuwe competentiecoach is op de ingeslagen weg verder gegaan. Een belangrijk aspect dat naar voren komt als verklaring voor de goede samenwerking, is dat de coaches flexibel waren in de invulling van de taken. In principe stond de taakverdeling vast. Als het wat betreft de logistiek of tijdsplanning echter beter uitkwam dat de ene coach iets oppakte dat eigenlijk op het terrein van de andere lag, dan gebeurde dat altijd in goed overleg. Doordat deze flexibiliteit bij beide coaches aanwezig was, leidde dit tot een goede en effectieve samenwerking.
In het begin van de pilot was meer tijd nodig om alles goed te kunnen organiseren dan het aantal begeleidingsuren dat beschikbaar was gesteld. In de loop van het traject bleken de uren daarentegen wel voldoende.

Op de locatie zelf zijn ambassadrices ingezet. Zij hielden de absentie bij en signaleerden problemen en ondersteunden de motivatiecoach. In principe was de ambassadrice nog meer dan de coaches in staat om het vertrouwen van de vrouwen te winnen. Zij was vaak op de locatie en stond in de ogen van de deelneemsters verder af van de formele instanties. In de praktijk bleek overigens wel een groot verschil te bestaan tussen de ambassadrices in de capaciteiten en vaardigheden om deze rol op zich te nemen.

De extensieve groepen zijn alleen begeleid door een competentiecoach. De competentiecoach van de intensieve groepen begeleidde ook een aantal extensieve groepen. Hierdoor konden deze groepen in de fase van oriëntatie op een vervolgtraject profiteren van de extra aandacht die de deelneemsters aan de intensieve pilots kregen. Zij konden namelijk ook beschikken over de informatie die was verzameld over vervolgtrajecten voor de deelneemsters aan de intensieve trajecten. Zo konden ze bijvoorbeeld meegaan als een voorlichtingsdag van een studie werd bezocht waarin zij geïnteresseerd waren.

Er is door Kaleos en Sezer Consult niet formeel voorzien in nazorg. Uit de interviews bleek dat het de bedoeling was dat voor iedereen duidelijk is wat het vervolgtraject zal zijn. In de meeste gevallen was dat aan het eind van het traject bekend. Doordat de inburgeringsexamens niet aansluitend aan de trajecten konden plaatsvinden door vertraging bij de IB-groep, zijn de trajecten verlengd en konden de vrouwen extra examentraining volgen tot aan het examen.

5.4.2 Begeleiding en nazorg in de pilot oriëntatie op werk van het Albeda College

Begeleiding en nazorg volgens het projectplan
Bij de begeleiding van de vrouwen is zowel het Albeda College als de stichting SMI betrokken. Het Albeda College levert de mentoren en SMI de talentencoach en de social coach. De docenten van het Albeda College zijn tevens *mentor* van de deelneemsters en ondersteunen hen bij onderwijsgerelateerde vragen.
SMI heeft als taak een veilige omgeving te creëren en de social coaching te verzorgen van de deelneemsters. De *social coach* ondersteunt de deelneemsters, helpt sociaal-maatschappelijk problemen op te lossen en is een permanent aanspreekpunt voor de deelneemsters. De intensieve pilots worden gegeven in de vrouwenstudio's van stichting SMI, waaraan ook de social coach verbonden is. Per locatie is er één social coach. De social coach is verantwoordelijk voor het regelen van de kinderopvang, acquisitie van stageplekken, onderhoud van een zorgnetwerk, heeft een verwijsfunctie en een liaisonfunctie naar de klantmanagers van SoZaWe. Daarnaast functioneert zij als vertrouwenspersoon voor de deelneemsters en volgt zij de ontwikkeling van de deelneemsters. De social coaches moeten de deelneemster ook stimuleren deel te nemen aan de bestaande activiteiten in de studio’s.
De *talentencoach* werkt in het verlengde van de social coach en ondersteunt de coaches. Wanneer er meer structurele problemen zijn met organisaties, wordt het overleg door de talentencoach gedaan. Ook is de talentencoach degene die afstemt met de ketenpartners.

Figuur 5.2 Schematisch overzicht van het begeleidingsmodel van het Albeda College

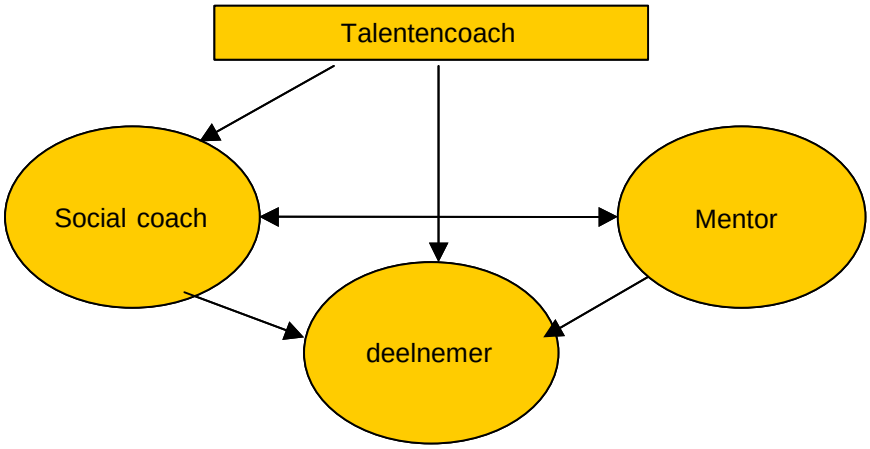

De nazorg bestaat uit een warme overdracht van de deelneemsters aan SoZaWe. De talentencoach inventariseert samen met de mentor wat de wensen zijn van de deelneemsters voor een vervolgtraject. SoZaWe beslist vervolgens of dit ook kan worden uitgevoerd.

Begeleiding en nazorg in de praktijk
Het begeleidingsmodel met enerzijds een social coach op locatie en een talentencoach die de social coaches aanstuurt van de stichting SMI en anderzijds de docenten van het Albeda College die tevens als mentor functioneerden, bleek maar beperkt werkbaar. Er waren verschillende knelpunten, die maar ten dele zijn opgelost tijdens de pilot. Vooral op één van de locaties is sprake van weinig positieve ervaringen met de samenwerking tussen de social coach en de docenten. De knelpunten zijn:

- *Logistieke invulling van de begeleiding*

De social coaches zijn verbonden aan een vrouwenstudio. Eén van de drie intensieve groepen van het Albeda College kreeg echter onderwijs op een vestiging van het Albeda College, omdat de vrouwen uit die buurt kwamen en er de beschikking was over goede voorzieningen. Stichting SMI stond echter op het standpunt dat een social coach verbonden is aan een vrouwenstudio. Zij wilden dus geen social coach leveren voor de Albedalocatie. De talentencoach had overigens wel contact met deze deelneemsters.

- *De competentie van de talentencoach*

De eerste talentencoach ondernam weinig initiatief waardoor de aansturing van de social coaches beperkt was en er ook op een hoger niveau weinig gebeurde. Ook voor de docenten functioneerde zij nauwelijks als aanspreekpunt. Vanaf september 2007 heeft de directrice van stichting SMI deze taak overgenomen. Zij was reeds betrokken bij de pilot en daardoor goed ingewerkt. Vanaf toen verliep de begeleiding door de talentencoach beter.

- *Afstemming tussen docenten en social coaches*

De mentoren van het Albeda College zijn gewend om zelf actie te ondernemen als zij constateren dat er problemen zijn bij een deelneemster. Nu moesten zij dat melden bij de social coach, die vervolgens stappen moest gaan ondernemen. Niet altijd gebeurde dat op de wijze die de docent voor ogen had. Op de ene locatie betekende dat vooral problemen in de opstartfase. Door goed overleg begreep de social coach steeds beter wat haar taken waren, waardoor er na verloop van tijd geen knelpunten meer waren. Op de andere locatie lukte het niet om via overleg tot een betere samenwerking te komen. Er was daardoor wantrouwen tussen de social coach en de docenten, waardoor het gevoel heerste dat de begeleiding weinig extra bijdrage had en zelfs eerder vertragend werkte.

- *Interne taakverdeling bij de partnerorganisaties*

Zowel bij stichting SMI als het Albeda College werd de aansturing en uitvoering deels door dezelfde personen gedaan. Hierdoor was het voor de betrokkenen lastig om voldoende afstand van het probleem te houden en in wederzijds overleg tot een betere invulling van de taken te komen.

Het invullen van de nazorg volgens het trajectplan blijkt door verschillende oorzaken anders te verlopen dan voorzien. In principe zou sprake zijn van een warme overdracht naar SoZaWe. De deelname aan het inburgeringsexamen was echter later in de tijd dan verwacht, waardoor de overdracht pas op een later tijdstip kan plaatsvinden. Daarnaast zijn door een reorganisatie bij het Albeda College de mentoren van de groepen niet langer werkzaam bij de Branche Inburgering. Om de overdracht goed te laten verlopen, heeft het Albeda College de gegevens na afloop van de cursus doorgestuurd naar SoZaWe. Na de examenuitslagen zou de begeleiding weer worden opgepakt door het Albeda College in samenwerking met SoZaWe. Dit is uiteindelijk niet gebeurd (zie ook hoofdstuk 6).
Net zoals bij Kaleos heeft het Albeda College de trajecten met extra examentraining verlengd om de tijd tussen het eind van het traject en het inburgeringsexamen te overbruggen.[1]

5.4.3 Schematisch overzicht van de begeleidingsmodellen

In het bovenstaande zijn de begeleidingsmodellen van de beide aanbieders beschreven. In onderstaande tabel zijn beide modellen naast elkaar geplaatst en wordt aangegeven welke coach verantwoordelijk is voor welk deel van de begeleiding. In de OGO-pilot vallen de motivatiecoach en de ambassadrices onder Sezer Consult en de competentiecoach en trainers onder Kaleos Educatie. In de werkpilot vallen de social coach en de talentencoach onder stichting SMI en de docenten onder het Albeda College. De docenten fungeren tevens als mentor.

[1] Ook vrouwen die het examen niet in één keer hebben gehaald, konden examentraining blijven volgen. De gemeente heeft hiervoor een extra subsidie beschikbaar gesteld.

Tabel 5.1 Overzicht van de taakverdeling binnen de begeleiding

Taak	Kaleos Educatie (OGO)	Albeda College (werk)
Presentie bijhouden	Ambassadrices/ trainers	Social coach/docent
Nabellen bij afwezigheid	Ambassadrices	Social coach
Huisbezoeken bij problemen	Motivatiecoach (met eventueel de ambassadrice)	Social coach
(Voortgangs)gesprekken sociaal-emotioneel	Motivatiecoach (zeswekelijks)	Social coach (ad hoc)
Contacten met externe organisaties bij problemen	Motivatiecoach	Social coach (indiv. gevallen). Talentencoach (meer structurele problemen)
Voortgangsgesprekken onderwijsinhoudelijk	Competentiecoach (zeswekelijks)	Mentor (geen vaste afspraken)
Schakel tussen de verschillende organisaties	Competentiecoach	Talentencoach
Organiseren kinderopvang	Competentiecoach	Social coach/ talentencoach
Formuleren participatiedoel	Competentiecoach en motivatiecoach samen	Talentencoach en mentoren gescheiden

5.5 Samenvatting

Empowerment
De empowermentlessen zijn grotendeels volgens de projectplannen uitgevoerd. Er was goed contact tussen de ketenpartners over de inhoud. Vanwege het lage taalniveau van de deelneemsters was het voor de empowerment-docenten vaak zoeken hoe de onderwerpen moesten worden aangeboden. In sommige groepen moest worden gestart op een heel basaal niveau om onderwerpen als zelfvertrouwen, grenzen stellen, communicatie en zorg voor jezelf op een begrijpelijke manier te behandelen.
Belangrijkste kritiekpunt op de empowermentlessen was van organisatorische aard. De lessen zijn in verschillende blokken gegeven, waardoor er geen sprake was van continuïteit in de lessen, terwijl de deelneemsters hier wel behoefte aan hadden.

Bewegingslessen
Het geven van bewegingslessen aan de doelgroep van de PaVEM-pilot bleek een grote uitdaging. Door het lage taalniveau kenden de deelneemsters veel basale begrippen als rollen, gooien, links en rechts nauwelijks. Deze moesten eerst worden behandeld, voordat begonnen kon worden met bijvoorbeeld een balspel. Ook was de bal-oog-handcoördinatie van de vrouwen beperkt, waar-

door dat eerst meer moest worden getraind.
De vrouwen waren wel geïnteresseerd in de bewegingslessen, maar het verzuim was hoog. Veel van de vrouwen vonden het hele PaVEM-programma zwaar. Zij legden de prioriteit bij de NT2-lessen en verzuimden als eerste bij de bewegingslessen. Dit gold met name voor de Kaleosgroep, mede doordat een deel van de vrouwen een zeer slechte gezondheid kende. Deze vrouwen hadden niet de indruk dat de bewegingslessen juist zouden kunnen helpen bij het omgaan met hun klachten.

Begeleiding
Kaleos Educatie en het Albeda College hebben voor een verschillende invulling van het concept Ta(a)lentencoach gekozen. De samenwerking tussen Kaleos en Sezer consult, waarbij Kaleos de competentiecoach aanleverde en Sezer de motivatiecoach, werkte goed. Vanaf het begin van de trajecten was de taakverdeling duidelijk. Ook waren de coaches flexibel, waardoor de samenwerking goed verliep en het belang van de deelneemsters als uitgangspunt werd genomen.
In de pilot van het Albeda College is gekozen voor de docent als mentor en een social coach van stichting SMI, die verbonden was aan de vrouwenstudio waar het traject werd gegeven. Deze samenwerking verliep echter weinig voorspoedig. Hiervoor zijn verschillende redenen. De aansturing van de social coach door de talentencoach van stichting SMI, kreeg weinig invulling, doordat de eerste talentencoach deze rol niet goed heeft opgepakt. De begeleiding van de talentencoach heeft hierdoor pas vanaf de zomer 2007 echt vorm gekregen. De samenwerking tussen de docenten en de social coaches heeft ook maar ten dele vorm gekregen. Slechts op één locatie heeft het model daadwerkelijke invulling gekregen, na een moeizame start. De ketenpartners zijn er onvoldoende in geslaagd om een werkbare vorm te vinden.

Nazorg
In beide pilots kunnen de vrouwen één dag per week extra examentraining volgen om de tijd tussen de afloop van het traject en het inburgeringsexamen te overbruggen. De gemeente heeft een extra subsidie gegeven om deze training van april tot begin juli aan te bieden. In beide pilots is niet echt voorzien in nazorg na afronding van het inburgeringsexamen. In de OGO-pilot van Kaleos is met alle deelneemsters een afspraak gemaakt over het vervolgtraject. Ook hebben de deelneemsters ondersteuning gekregen bij het regelen van vervolgactiviteiten. Er is niet voorzien in latere contactmomenten.
De warme overdracht tussen het Albeda College en SoZaWe heeft door vertraging bij het afnemen van de inburgeringsexamens geen invulling gekregen. De gegevens van alle deelneemsters zijn door het Albeda College doorgegeven aan SoZaWe na afloop van de cursus. Na de uitslag van de examens is dit echter door SoZaWe en de aanbieder niet opnieuw opgepakt.

6 RESULTATEN: MONITOR

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de resultaten aan de hand van de monitorgegevens weergegeven. De aanbieders hebben in februari 2007 en oktober 2008 monitorgegevens aangeleverd aan de gemeente Rotterdam. Daarnaast hebben ze in februari 2007 tellijsten verstrekt waarop nog een aantal achtergrondkenmerken zijn bijgehouden ten behoeve van het onderzoek.
De vergelijking van de achtergrondgegevens van de intensieve en extensieve pilots heeft vooral als doel te beoordelen of er significante verschillen tussen de pilots zijn, waarmee rekening moet worden gehouden bij de interpretatie van de eindresultaten. In paragraaf 6.2 komt de instroom in de pilots aan de orde. In paragraaf 6.3 wordt ingegaan op de resultaten, waarbij zowel wordt gekeken naar de toetsresultaten als de uitval. Ook is er aandacht voor de uitstroom naar activiteiten, een belangrijk doel van de pilots.

6.2 Instroom in de pilots

6.2.1 De achtergrondkenmerken van de deelneemsters

Hieronder beschrijven we kort een aantal achtergrondkenmerken van de deelneemsters. We kijken daarbij naar etnische herkomst, leeftijd en het hebben van kinderen in een bepaalde leeftijdsgroep. We vergelijken de deelneemsters in de intensieve en extensieve pilots op de verschillende achtergrondkenmerken om zicht te krijgen op de vraag of er sprake is van vergelijkbaarheid. Kenmerken als leeftijd en onderwijservaring kunnen bijvoorbeeld effect hebben op de mate waarin de vrouwen in staat zijn om te leren.
De meeste deelneemsters zijn afkomstig uit Turkije (zie tabel 6.1). Marokkaanse deelneemsters zijn relatief ondervertegenwoordigd. Bijna twintig procent is van Marokkaanse afkomst, terwijl in de oudkomerstrajecten 2005-2006 ruim 35 procent van de deelneemsters van Marokkaanse afkomst was. In de interviews werd als mogelijke verklaring aangegeven dat relatief veel Marokkaanse vrouwelijke oudkomers niet (latijns)gealfabetiseerd zijn en dus niet onder de doelgroep voor de PaVEM-pilots vallen.
Een ruime meerderheid van deelneemsters aan de Kaleos-pilot is Turks. Er zijn geen significante verschillen tussen de intensieve en de extensieve pilot. Ook voor de intensieve en extensieve pilot werk zijn er geen significante verschillen. De intensieve en extensieve pilots zijn dus goed met elkaar te vergelijken op dit punt.
De extensieve pilot OGO van het Albeda College verschilt enigszins. Er nemen in verhouding meer Marokkaanse vrouwen aan deel en minder vrouwen uit andere landen.

Tabel 6.1 Deelneemsters naar herkomstland per type traject (in procenten)

Land van herkomst	Albeda			Kaleos		Totaal
	Werk intensief	Werk extensief	OGO extensief	OGO intensief	OGO extensief	
Marokko	18,9	10,3	30,0	14,6	18,9	22,8
Turkije	29,7	48,3	52,9	58,5	52,9	51,8
Kaap Verdië	8,1	0	1,7	4,9	11,4	6,5
Pakistan	2,7	0	3,4	9,8	4,2	4,0
Overig*	40,5	41,4	11,9	12,2	12,6	14,9
Totaal (n)	37	29	293	41	333	733

Bron: monitor maart 2007

* Het gaat hierbij bijvoorbeeld om Somalië, Kongo, Ethiopië, Suriname, de Antillen, Dominicaanse republiek.

Alle deelneemsters zijn ten minste twintig jaar oud en vallen binnen de doelgroep. Veruit de meeste deelneemsters zijn tussen de dertig en vijftig jaar (zie tabel 6.2). Dit blijkt ook uit de gemiddelde leeftijd voor de totale groep deelneemsters: 39 jaar. De deelneemsters aan de intensieve pilot van Kaleos zijn gemiddeld iets jonger dan de deelneemsters aan de extensieve pilot. Hetzelfde geldt voor de pilot van Albeda. Het verschil is echter gering, waardoor de deelneemsters aan de verschillende pilots goed te vergelijken zijn. De deelneemsters aan de extensieve pilot OGO zijn daarentegen jonger: gemiddeld 36 jaar.

Tabel 6.2 Deelneemsters naar leeftijd per type traject (in procenten)

Leeftijd	Albeda			Kaleos		Totaal
	Werk intensief	Werk extensief	OGO extensief	OGO intensief	OGO extensief	
<30	8,1	10,7	20,9	24,4	13,3	16,5
30<40	48,6	35,7	48,0	26,8	30,4	38,1
40<50	32,4	46,4	28,5	43,9	40,1	34,7
50 jr e.o.	10,8	7,1	17,9	4,9	16,3	10,7
Gemiddelde leeftijd	38,4	39,9	36,3	37,6	40,4	38,6
Totaal (n)	37	28	273	41	333	711

Bron: monitor maart 2007

De PaVEM-pilots opvoedingsondersteuning wilden zich vooral richten op vrouwen met kleine kinderen of juist kinderen op het vmbo. Vooral de percentages kleine kinderen zijn dus interessant in de pilot van Kaleos en de extensieve pilot OGO van het Albeda College (zie tabel 6.3). De gegevens van het Albeda College geven hier echter nauwelijks informatie over. Dit veld was zeer slecht gevuld in de monitor. Voor Kaleos geldt dat veertig procent van de deelneemsters aan de pilot kinderen heeft in de drie onderscheiden leeftijdscategorieën. Er is een duidelijke relatie met leeftijd van de deelneemsters. De oudere vrouwen hebben minder vaak kinderen in de drie onderscheiden leeftijden. Zij hebben waarschijnlijk al volwassen kinderen en nemen deel in het kader van hun opvoedtaken als grootouder.
De verschillen tussen de intensieve en extensieve pilot van zowel Kaleos als

Albeda zijn significant. Bij Kaleos hebben de vrouwen in de intensieve pilots vaker kinderen in de onderscheiden leeftijdsgroepen dan de vrouwen in de extensieve pilots. Bij de pilot van Albeda is dit verschil nog groter. Drie vijfde van de vrouwen in de intensieve pilot heeft kinderen, tegenover een tiende in de extensieve pilot.

Tabel 6.3 Kinderen in een specifieke leeftijd per type traject (in procenten)

Leeftijd kind	Albeda			Kaleos	
	Werk intensief	Werk extensief	OGO extensief*	OGO intensief	OGO extensief
Kind 0-2 jaar	21,6	0	Onb.	26,8	13,2
Kind 2-4 jaar	18,9	6,9	Onb.	9,8	11,4
Kind vmbo	29,7	8,1	Onb.	31,7	22,8
Kind in 1 van de 3 groepen	59,5	10,3	Onb.	56,1	37,2
Totaal (n)	42	30	293	41	333

Bron: monitor maart 2007

* Het aantal onbekenden in deze groep is zo groot (81-85%) dat geen uitspraak kan worden gedaan over het aantal kinderen.

6.2.2 Onderwijservaring en taalvaardigheid

Het opleidingsniveau van de vrouwen kan een indicator zijn voor de mate waarin en de snelheid waarmee de vrouwen in staat zijn om Nederlands te leren. Over het algemeen geldt dat hoe hoger iemand is opgeleid, hoe eenvoudiger het is om nieuwe vaardigheden te leren.
De vrouwen zijn over het algemeen (zeer) laag opgeleid (zie tabel 6.4). Van diegenen van wie het opleidingsniveau bekend is, heeft een ruime meerderheid alleen basisonderwijs gevolgd. Rond de twintig procent heeft ook middelbaar onderwijs of hoger gevolgd. De verschillen tussen de intensieve en extensieve pilots zijn niet significant, als de onbekenden buiten beschouwing worden gelaten.

Tabel 6.4 Opleidingsniveau per type traject (in procenten)

Voor-opleiding	Albeda			Kaleos		Totaal
	Werk intensief	Werk extensief	OGO extensief	OGO intensief	OGO extensief	
Ten hoogste basisschool	56,8	72,4	53,6	53,7	51,7	53,6
Middelbaar	27,0	24,1	12,3	26,8	14,7	15,4
Mbo	0	0	0,7	7,3	3,0	2,0
Hbo/wo	10,8	3,4	0,7	0	4,2	2,9
Onbekend	5,4	0	32,8	12,2	26,4	26,1
Totaal (n)	37	29	293	41	333	733

Bron: monitor maart 2007

De gemeente Rotterdam wilde voor de intensieve pilots graag vrouwen bereiken die niet eerder hebben deelgenomen aan taalonderwijs in Rotterdam. Uit

tabel 6.5 blijkt dat dit nauwelijks het geval is. Een ruime meerderheid van de deelneemsters heeft eerder een taaltraject gevolgd. Zij hebben echter nog niet voldoende taalniveau bereikt. Veruit de meesten hebben deze lessen in Rotterdam gevolgd. Er zijn hierbij geen significante verschillen tussen de intensieve en extensieve pilots, wanneer de onbekenden buiten beschouwing worden gelaten.

Tabel 6.5 Eerder taalles gevolgd per type traject (in procenten)

Eerder taalles	Albeda			Kaleos		Totaal
	Werk intensief	Werk extensief	OGO extensief	OGO intensief	OGO extensief	
Ja	91,9	72,4	46,1	65,9	81,4	66,6
Nee	5,4	0	6,5	4,9	14,1	9,5
Onbekend	2,7	27,6	47,4	29,3	4,5	23,9
Totaal (n)	37	29	293	41	333	733

Bron: monitor maart 2007

Er zijn verschillende verklaringen voor het lage percentage vrouwen dat nog niet eerder taalles heeft gevolgd. Aan de ene kant blijken er maar weinig potentiële deelneemsters te zijn die al enig taalniveau (niveau 1) hebben en nog nooit taalles hebben gevolgd. Aan de andere kant bleek uit de gesprekken met de aanbieders dat bij de werving niet sterk is gelet op dit criterium bij de toewijzing van deelneemsters aan de intensieve en extensieve pilots. Gezien de moeizame werving was het voor de aanbieders vooral van belang om voldoende deelneemsters te werven. Uit de interviews bleek ook dat in verschillende gemeenschappen, met name de Turkse, het aantal vrouwen dat nog nooit aan taalles heeft deelgenomen, waarschijnlijk zeer beperkt is. Deze vrouwen hebben, ondanks eerdere taallessen, nog steeds een laag taalniveau.

De pilots zijn gericht op deelneemsters die ongeveer niveau 1 beheersen. De verwachting is dat deze vrouwen in een traject van een jaar niveau A2 voor de mondelinge vaardigheden en A1 voor de schriftelijke vaardigheden kunnen behalen, zodat ze kunnen deelnemen aan het inburgeringsexamen. De moeizame werving heeft geleid tot een ruimere omgang met het criterium van beheersing van taalniveau 1, waardoor veel vrouwen een lager niveau hebben.

Uit tabel 6.6 blijkt dat voor de meeste vaardigheden steeds iets meer dan de helft van de deelneemsters ongeveer niveau 1 heeft. Wanneer we naar de gemiddelde niveaus kijken, zien we dat de deelneemsters aan de intensieve pilots werk van het Albeda College gemiddeld een iets hoger niveau hebben dan de deelneemsters aan de extensieve pilot werk. De deelneemsters aan de Albeda-pilot OGO extensief hebben het laagste niveau. Voor Kaleos hebben de deelneemsters aan de extensieve pilot OGO een hoger niveau dan die aan de intensieve pilots. De verschillen tussen de intensieve en extensieve pilots bij één aanbieder zijn overigens niet significant.

Een deelneemster kan verschillend scoren op de vaardigheden. We hebben daarom ook gekeken welk deel van de vrouwen op ten minste twee vaardigheden niveau 1 heeft. Voor het Albeda College geldt dat ruim de helft van de deelneemsters dit niveau heeft. De overige deelneemsters hebben doorgaans een lager niveau. Voor de pilots van Kaleos ligt het percentage dat ten minste twee vaardigheden op niveau 1 heeft, op 46 procent voor de intensieve pilot en 56 procent voor de extensieve pilot.

Tabel 6.6 Startniveau per deelvaardigheid en per type traject (in procenten)

Eerder taalles	Albeda			Kaleos		Totaal
	Werk intensief (N = 42)	Werk extensief (N=30)	OGO extensief (N= 258)	OGO intensief (N=39)	OGO extensief (N=333)	
Spreken						
0 < 1	40,5	50,0	53,6	51,3	42,0	47,4
1 < 2	35,1	46,4	43,7	48,7	49,8	46,4
2 en hoger	24,3	3,6	2,7	0	8,2	6,2
Schrijven						
0 < 1	45,9	41,4	51,5	53,8	39,1	45,3
1 < 2	37,8	55,2	42,7	46,2	55,5	48,9
2 en hoger	16,2	3,4	5,8	0	5,5	5,8
Lezen						
0 < 1	75,0	57,1	70,3	55,3	38,8	54,9
1 < 2	13,9	39,3	24,9	44,7	55,2	39,7
2 en hoger	11,1	3,6	9,8	0	6,1	5,4
Luisteren						
0 < 1	54,1	44,8	64,5	53,8	43,1	52,9
1 < 2	29,7	51,7	27,6	46,2	48,5	39,2
2 en hoger	16,2	3,4	7,8	0	8,4	7,9
Gespreks-vaardigheden						
< A1	35,7	42,9	68,1	52,8	Gg	Gg
A1	64,3	57,1	31,9	47,2	Gg	Gg

Bron: monitor maart 2007

6.3 De resultaten

Bij de aanbesteding van de PaVEM-pilots zijn afspraken over het uitstroomniveau vastgelegd tussen de gemeente en de aanbieders. In hoofdstuk 2 staat dit beschreven. Bij het analyseren van de uitstroom-resultaten wordt niet alleen gekeken naar de feitelijke percentages, maar wordt ook een vergelijking gemaakt met deze afspraken. Hieronder worden ze kort samengevat.

Kaleos:
Intensieve pilots OGO: 70 procent van de deelneemsters neemt deel aan alle onderdelen van het examen en 64 procent van hen slaagt vervolgens voor het examen. De duale uitstroom is 64 procent van de uitstroom.
Extensieve pilots OGO: 90 procent van de deelneemsters neemt deel aan alle

onderdelen van het examen en 64 procent van hen slaagt vervolgens voor het examen. De duale uitstroom is 64 procent van de uitstroom.

Albeda College:
Intensieve pilots werk: 70 procent van de deelneemsters neemt deel aan alle onderdelen van het examen en 70 procent slaagt vervolgens voor het examen. De duale uitstroom is 70 procent.
Extensieve pilots werk: 90 procent van de deelneemsters neemt deel aan alle onderdelen van het examen en 70 procent slaagt vervolgens voor het examen. De duale uitstroom is 70 procent.
Extensieve pilots OGO: 90 procent van de deelneemsters neemt deel aan alle onderdelen van het examen en 70 procent slaagt vervolgens voor het examen. De duale uitstroom is 70 procent.

De resultaten worden beschreven aan de hand van de uitval, de examen-resultaten en het participatieresultaat. Hierbij wordt steeds onderscheid gemaakt tussen de pilots.

Uitval
De totale uitval uit de pilots van Kaleos is 37 procent. Daarnaast is er een groep van acht procent die wel aan de lessen heeft deelgenomen, maar niet is verschenen op het examen.
Er is een groot verschil tussen de intensieve en extensieve trajecten. De uitval uit de intensieve trajecten is aanzienlijk lager en blijft binnen de afspraken met de gemeente. Zeventig procent van de deelneemsters heeft deelgenomen aan het inburgeringsexamen. De uitval uit de extensieve trajecten is met 38 procent hoog en ligt ruim boven de gemaakte afspraken.

Figuur 6.1 Uitval per type traject (in procenten)

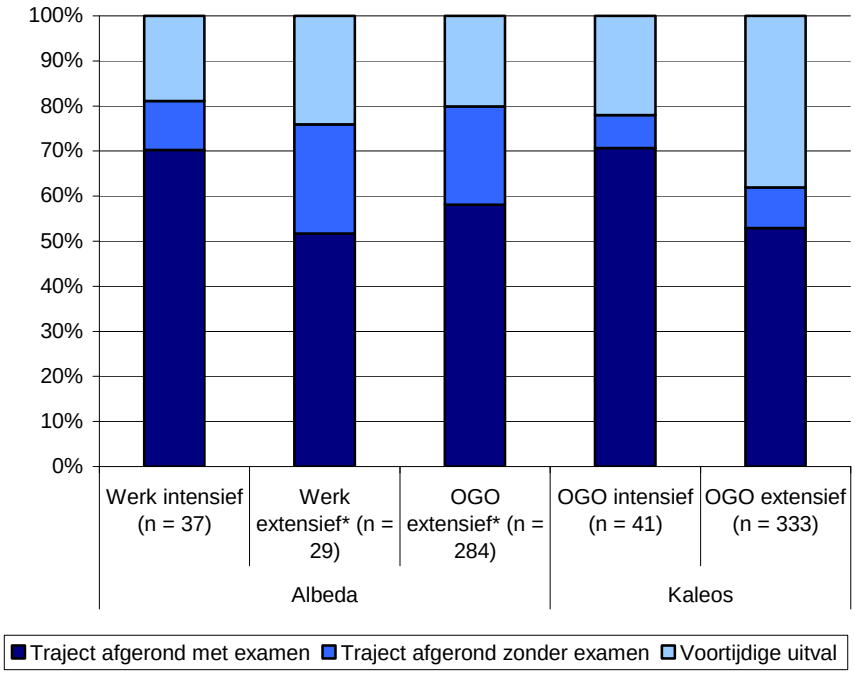

Bron: monitor oktober 2008
* Op basis van het monitorverslag.

Volgens het schriftelijke verslag van het Albeda College is rond de twintig procent uitgevallen uit de trajecten. Over de hele linie scoort de intensieve pilot beter dan de extensieve werkpilot. De opkomst bij het examen is aanzienlijk hoger en de uitval is iets geringer dan in de extensieve pilot. De uitval van de intensieve pilot blijft binnen de afspraken met de gemeente, waarin is gesteld dat ten minste zeventig procent van de vrouwen deelneemt aan het examen. Dit geldt niet voor de extensieve pilot en de OGO-pilot die te maken hebben met hogere uitvalpercentages dan de intensieve pilot.

Er zijn verschillende redenen waarom de deelnemers zijn uitgevallen. In tabel 6.7 staat een overzicht. Het gaat hierbij om de groep die tijdens de cursus is uitgevallen. De deelnemers die het traject hebben afgerond, maar geen examen hebben gedaan, zijn hierin niet opgenomen.
De belangrijkste reden voor uitval in de Kaleos-pilot zijn persoonlijke omstandigheden. Het gaat hierbij om bijvoorbeeld problemen met de gezondheid van de deelneemster, zwangerschap, ziekte van familieleden of problemen met de kinderen. Daarnaast blijkt een groep deelneemsters zo weinig gemotiveerd dat zij niet op de lessen kwamen en zijn uitgevallen. Een klein aantal vrouwen is gestopt omdat zij zijn gaan werken of een andere opleiding zijn gaan volgen.
Er zijn geen grote verschillen in de reden voor uitval tussen de intensieve en extensieve Kaleos-pilots. Wel blijkt dat de aanbieder iets beter zicht heeft op de reden voor uitval bij de deelneemsters aan de intensieve pilots. Dit wordt

mogelijk verklaard door de intensievere begeleiding die deze vrouwen hebben ontvangen.

Tabel 6.7 Reden voor uitval per type traject (in procenten)

	Albeda			Kaleos	
	Werk intensief	Werk extensief*	OGO extensief*	OGO intensief	OGO extensief
Ziekte, persoonllijke omstandigheden	57,2	14,2	15,7	44,4	28,2
Niet gemotiveerd	-	-	3,5	22,2	19,1
Positieve uitstroom (werk, opleiding)	14,2	42,8	15,8	11,1	6,1
Veelvuldig verzuim, niet meer gekomen	-	-	-	0	3,8
Overig	28,6	28,6	59,6	0	13,7
Onbekend	-	14,2	5,2	22,2	29,0
Totaal (n)	7	7	57	9	131

Bron: monitor oktober 2008
* Op basis van het monitorverslag en niet de tellijsten.

De Albeda-pilot laat een diverser beeld zien. De vrouwen in de intensieve pilot zijn vooral uitgevallen vanwege persoonlijke problemen of gezondheids-klachten. Bij de extensieve pilot speelt dit veel minder een rol. Opvallend is de relatief grote groep die uitgevallen is uit de werk-pilot door uitstroom naar werk. Het is bij de onderzoekers niet bekend wat de overige redenen zijn waarom vrouwen zijn uitgevallen, waardoor er over de OGO-pilot van het Albeda nauwelijks een uitspraak gedaan kan worden over de oorzaken van de uitval.

Examenresultaten

Zoals uit de vorige paragraaf naar voren kwam, heeft 63 procent van het totaal aantal deelneemsters aan de Kaleos-pilot deelgenomen aan het examen. Van deze deelneemsters heeft ruim een derde (37%) het examen gehaald. Er is hierbij geen groot verschil tussen de intensieve en de extensieve pilot (respectievelijk 41 en 36%). Voor beide pilots geldt dat de percentages onder de gemaakte afspraken liggen. Wel zijn de resultaten in de intensieve pilots marginaal beter.

Bij het Albeda College laat het intensieve traject van de werkpilot het beste resultaat zien. 46 procent van de deelneemsters die het examen hebben gedaan, is geslaagd. Evengoed ligt dit percentage onder de gemaakte afspraken met de gemeente. De resultaten van de extensieve werkpilot zijn erg laag, slechts drie vrouwen (20%) hebben het examen gehaald.

Een traject van een jaar voor de meerderheid van de PaVEM-doelgroep is blijkbaar niet voldoende om het examen te halen. `

Figuur 6.2 Aantal geslaagden per type traject als percentage van deelnemers aan het inburgeringsexamen

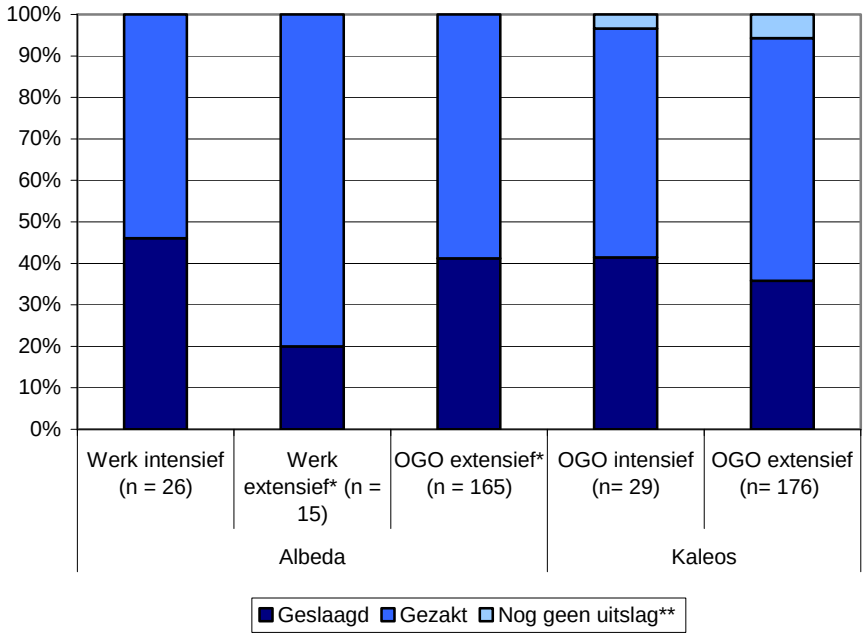

Bron: monitor oktober 2008
* Op basis van het monitorverslag en tellijst.
** Ten tijde van inleveren van de monitor, oktober 2008.

Voor de totale groep (inclusief uitvallers) zijn de percentages nog lager. Voor de Kaleospilot geldt dat 29 procent van de deelneemsters aan de intensieve pilot en 19 procent aan de extensieve pilot is geslaagd voor het inburgeringsexamen (zie tabel 6.8). Het verschil in slagingspercentage tussen de intensieve en extensieve pilot OGO wordt verklaard door de grotere uitval uit de extensieve pilot.

Uit de monitorgegevens van het Albeda College blijkt dat bijna een derde van de deelneemsters aan de intensieve pilot oriëntatie op werk geslaagd is. Voor de extensieve groep is dit veel lager, één op de tien deelneemsters is geslaagd. De resultaten voor de OGO-pilot liggen hiertussen met bijna een kwart. Alle drie de trajecten blijven achter bij de afspraken met de gemeente, waarbij de resultaten van de extensieve pilot werk veruit het laagst zijn.

Tabel 6.8 Aantal geslaagden per type traject voor de totale groep (in procenten)

	Albeda			Kaleos	
	Werk intensief	Werk extensief*	OGO extensief*	OGO intensief	OGO extensief
Geslaagd	32,4	10,3	23,9	29,3	18,9
Gezakt	37,8	41,3	34,1	39,0	30,9
Nog geen uitslag**	-	-	-	2,4	3,0
Niet deelgenomen aan examen	29,7	48,3	21,9	29,3	47,1
Totaal (n)	37	29	284	41	333

Bron: monitor oktober 2008

* Gebaseerd op het monitorverslag en de tellijsten.

** Ten tijde van inleveren van de monitor, oktober 2008.

Participatieresultaat

Een belangrijk aspect van de PaVEM-pilots is het toerusten van de vrouwen, zodat zij ook na afloop blijvend zouden participeren in de maatschappij. De aanbieders hadden dan ook de opdracht om de deelneemsters door te geleiden naar vervolgactiviteiten.

Onder een duaal participatieresultaat valt vervolgonderwijs (zowel taal als andere opleidingen), werk (zowel regulier als gesubsidieerd), stage, vrijwilligerswerk, participatie op school van de kinderen of re-integratie. In tabel 6.12 staat een overzicht van de uitstroom. Deze tabel heeft alleen betrekking op de deelnemers in de Kaleos-pilot die het traject hebben afgerond en al dan niet zijn geslaagd voor het examen. Het Albeda College heeft niet bijgehouden waar de deelneemsters naar uitgestroomd zijn.[1]

Voor zover de uitstroom bekend is van de deelneemsters aan de Kaleos-pilot, is relatief de grootste groep deelneemsters uitgestroomd naar werk. Dit is opvallend, aangezien de vrouwen een traject gericht op Opvoeding, Onderwijs en Gezondheid hebben gevolgd (OGO). Daarnaast is een relatief grote groep een vervolgopleiding gaan volgen. Het aantal deelnemers die vrijwilligerswerk of sociale activering, waaronder ook activiteiten op school vallen, is beperkt.

Er is een groot verschil tussen de deelnemers aan de intensieve en extensieve trajecten (zie tabel 6.9). In de eerste plaats heeft Kaleos beter zicht op de uitstroom van de deelneemsters aan de intensieve trajecten dan aan de extensieve. Bij de intensieve groep is van bijna één op de vijf vrouwen niet bekend wat ze zijn gaan doen, voor de extensieve groep is dit bijna twee op de vijf. De deelneemsters aan de intensieve trajecten zijn ook vaker doorgegaan naar een vervolgopleiding of taalles. Meer vrouwen in de extensieve trajecten zijn in verhouding niet verder gegaan met enige activiteit. Het bovenstaande betekent dat Kaleos voor de intensieve trajecten heeft voldaan aan de uitstroomafspraken met de gemeente: meer dan zeventig procent van de

[1] Het Albeda College heeft in de monitor alleen bijgehouden of de deelnemers gedurende het traject een duale activiteit, zoals een werk- of maatschappelijke stage, hebben verricht. Op vier na hebben alle deelnemers dat volgens opgaaf gedaan. Er is niet bijgehouden waar de deelneemsters naar zijn uitgestroomd.

deelneemsters aan het examen heeft een duaal uitstroomresultaat behaald. Voor de extensieve pilot is dit niet te bepalen, gezien het grote aantal onbekenden.

Tabel 6.9 Uitstroom naar type traject (in procenten)

	Albeda	Kaleos		
	pilots	OGO intensief	OGO extensief	Totaal
Werk	-	20,7	19,3	19,5
Vervolgopleiding	-	34,5	8,0	11,7
Meer taalles	-	13,8	1,1	2,9
Werk zoekend	-	6,9	0,0	1,0
Vrijwilligerswerk	-	3,4	6,8	6,3
Sociale activering	-	0,0	5,1	4,4
Niets	-	3,4	20,5	18,0
Onbekend	100	17,2	39,2	36,1
Totaal (n)		29	176	205

Bron: monitor oktober 2008

Verschil in resultaat naar achtergrondkenmerken

In het bovenstaande is gekeken naar de verschillen tussen de intensieve en extensieve trajecten. Hieruit blijkt dat de vrouwen in de intensieve pilot OGO over de hele linie iets positievere resultaten laten zien. Deze verschillen zijn niet te verklaren uit achtergrondkenmerken van de vrouwen, daar de groepen vergelijkbaar zijn op die punten. Het percentage geslaagden is echter over de hele groep achtergebleven bij de verwachtingen. Voor een meerderheid van de vrouwen is het volgen van een inburgeringstraject voor een jaar niet voldoende gebleken om te slagen voor het examen. Mogelijk is er een samenhang met achtergrondkenmerken zoals leeftijd, opleidingsniveau en taalniveau bij aanvang. De analyses zijn voor beide aanbieders apart gedaan en hebben alleen betrekking op de vrouwen die hebben deelgenomen aan het examen.[2]

Een belangrijke verklaring voor het wel of niet halen van het inburgeringsexamen is het taalniveau bij aanvang. Zo blijkt dat van de cursisten in de Kaleospilot die bij aanvang een NT2-niveau lager dan niveau 1 hadden, rond de 15 procent slaagt voor het examen. Voor de groep die niveau 1 had bij aanvang, slaagt ongeveer een derde. Het lijkt erop dat een cursus van een jaar voor vrouwen met ten hoogste niveau 1 onvoldoende voorbereidt op het inburgeringsexamen.
Van de deelneemsters met een niveau op weg naar 2 of hoger slaagt bijna twee derde. Dit betekent dat een derde niet slaagt. Dit laatste percentage is opvallend, aangezien deze deelneemsters bij aanvang van het traject eigenlijk al over voldoende niveau voor het examen beschikten. Een mogelijke verklaring ligt in het feit dat dit één van de eerste groepen betreft die het

[2] Voor het Albeda College is gebruikgemaakt van de monitorgegevens van maart 2007 en oktober 2008, aangevuld met examengegevens vanuit het Informatiesysteem Inburgering (ISI), die beschikbaar zijn gesteld door de gemeente.

inburgeringsexamen nieuwe stijl hebben gedaan. Het is mogelijk dat de lesstof in de PaVEM-pilots onvoldoende aansloot bij de wijze van examineren. Daarnaast kan het ook zijn dat diegenen die het examen niet hebben gehaald, door zenuwen (onnodig) veel fouten hebben gemaakt of zich niet voldoende hebben voorbereid op het examen.
De Albedapilot laat vergelijkbare percentages zien. Voor de deelneemsters die minder dan niveau 1 hadden bij aanvang voor spreken, slaagt minder dan 15 procent. Voor deelneemsters met niveau 1 en op weg naar 2 worden echter betere resultaten gehaald dan in de Kaleospilot en zijn de percentages respectievelijk rond de 45 en 75 procent. Het lijkt erop dat het Albeda College er iets beter in is geslaagd de deelnemers met ten minste niveau 1 voor te bereiden op het examen.
Voor beide aanbieders geldt echter dat hen niet is gelukt om in een traject van een jaar vrouwen met minder dan niveau 1 voldoende voor te bereiden op het inburgeringsexamen.

Omdat niet alle vrouwen met hogere startniveaus het examen halen, is gekeken of er ook verschil is naar factoren zoals leeftijd, opleidingsniveau en het eerder gevolgd hebben van cursussen. We hebben daarbij gekeken naar verschillende startniveaus. Er is een duidelijke samenhang tussen leeftijd en opleidingsniveau en het halen van inburgeringsexamen, zowel voor de totale groep als per startniveau. Jongere vrouwen hebben een grotere kans van slagen dan oudere vrouwen, ongeacht hun startniveau. Zo heeft bijvoorbeeld 53 procent van de vrouwen in de Kaleospilot onder de 30 jaar het examen gehaald, voor de vrouwen boven de 50 jaar is dit 17 procent. In de Albedapilot is dit verschil er ook, maar minder sterk. 62 procent van de jonge vrouwen die examen heeft gedaan, heeft het ook gehaald. Voor de vrouwen boven de 50 is dit 38 procent. Ook opleidingsniveau speelt een rol voor zowel de totale groep als per startniveau: in de Kaleos-pilot heeft 80 procent van de vrouwen met een opleiding hbo/wo in het land van herkomst het examen gehaald, tegenover 30 procent van de vrouwen met ten hoogste basisonderwijs. Voor de Albedapilot zijn de percentage vergelijkbaar: 83 procent van de vrouwen met een hoog opleidingsniveau is geslaagd en slechts een kwart van de vrouwen met ten hoogste basisonderwijs. Het lage opleidingsniveau met name in combinatie met een hogere leeftijd van veel vrouwen in de doelgroep lijkt dus een belangrijke aanwijzing voor een beperkte leerbaarheid en beperkte resultaten bij het examen, waardoor lange trajecten nodig zijn of andere vormen van leren.

6.4 Samenvatting en conclusies

Iets meer dan de helft van de deelneemsters komt uit Turkije. Ruim 20 procent heeft een Marokkaanse achtergrond. De overige vrouwen komen uit een groot aantal landen. De gemiddelde leeftijd van de deelneemsters is 39 jaar. De meerderheid heeft een opleiding op ten hoogste basisonderwijs en is dus

laaggeschoold. De meeste vrouwen hebben eerder taalles gevolgd. Dat neemt echter niet weg dat de circa de helft van de deelneemsters minder dan NT2-niveau 1 heeft op de verschillende vaardigheden. De overige vrouwen hebben niveau 1 of op weg naar 2.
Om de resultaten van de pilots goed te kunnen vergelijken, moeten er weinig verschillen in achtergrondkenmerken zijn tussen de intensieve en de extensieve pilots. Dat blijkt inderdaad het geval. Hieronder wordt nader ingegaan op de resultaten voor uitval, deelname examen, examenresultaten en participatie.

Uitval
De uitval uit de totale pilots ligt op 30 procent. Dit is relatief hoog. De belangrijkste reden voor uitval zijn persoonlijke omstandigheden en/of gezondheidsklachten. Een klein deel is voortijdig uitgestroomd naar werk of een andere opleiding. Er is verschil tussen de intensieve en extensieve pilots in de uitval. Bij de werkpilot is de uitval in de intensieve pilot bijna 20 procent en een kwart in de extensieve pilot. In de OGO-pilot is sprake van een veel groter verschil. De uitval uit de extensieve pilot is met 38 procent veel hoger dan uit de intensieve pilot (22%).

Deelname examen
Ruim de helft van de deelneemsters die gestart zijn met de pilots (57%), heeft dit ook afgerond met een examen. Dit percentage is lager dan is afgesproken in de contracten tussen de aanbieders en de gemeenten. Hierin werd uitgegaan van ten minste 70 procent deelname aan het inburgeringsexamen. Er is sprake van verschil tussen de pilots. De intensieve pilots hebben de 70 procent wel gehaald. De extensieve pilots niet. Van de deelneemsters aan de extensieve pilots heeft net iets meer dan 50 procent deelgenomen aan het inburgeringsexamen.

Examenresultaat
Bijna veertig procent van de deelneemsters aan het inburgeringsexamen is hiervoor ook geslaagd. Dit is ruim twintig procent lager dan de beoogde percentages in de afspraken tussen de gemeente en de aanbieders.
Er is een duidelijke samenhang tussen startniveau en het slagingspercentage. De hogere startniveaus slagen aanzienlijk vaker voor het examen. Opvallend is echter dat van de groep vrouwen met de hoogste startniveaus (ten minste op weg naar niveau 2) niet iedereen slaagt, respectievelijk twee derde in de Kaleospilot en driekwart in de Albedapilot. Zij zijn daarmee de enige groep die de afspraken over het slagingspercentage haalt. Voor de lagere niveaus, de doelgroep van de pilots, liggen de percentages veel lager. Voor vrouwen met een laag opleidingsniveau en oudere vrouwen is een cursus van een jaar in de meeste gevallen onvoldoende om het examen te halen.
Ook wat betreft het examenresultaat laten de intensieve pilots een beter resultaat zien dan de extensieve pilots. In de werkpilot zijn in verhouding meer dan twee keer zoveel vrouwen geslaagd voor het inburgeringsexamen dan in de extensieve pilot (respectievelijk 46 en 20%). In de OGO-pilot is dit verschil veel minder groot, maar ook daar is het percentage hoger in de intensieve pilot dan

in de extensieve (respectievelijk 41 en 36%).

Participatie
Op basis van de monitor is alleen voor de vrouwen uit de Kaleos-pilot zicht op uitstroom naar vervolgactiviteiten. Hieruit blijkt dat een vijfde is uitgestroomd naar werk, bijna een vijfde is niets gaan doen en één op de tien vrouwen is verder gegaan met een vervolgopleiding. De aanbieder heeft de uitstroom uit de intensieve pilot beter geregistreerd dan uit de extensieve trajecten. In die trajecten is voor relatief veel vrouwen onbekend wat ze zijn gaan doen na afloop van het traject. De vrouwen aan de intensieve OGO-pilot zijn vaker doorgestroomd naar vervolgonderwijs dan de vrouwen in de extensieve pilot. Voor de intensieve pilot zijn de afspraken over het duale uitstroomresultaat met de gemeente gehaald; meer dan zeventig procent van de vrouwen die het traject hebben afgerond, is doorgestroomd.

Samenvattend komt naar voren dat de resultaten over het algemeen tegenvallen. Er is sprake van een vrij hoge uitval en de examenresultaten zijn lager dan verwacht op basis van contractafspraken. Wel laten de intensieve pilots gunstiger resultaten zien dan de extensieve pilots. Mogelijk hebben extra begeleiding en de andere onderdelen bijgedragen aan een beter resultaat.

7 KWALITATIEVE RESULTATEN EN DE DEELNEMERS-ENQUETE

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de meer kwalitatieve aspecten van de resultaten van de PaVEM-trajecten. Het gaat hierbij om het oordeel en de ervaringen van de uitvoerders en de deelneemsters. De deelneemsters van de intensieve groepen en de deelneemsters van een deel van de extensieve groepen hebben tweemaal meegewerkt aan een vragenlijst. Aan het eind van het traject eind 2007/begin 2008 hebben de vrouwen een schriftelijke enquête ingevuld. Dit is de zogenoemde eindmeting. In oktober/november 2008 zijn de vrouwen thuis geënquêteerd in het kader van de zogenoemde nameting. Aan de eindmeting hebben 89 vrouwen deelgenomen. Zeventig van hen hebben ook deelgenomen aan de nameting.[1]
De uitkomsten van de enquêtes zijn in dit hoofdstuk verwerkt. Waar mogelijk zijn de uitkomsten van de intensieve en extensieve pilots vergeleken. Omdat het kleine aantallen respondenten per groep betreft, zijn de gevonden verschillen niet statistisch significant.[2] Ze geven wel een indicatie van de ervaringen van de vrouwen en de verschillen in beleving tussen de groepen. De bevindingen van de vrouwen zijn aangevuld met die van de uitvoerders, te weten de docenten van de taallessen en andere onderdelen, de begeleiders en de coördinatoren van de hoofdaanbieders.

In paragraaf 7.2 komen de ervaringen met het onderwijsprogramma aan de orde, waarbij aandacht is voor de verschillende onderdelen. In paragraaf 7.3 wordt ingegaan op de persoonlijke ontwikkeling van de vrouwen. De duurzaamheid van de resultaten volgt in paragraaf 7.4. Besloten wordt met de belangrijkste conclusies.

7.2 Oordeel over de PaVEM-trajecten

In deze paragraaf worden achtereenvolgens de tevredenheid met en het oordeel over het onderwijsprogramma, de empowermentlessen, de bewegingslessen en de begeleiding beschreven.

[1] Een responsanalyse is opgenomen in hoofdstuk 1.

[2] Dit houdt in dat gevonden verschillen mogelijk ook door toeval worden verklaard.

7.2.1 Onderwijsprogramma

In hoofdstuk 4 is aan de orde gekomen hoe het onderwijsprogramma is ingericht. Over het algemeen waren de docenten tevreden over de mogelijkheden die zij hadden om veel praktijk- en spreekoefeningen te doen. Zij constateerden wel dat een deel van de vrouwen niet genoeg basis heeft om in een jaar tijd voldoende kennis op te doen om het inburgeringsexamen te halen.
De vrouwen zelf is gevraagd hoe zij hun beheersing van de Nederlandse taal beoordelen aan het eind van het traject. Nagenoeg alle deelneemsters zijn van mening dat zij ten minste een beetje bij hebben geleerd. Of dit veel of weinig is, verschilt sterk tussen de vrouwen. De deelneemsters aan de intensieve pilots vinden over het algemeen dat ze meer geleerd hebben dan de andere deelneemsters, vooral wat betreft spreken en begrijpen. In tabel 7.1 staat een overzicht van de vooruitgang van de vrouwen volgens hun eigen inschatting. Het gaat hierbij om het percentage vrouwen dat heeft aangegeven de vaardigheden veel beter te beheersen. De overige vrouwen zijn van mening dat zij de vaardigheden een beetje beter beheersen. Er is nagenoeg niemand van mening niets te hebben bijgeleerd. In bijlage 3 staan de tabellen per vaardigheid uitgewerkt. In hoofdstuk 6 bleek echter dat slechts een beperkte groep vrouwen het inburgeringsexamen heeft gehaald. Dit neemt niet weg dat de vrouwen vooruit kunnen zijn gegaan en bijvoorbeeld een half of heel niveau zijn gestegen. In de nameting geven veel vrouwen aan dat een belangrijke bijdrage van de cursus is dat ze nu durven te spreken met vreemden, in openbare situaties, waar zij dat voorheen niet durfden. Dit aspect wordt echter niet gemeten door het inburgeringsexamen.

Tabel 7.1 Percentage deelneemsters dat volgens eigen inschatting de vaardigheden veel beter beheerst dan aan het begin van het traject

	Albeda werk intensief	Albeda werk extensief	Kaleos OGO intensief	Kaleos OGO extensief
Veel beter spreken	65,5	17,6	72,7	35,0
Veel beter verstaan	55,2	35,3	66,7	36,8
Veel beter schrijven	34,5	23,5	47,8	15,0
Veel beter lezen	48,0	17,6	70,0	42,6
Totaal (n)	(29)	(17)	(23)	(20)

Bron: enquête eindmeting

De vrouwen is ook gevraagd naar de tevredenheid over de inhoud van het lesprogramma. Binnen de OGO en werk-pilot zijn de deelneemsters aan de intensieve pilots tevredener over de aandacht voor het schrijven en spreken dan de deelneemsters aan de extensieve pilot (zie tabel 7.2).
Opvallend is het positieve oordeel van de deelnemers aan de extensieve pilot werk over de mogelijkheid om vragen te stellen en de uitleg van de docent. Zij zijn hierover positiever dan de deelneemsters aan de intensieve pilot. Het heeft echter niet geleid tot een positief oordeel over de aandacht voor schrijven en spreken. Mogelijk is hieraan in de intensieve trajecten meer aandacht besteed. In de OGO-pilot zijn de deelneemsters aan de intensieve pilot over de hele linie iets tevredener.

Tabel 7.2 Oordeel van de deelneemsters over de inhoud van het lesprogramma en de docenten

	Albeda intensief	Albeda extensief	Kaleos intensief	Kaleos extensief
Voldoende aandacht voor schrijven	55,2	47,1	82,6	78,9
Voldoende aandacht voor spreken	65,5	47,1	91,3	75,0
Voldoende mogelijkheid om vragen te stellen	71,4	88,2	91,3	65,0
Duidelijke uitleg van de docent	78,6	94,1	95,7	100,0
De docent had tijd genoeg	93,1	88,2	95,7	85,0
Totaal (n)	(29)	(17)	(23)	(20)

Bron: enquête eindmeting

De deelneemsters volgen de cursus om Nederlands te leren. Dat blijkt ook uit hun oordeel over welk onderdeel (begeleiding, stage, portfolio en de extra modules) van het traject zij het meest hebben gewaardeerd. Voor veruit de meerderheid van de deelneemsters zijn dat de taallessen. Dit geldt zowel voor de intensieve als extensieve pilots.

Lesruimte

De tevredenheid met de lesruimte laat een wisselend beeld zien. Bij de intensieve en extensieve pilots van Kaleos is bijna iedereen tevreden. Bij het Albeda College is er een groot verschil tussen de deelneemsters aan de intensieve pilots. De cursisten op de Albedalocatie Mathenneserlaan zijn allemaal zeer tevreden, over de vrouwenstudio in Katendrecht is ruim veertig procent zeer tevreden en veertig procent een beetje. In Kralingen is een kwart tevreden tot zeer tevreden, driekwart is ontevreden. Dit beeld komt overeen met het oordeel van de docenten. Met name in Kralingen was er ontevredenheid over de grootte en de technische veiligheid van de ruimte. Zowel op de Kralingen- als Katendrechtlocatie waren geen goede IT- voorzieningen en is uitgeweken naar andere locaties van het Albeda College.

De vrouwen is ook gevraagd naar een oordeel over de groepssamenstelling. De meeste groepen die in de steekproef zijn opgenomen, met name de intensieve OGO en werk-pilots, kenden een gemengde samenstelling naar herkomstland. Dit werd door de vrouwen gewaardeerd. Wanneer de groepen homogener waren, werd dit minder gewaardeerd. De vrouwen willen graag worden gedwongen om de Nederlandse taal te moeten oefenen. Dat gaat makkelijker in een gemengde groep, mede omdat de vrouwen de neiging hebben om vooral met hun landgenoten contact te zoeken. De docenten gaven ook aan dat steeds moet worden gelet op het niet gebruiken van de eigen taal tijdens de lessen. Door spreekoefeningen en het maken van groepjes wordt dit doorbroken.

7.2.2 Empowerment

De uitvoerders zijn unaniem enthousiast over de empowermentlessen. Zij hebben de indruk dat deze hebben bijgedragen aan een zelfbewustere houding van de deelneemsters. De uitvoerders geven tegelijkertijd aan dat het lastig is om de ontwikkeling meetbaar te maken. Het zit volgens hen namelijk vaak in kleine dingen die wel een wezenlijk effect hebben op het doen en laten van de vrouwen. Met name in de thuissituatie durven de vrouwen meer ruimte voor zichzelf op te eisen en zijn zij creatiever geworden in het vinden van oplossingen. Zo gaf de motivatiecoach een voorbeeld van een vrouw die thuis nauwelijks aandacht voor zichzelf vroeg. Ze wilde graag op de computer werken, maar wist niet goed hoe ze hem aan moest zetten. Als de kinderen thuis waren, durfde ze niet te vragen of ze er ook op mocht. In de lessen heeft zij hiervoor een oplossing bedacht. Die bestond uit het vragen of de kinderen 's ochtends de computer wilden aanzetten, zodat ze er daarna gebruik van kon maken als iedereen naar school was. Het uitvoeriger gebruik van de computer had ook een gunstig effect op haar resultaten. De uitvoerders hebben de indruk dat de vrouwen zelf ook de empowermentlessen waardeerden. Het verzuim was laag en de coaches, taal- en empowermentdocenten kregen van de deelneemsters een positieve reactie op de lessen. Ondanks het lage taalniveau werd over uiteenlopende onderwerpen gesproken en wisselden de vrouwen ervaringen uit.

Een belangrijk aspect van de empowermentlessen was het kijken naar de eigen geschiedenis, waarbij centraal staat wie iemand is en wat diegene al heeft gedaan. De vrouwen die voor een huwelijk naar Nederland zijn gekomen, bleken vaak (onbewust) een grens te trekken tussen wie zij waren in het land van herkomst en hun positie in Nederland. Door dit te bespreken in de lessen, ontdekten sommige vrouwen dat zij veel meer mogelijkheden hadden in Nederland dan zij zelf dachten. Uit de interviews met de docenten kwam naar voren dat er een deelneemster was die in het land van herkomst een economische opleiding had gevolgd. In Nederland zag zij zichzelf toch vooral als echtgenote en huisvrouw. Als ze zou gaan werken, dacht zij dat schoonmaakwerk het hoogst haalbare was. Door over haar onderwijservaringen in het land van herkomst te praten, herinnerde zij zich haar oude toekomstdroom weer. Zij wilde na het PaVEM-traject graag een vervolgopleiding gaan volgen.[3]

Uit de enquête onder de vrouwen blijkt ook een grote mate van tevredenheid. Ruim driekwart is zeer tevreden met de lessen. Dit geldt met name voor de deelneemsters aan de Albeda-pilot, bijna negentig procent van de vrouwen is zeer tevreden. Bijna een op de vijf deelneemsters aan de Albeda-pilot vond dit zelfs het leukste onderdeel van de pilots. In de Kaleos-pilot zijn de empowermentlessen iets minder enthousiast ontvangen, bijna twee derde was zeer tevreden en slechts één vrouw vond de lessen het leukste onderdeel. Het is

[3] Het is bij de onderzoekers niet bekend of deze deelneemster ook daadwerkelijk een vervolgopleiding is gaan volgen.

niet duidelijk waardoor het verschil in tevredenheid wordt veroorzaakt. De deelneemsters in beide pilots hadden dezelfde docenten en opzet van het programma. Mogelijk sluiten de empowermentlessen meer aan bij vrouwen in een uitkeringssituatie die zich moeten oriënteren op de arbeidsmarkt dan bij vrouwen die vooral zijn georiënteerd op het gezin en huishouden.

Omdat de persoonlijke ontwikkeling niet alleen toe te schrijven is aan de empowermentlessen, maar ook aan de andere onderdelen van het traject, worden de ontwikkelingen op dat terrein in paragraaf 7.3 besproken.

7.2.3 Bewegingslessen

De bewegingslessen zijn door alle uitvoerders enthousiast ontvangen. Het programma sloot volgens hen goed aan bij de doelgroep. Ze constateerden echter wel dat er sprake was van een hoog verzuim. Het bleek namelijk moeilijk om een deel van de vrouwen te motiveren voor de bewegingslessen. De gegevens over de vrouwen bevestigen dit. Uit de data die Ergo Control heeft bijgehouden, blijkt dat de aanwezigheidspercentages bij de lessen laag waren. Slechts een paar vrouwen heeft meer dan zeventig procent van de lessen gevolgd. Dit komt ook terug in de eindresultaten. Ergo Control heeft de deelneemsters getest bij aanvang van het project en aan het eind.
Deze gegevens worden hieronder per pilot besproken.

De deelneemsters aan de pilot oriëntatie op werk waren relatief goed gemotiveerd om deel te nemen aan de bewegingslessen. Tien van de veertien deelneemsters waren regelmatig aanwezig en deden volgens de docenten goed mee. Het aanwezigheidspercentage van deze groep lag op een enkele uitzondering na boven de vijftig procent per deelneemster. De helft van de vrouwen was aanwezig bij de eindtest. Al deze vrouwen, op één na, hebben progressie gemaakt op het terrein van conditieverbetering en verbetering van de lenigheid. Ook hebben de meeste vrouwen een klein beetje gewicht verloren.[4]
Zeventig procent van de deelneemsters was zeer tevreden met de bewegingslessen.
De deelneemsters aan de Kaleos-pilot hebben veel minder gebruikgemaakt van de mogelijkheden die de bewegingslessen boden. Het verzuim was hoog, slechts zes van de veertien vrouwen zijn vaker dan de helft van de lessen geweest. Vijf van de acht vrouwen die nauwelijks hebben deelgenomen, hadden last van verschillende lichamelijke klachten en waren onvoldoende gemotiveerd om te kijken wat de mogelijkheden waren. Een van de ideeën achter de bewegingslessen was namelijk juist om vrouwen de mogelijkheid te bieden beter om te gaan met hun klachten. De overige drie vrouwen die nauwelijks zijn geweest, hadden andere redenen, zoals een moeilijke thuissituatie.

[4] Eén vrouw wilde juist aankomen, omdat zij ondergewicht had. Door gerichte training is zij hierin geslaagd.

Slechts vijf vrouwen hebben deelgenomen aan de eindtest. Ze hebben alle vijf een beetje gewicht verloren en zijn leniger geworden. Twee van hen hebben ook een betere conditie opgebouwd.

Veranderingen in gezondheidsbeleving
Doordat maar weinig vrouwen optimaal gebruik hebben gemaakt van de mogelijkheden die de bewegingslessen boden, is het lastig om effecten hiervan aan te tonen. Toch geven de meeste vrouwen aan er wel iets van geleerd te hebben. Zo is een kwart van de vrouwen volgens eigen zeggen veel meer gaan bewegen en zestig procent iets meer. De vrouwen zijn tevens van mening dat hun conditie is verbeterd. Alle deelneemsters weten nu meer over gezonde voeding, de helft daarvan zelfs veel meer. Uit de gesprekken met de docent van bewegingslessen kwam tevens naar voren dat gezonde voeding een onderwerp was waarvoor de vrouwen veel belangstelling hadden. Er werd vaak over gesproken tijdens de lessen.

Alle deelneemsters aan de intensieve pilots, ook de vrouwen die geen bewegingslessen hebben gekregen, is een aantal vragen over hun gezondheidsbeleving voorgelegd. In tabel 7.3 staat een overzicht.

Tabel 7.3 Positieve antwoorden op een aantal vragen die met bewegen en gezondheid te maken hebben.

	Albeda beweeg mee	Albeda intensief overig	Kaleos beweeg mee	Kaleos intensief overig
Bewegen is leuk	100	100	100	100
Lid van een sportclub	7,1	6,7	0	0
Beweeg ten minste viermaal per week	78,6	40,0	14,3	62,5
Voelt zich gezond	57,1	60,0	71,4	93,8
Kan zich goed ontspannen	85,7	73,3	86,0	93,8
Totaal (n)	(14)	(15)	(7)	(16)

Bron: enquête eindmeting

Bijna alle vrouwen geven aan dat zij bewegen leuk vinden. In de werk-pilot is er weinig verschil in gezondheidsbeleving en lidmaatschap tussen de deelneemsters aan de pilot met bewegingslessen en die zonder. Bijna geen enkele vrouw sport in georganiseerd verband. Er is wel een verschil in de hoeveelheid beweging die de vrouwen krijgen per week. De bewegingslessen dragen hier mede aan bij.
Voor de intensieve OGO-pilot scoren de deelneemsters met bewegingslessen lager dan de deelneemsters in de andere groepen. Dit hangt waarschijnlijk samen met de beperkte deelname van de vrouwen aan de lessen vanwege hun gezondheidsklachten. Er is in deze groep op basis van de deelnemers-enquête dan ook geen effect van de lessen waar te nemen.

Volgens de uitvoerders geldt in het algemeen dat vrouwen die vallen onder de PaVEM-doelgroep zich slecht kunnen ontspannen. Ze hebben te maken met veel spanningen in hun privé-situatie en kunnen die moeilijk loslaten. Uit de enquête komt op dit punt duidelijk verschil tussen de pilots naar voren in de mate waarin de vrouwen zich kunnen ontspannen. Driekwart van de vrouwen geeft aan dat zij zich goed kan ontspannen. Opvallend is dat dit vooral vrouwen zijn die deelnemen aan de intensieve pilots. (Voor de werk-pilot is dit 79 procent voor de intensieve groepen en 67 procent voor de extensieve groepen. Voor de OGO-pilot zijn deze cijfers respectievelijk 96 en 65 procent). Het lijkt erop dat de aandacht voor ontspannen in de empowermentlessen en de bewegingslessen effect heeft gehad.

7.2.4 Begeleiding

De uitvoerders geven aan dat zij de extra begeleiding een belangrijk en waardevol onderdeel van de pilot vonden. De meeste deelneemsters hebben geen eenvoudig leven. Er is in veel gevallen sprake van schulden, problemen met opgroeiende kinderen, ernstige gezondheidsproblemen bij de vrouw zelf, kinderen of partner en veel mantelzorgtaken. Zo hebben enkele vrouwen in de pilot, zowel in de intensieve als extensieve trajecten, de zorg voor een gehandicapt (klein)kind. De vrouwen besteden veel tijd aan zorg aan het huishouden en krijgen hierbij weinig ondersteuning. Een deel van de vrouwen is alleenstaande ouder en heeft het extra zwaar.
De vrouwen met partner ondervinden echter ook vaak weinig ondersteuning bij het volgen van de lessen. In de enquête is gevraagd of hun man achter hen staat. Hieruit komt naar voren dat slechts een minderheid van de mannen enthousiast is over de deelname van hun vrouw aan de pilots oriëntatie op werk. Een mogelijke verklaring is volgens de coaches en docenten dat de partners het bedreigend vinden voor hun eigen situatie – zij zitten zonder werk thuis – dat hun vrouw een inburgeringstraject volgt. Het klopt niet met hun beeld van de taakverdeling binnen het gezin. De ontwikkeling van de vrouwen in de intensieve pilots droeg in enkele gevallen dan ook bij tot een escalatie van de al bestaande relatieproblemen. Twee vrouwen zijn gedurende het traject gescheiden.
De OGO-pilots laten een ander beeld zien. De vrouwen ondervinden volgens eigen zeggen meer steun van hun echtgenoten. Ruim de helft van de vrouwen in de intensieve pilot en bijna tachtig procent van de vrouwen in de extensieve pilot wordt ondersteund door haar man. Omdat deelname aan de OGO-pilots op vrijwillige basis plaatsvindt, heeft mogelijk van tevoren een selectie plaatsgevonden. Dat zou betekenen dat voornamelijk vrouwen met een partner die achter de beslissing staat om een traject te volgen, instromen in de pilots.

Uit eerder onderzoek (Brink e.a, 2007, Brink e.a. 2006) komt ook naar voren dat veel uitval en verzuim van vrouwen uit taaltrajecten te maken heeft met een moeilijke thuissituatie, waardoor een belangrijk deel van de uitval wordt veroorzaakt. In de PaVEM-trajecten blijkt dit opnieuw. Door de intensieve begeleiding in de intensieve pilots is er meer zicht op de problematiek van de

vrouwen. De uitval in de intensieve OGO-pilot is lager dan in de extensieve pilot, respectievelijk 22 en 38 procent. Ook de uitval in de intensieve werk-pilot is lager dan in de extensieve, namelijk 19 en 24 procent.

Voorbeelden van intensieve begeleiding in de praktijk
Doordat er meer tijd beschikbaar was voor begeleiding, konden de coaches meer doen om de vrouwen te helpen bij problemen. In de Albeda-pilot ging het vaak om problemen met SoZaWe. In de uitvoering van de handhaving waren er soms misverstanden tussen de vrouwen en de consulent. De vrouwen vonden dit zeer bedreigend en waren blij met de ondersteuning vanuit de coaches. Ook in de privésfeer had een aantal vrouwen met grote problemen te maken, waarbij zij vooral praktische ondersteuning konden gebruiken. Zo werd een van de vrouwen tijdens het traject door haar partner in de steek gelaten. Hij liet haar achter met schulden, waardoor huisuitzetting dreigde. De coaches hebben ondersteuning geboden en de vrouw heeft het traject afgemaakt.

Ook in de Kaleos-pilot is veel ondersteuning geboden in uiteenlopende gevallen. Met name problemen op het terrein van financiën en opvoeding vroegen om ondersteuning. Zo zijn verschillende vrouwen geholpen met het op orde brengen van hun financiën. De motivatiecoach merkte dat in verschillende gezinnen financiële verplichtingen worden aangegaan, zonder dat zij zicht hebben op de gevolgen. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het overstappen op een andere aanbieder van stroom, zonder zicht te hebben op de (financiële) gevolgen. Door de financiën inzichtelijk te maken, werd de situatie van de vrouwen verbeterd en konden zij zich beter concentreren op de cursus.
Opvallend was ook het aantal deelneemsters dat problemen had met opgroeiende kinderen. De kinderen spijbelden veel en vertoonden in sommige gevallen crimineel gedrag. De motivatiecoach heeft hierbij vaak ondersteuning kunnen bieden. Een voorbeeld is de ondersteuning aan een deelneemster met drie kinderen die veel spijbelden en dreigden te ontsporen. Door gesprekken bleek dat de kinderen op opleidingen zaten die niet aansloten bij hun vaardigheden en interesses. Door de kinderen te ondersteunen bij het kiezen van een andere opleiding is dit probleem opgelost. Zij zijn nu gemotiveerd om hun opleiding te volgen. De deelneemster is door de ondersteuning erg opgelucht en zeer gemotiveerd om te blijven deelnemen aan het inburgeringstraject.
De coaches vervullen ook een rol in het doorverwijzen naar de juiste instanties voor hulp. Voor veel vrouwen is de drempel vaak te hoog om hulp te vragen. De coaches merkten dat er veel wantrouwen van de vrouwen is naar organisaties als jeugdhulpverlening. Zij zijn bijvoorbeeld bang dat hun kinderen uit huis worden geplaatst. Door bemiddeling van de coaches kan dit wantrouwen grotendeels worden weggenomen.

Tevredenheid van de deelneemsters met de begeleiding
De vrouwen in de intensieve pilots is gevraagd of zij tevreden waren met de begeleiding. Deze vragen zijn tevens voorgelegd aan de vrouwen in de extensieve pilots, hoewel zij veel minder begeleiding hebben gekregen.

Er is sprake van een zeer wisselend beeld tussen de verschillende pilots. Rond de zestig procent van de vrouwen in de intensieve Albeda-pilot is tevreden over de begeleiding. Binnen de pilot is echter een verschil tussen de groepen. De deelneemsters van de groep in de vrouwenstudio in Katendrecht vonden bijna allemaal dat zij met alle vragen bij de coach terechtkonden. In de vrouwenstudio in Kralingen vond bijna twee derde van de deelneemsters dat ze terechtkonden bij de coach. Slechts een derde van de deelneemsters op de Albedavestiging op de Mathenneserlaan was van mening dat zij met alle vragen bij de coach terechtkonden. Dit wordt mogelijk verklaard door het feit dat er op deze locatie geen social coach was. De deelneemsters hadden alleen een mentor en in een later stadium contact met de talentencoach. Deze uitkomsten sluiten aan bij het beeld dat naar voren komt in hoofdstuk 6, waarbij door de uitvoerders is aangegeven dat met name in Katendrecht de begeleiding volgens het pilotmodel goed vorm heeft gekregen.

Ook in de extensieve pilot werk is rond de zestig procent tevreden over de begeleiding die zij hebben ontvangen. Het gaat hierbij om de ondersteuning door de mentor. Meer dan de helft van de vrouwen in de extensieve pilot gaf echter aan dat zij niet wisten bij wie zij ondersteuning konden vragen indien er problemen waren. Mogelijk verwachtten zij geen ondersteuning op dit gebied van de mentor, waardoor zij toch tevreden waren.

In de OGO-pilot van Kaleos is de extra begeleiding duidelijk gewaardeerd, maar liefst tachtig procent van de deelneemsters aan de intensieve pilot is zeer tevreden. Zij geven aan dat zij goed wisten bij wie ze terechtkonden voor begeleiding. Er zijn geen grote verschillen tussen de intensieve groepen.
Bij de extensieve pilot OGO geven de meeste vrouwen aan dat ze nauwelijks begeleiding hebben gehad. Zij zijn dan ook maar ten dele tevreden over de begeleiding. Dit is een duidelijk verschil met de intensieve pilot.

Motivatie
De coaches vervullen een belangrijke taak in het motiveren van vrouwen. Uit de interviews komt naar voren dat de coaches hieraan steeds moeten blijven werken. Vaak wordt door deelneemsters de moeilijke situatie thuis gebruikt als reden voor verzuim. Verzuim wordt echter niet alleen veroorzaakt door een moeilijk situatie thuis, maar ook door de wijze waarop de vrouw ermee omgaat. De respondenten geven aan dat dit vooral speelt in de OGO-pilot, omdat de vrouwen geen sanctie wacht als ze stoppen met het traject. De vrouwen met een uitkering kunnen daarentegen wel worden gesanctioneerd als zij te veel verzuimen of uitvallen.
De docenten en coaches geven aan dat de vrouwen in de OGO-pilot zeer verschillend omgaan met ziekte en problemen thuis. Er zijn verschillende vrouwen die juist graag Nederlands willen leren om de moeilijke situatie thuis beter aan te kunnen. Zo is er een vrouw die een ernstig gehandicapt kind heeft. Door goed Nederlands te leren hoopt zij de optimale zorg voor haar kind te kunnen regelen. Voor andere vrouwen is de cursus belangrijk als tijd voor henzelf, waarvan ze niet graag afstand doen, ook al hebben ze een moeilijke

thuissituatie. Het omgaan met ziekte en klachten verschilt echter sterk. Sommige vrouwen blijven al thuis met een verkoudheid, anderen komen zo goed als altijd.

Omdat motivatie een belangrijk aspect is, is in de vragenlijst ook een aantal vragen opgenomen over motivatie. Bijna de helft van de vrouwen zegt alleen naar de les te gaan als zij zich goed voelen. Dit geldt met name voor de deelneemsters aan de extensieve pilot OGO, waar de druk om de lessen te volgen het minst is. Bijna de helft van de vrouwen vindt de combinatie van de cursus en hun zorgtaken zwaar. Dit percentage is voor alle trajecten gelijk.

Uit het bovenstaande komt naar voren dat het geven van extra begeleiding aan de vrouwen een belangrijke aanvulling is op de andere onderdelen in de pilots. De deelneemsters kijgen vaak weinig ondersteuning thuis en hebben te maken met veel problemen. De begeleiding in de pilot is verder gegaan dan de reguliere begeleiding van mentoren. Zo is er onder meer geholpen bij de aanpak van financiële problemen, problemen met de kinderen en het voorkomen van een huisuitzetting. Hierdoor konden de deelneemsters het traject blijven volgen. Zonder de ondersteuning waren zij mogelijk gestopt.

7.3 Duurzaamheid van de resultaten: participatie en taalvaardigheid

In november 2008 zijn de 89 vrouwen die hebben deelgenomen aan de eindmeting opnieuw benaderd, 70 van hen hebben ook deelgenomen aan de vervolgmeting, de zogenoemde nameting. In deze paragraaf gaan we in op de resultaten van deze enquête. De vrouwen is voor een deel dezelfde vragen voorgelegd als in de eindmeting. Centraal in deze paragraaf staat de duurzaamheid van de taalkennis, de persoonlijke ontwikkeling en de participatie.

7.3.1 Participatie

In de enquête bij de eindmeting is de vrouwen gevraagd wat hun plannen zijn na afloop van de pilot. In tabel 7.4 staat een overzicht. Opvallend is het verschil in plannen tussen de deelneemsters aan de intensieve en extensieve pilot van het Albeda College. De deelneemsters aan de intensieve pilot laten een veel gedifferentieerder beeld zien. Een vervolg voor hen bestaat niet alleen uit taalles, zoals vooral bij de extensieve pilot het geval is, maar ook uit een opleiding volgen of (vrijwilligers)werk of een combinatie van de activiteiten. Het lijkt erop dat zij een duidelijke keuze voor een vervolgtraject hebben gemaakt. Dit is waarschijnlijk het gevolg van de aandacht die in de intensieve pilot is besteed aan het formuleren van een uitstroomdoel. Overigens is het percentage vrouwen dat wil gaan werken opmerkelijk laag. In de extensieve pilot is dit zelfs nul. Mogelijk ervaren de vrouwen nog steeds een grote afstand tot de arbeidsmarkt. De vrouwen die in de werk-pilot hebben aangegeven dat zij niets willen gaan doen, zijn vooral vrouwen die kampen met ernstige

gezondheidsproblemen.
In de pilots van Kaleos is sprake van een minder duidelijk verschil tussen de intensieve en extensieve pilot. Er is een grote variëteit aan uitstroomdoelen. Opvallend is het relatief hoge percentage vrouwen dat werk wil gaan zoeken.

Tabel 7.4 Activiteit die de vrouwen willen ondernemen na afloop van de pilot* (in%)**

	Albeda intensief	Albeda extensief	Kaleos intensief	Kaleos extensief
Meer taalles volgen	65	90	30	55
Een opleiding volgen	30	0	30	5
Vrijwilligerswerk	5	0	10	5
Werk zoeken/werken	10	0	20	30
Niets	10	10	5	15
Totaal (n)	(20)	(10)	(20)	(20)

Bron: enquête nameting

* De analyse heeft alleen betrekking op de vrouwen die zowel aan de eindmeting als de nameting hebben meegedaan. Het antwoordpatroon is overigens niet anders dan voor de totale groep die aan de eindmeting heeft meegedaan.

** De vrouwen konden maximaal twee antwoorden geven. De percentages tellen daarom op tot meer dan 100.

Activiteiten na afloop van de cursus

In de vervolgmeting is gekeken wat de vrouwen daadwerkelijk zijn gaan doen na afloop van de cursus. Hierbij is gevraagd naar de activiteiten direct na de cursus en ten tijde van het interview (november 2008). In tabel 7.5 en 7.6 staat een overzicht.

Tabel 7.5 Activiteit die de vrouwen direct na afronding van de cursus hebben ondernomen* (in %)

	Albeda intensief	Albeda extensief	Kaleos intensief	Kaleos extensief
Taalles volgen	15	20	0	5
Een opleiding volgen	30	0	20	5
Vrijwilligerswerk	5	0	5	5
Werk zoeken/werken	10	0	30	20
Niets	45	80	45	60
Totaal (n)	(20)	(10)	(20)	(20)

Bron: enquête nameting

* De vrouwen konden maximaal twee antwoorden geven. De percentages tellen daarom op tot meer dan 100.

Wanneer de wensen in de eindmeting worden vergeleken met de activiteiten na afloop van de cursus en eind 2008, zijn er grote verschillen. Met name de groep die niets doet, is groter dan verwacht. Slechts zes vrouwen gaven bij de eindmeting aan dat zij verder niets wilden doen. In de praktijk is rond de helft van de vrouwen niet verder gegaan met een activiteit. Dit geldt voor zowel de intensieve als de extensieve pilots, maar het sterkst voor de extensieve werk-pilot. Deze vrouwen gaven aan dat ze verder wilden met taalles. Ze zijn dit

echter niet gaan doen. Het betreft hier vooral de vrouwen die aangaven verder te willen met taal. De vrouwen in de andere pilots die aangaven te willen werken, een opleiding te volgen of vrijwilligerswerk te gaan doen, zijn dat in de meeste gevallen ook gaan doen.

Tabel 7.6 Activiteiten die de vrouwen eind 2008 uitvoeren*

	Albeda intensief	Albeda extensief	Kaleos intensief	Kaleos extensief
Taalles volgen	20	10	0	10
Een opleiding volgen	20	0	15	5
Vrijwilligerswerk	10	0	10	15
Werk zoeken/werken	10	0	30	25
Niets	50	90	55	50
Totaal (n)	(20)	(10)	(20)	(20)

Bron: enquête nameting

* De vrouwen konden maximaal twee antwoorden geven. De percentages tellen daarom op tot meer dan 100.

Na een half jaar hebben kleine wijzigingen plaatsgevonden in het aantal vrouwen dat activiteiten buitenshuis heeft ondernomen. Zo zijn vijf vrouwen alsnog actief geworden en zeven zijn gestopt met hun activiteiten. Bijna alle vrouwen die werkten, zijn blijven werken.
Er is enig verschil tussen de pilots. Het beeld dat naar voren kwam uit de eindmeting voor de pilot werk, wordt bevestigd in de nameting. De helft van de vrouwen in de intensieve werk-pilot is verder gegaan met een activiteit. De deelneemsters aan de extensieve pilot werk hebben echter nauwelijks activiteiten opgepakt. Ze gaven aan verder te willen met taalles en hebben dat op één vrouw na niet gedaan. Uit de monitor is duidelijk geworden dat er nauwelijks overdracht van de taalaanbieder naar SoZaWe heeft plaatsgevonden. Hierdoor is van begeleiding naar vervolgactiviteiten bij deze vrouwen nauwelijks sprake geweest. De vrouwen in de intensieve en extensieve OGO-pilot laten weinig verschil zien. Dit gold ook bij de verwachtingen die de vrouwen hadden.

Werk
Wanneer wordt gekeken naar het type activiteiten dat de respondenten verrichten bij de nameting, blijkt dat de vrouwen in de OGO-pilot relatief vaak zijn uitgestroomd naar werk of op zoek zijn naar werk. Dat bleek ook uit de monitor van oktober 2008. Er is onder de respondenten geen verschil tussen de intensieve en extensieve pilot OGO.
Het type werk dat wordt verricht is onder meer schoonmaakwerk, werken in eigen bedrijf/winkel of in de horeca in Blijdorp. Het lijkt erop dat door het lage opleidingsniveau de vrouwen vooral terechtkomen in laaggeschoold werk. De vrouwen werken op één na niet fulltime.
In zowel de intensieve als de extensieve werk-pilot is bijna niemand gaan werken. Mogelijk heeft dit te maken met het feit dat voor hen de drempel hoger is. Om voldoende te gaan verdienen om geen uitkering meer te hebben, is al

gauw een fulltimebaan nodig. Daarnaast hebben zij waarschijnlijk nog nauwelijks ondersteuning gekregen vanuit SoZaWe.

Vervolgonderwijs
Ruim tien procent van de vrouwen is doorgegaan met vervolgonderwijs. Dit betreft vooral vrouwen die hebben deelgenomen aan de intensieve pilots werk en OGO. Voor het instromen in een vervolgopleiding is mogelijk de begeleiding die de vrouwen hebben gekregen, een belangrijke voorwaarde.
De vrouwen uit de Albeda-pilot zijn doorgestroomd naar een computercursus (2x), horecaopleiding, en het project Daadwerkelijk richting horeca/detailhandel (2x). De vrouwen in de OGO-pilot zijn opleidingen gaan volgen voor ambassadrice, verzorging niveau 1 (2x), SPW3 kinderopvang en verkoper.

Vrijwilligerswerk
De vrouwen die vrijwilligerswerk zijn gaan doen, werken allen als oppasmoeder of overblijfmoeder op school. Twee overblijfmoeders zijn als overblijfmoeder begonnen in het kader van de maatschappelijke stage en zijn daar na afloop van het traject mee doorgegaan.

7.3.2 Ontwikkeling van het Nederlands

Een ander belangrijk aspect van het onderzoek is of de vrouwen na afloop van de cursus het geleerde in de praktijk hebben gebracht en meer Nederlands zijn gaan spreken. Uit de nameting direct na afloop van de cursus bleek dat met name de vrouwen aan de intensieve cursussen zelfstandiger waren geworden en meer dingen durfden te ondernemen. In deze paragraaf wordt gekeken of de vrouwen van mening zijn dat hun kennis en vaardigheden zich verder hebben ontwikkeld of niet.

Beheersing van het Nederlands
Ruim zeventig procent van de respondenten is van mening dat hun Nederlands (verder) is verbeterd, de overige vrouwen spreken van een gelijk gebleven niveau. Het zijn vooral de vaardigheden luisteren en spreken die het sterkst verbeterd zijn volgens de respondenten. Het gaat hierbij om een eigen interpretatie van de vaardigheden. Toch sluit dit ook aan bij de nadruk die lag op deze vaardigheden in de trajecten.

Eén van de redenen waarom het Nederlands bij oudkomers weinig beklijft is omdat ze vaak weinig contact hebben met Nederlandstaligen en het Nederlands weinig gebruiken. Om een indruk te krijgen in hoeverre dit geldt voor de vrouwen die hebben deelgenomen aan de PaVEM-pilot, is hun gevraagd naar hoe vaak ze Nederlands spreken en in welke situaties (tabel 7.7).

Tabel 7.7 Mate waarin Nederlands wordt gesproken (%)

	Albeda intensief	Albeda extensief	Kaleos intensief	Kaleos extensief
Dagelijks	35	0	50	30
Een of meer keer per week	55	60	25	55
Minder dan eenmaal per week	10	40	25	15
Totaal (n)	(20)	(10)	(20)	(20)

Bron: enquête nameting

Uit tabel 7.7 komt naar voren dat het beperkte gebruik van Nederlands in het dagelijks leven ook geldt voor de deelneemsters aan PaVEM. Slechts een derde van de vrouwen spreekt dagelijks Nederlands. De helft spreekt enige malen per week Nederlands.
Opvallend is het verschil tussen de groepen. Geen enkele deelneemster aan de extensieve pilot van Albeda spreekt dagelijks Nederlands tegenover een derde van de vrouwen in de intensieve pilot. Dit wordt voor een belangrijk deel verklaard doordat zij nauwelijks activiteiten buitenshuis hebben (zie vorige paragraaf). Maar ook spreken zij nauwelijks Nederlands met hun buren, in tegenstelling tot de andere vrouwen, zoals blijkt uit tabel 7.8. Deelname aan de PaVEM-pilot heeft dit schijnbaar niet kunnen veranderen. Waar de overige vrouwen Nederlands spreken, is mede afhankelijk van hun activiteiten. Dit verklaart dan ook de verschillen tussen de vrouwen.

Tabel 7.8 Met wie wordt Nederlands gesproken (%)

	Albeda intensief	Albeda extensief	Kaleos intensief	Kaleos extensief
Via werk	5	0	20	35
Via school van de kinderen	70	50	55	10
Via de opleiding	25	20	15	10
Via vrijwilligerswerk	5	0	0	10
Met de buren	80	20	65	60
In winkel/markt	75	80	60	90
Totaal (n)	(20)	(10)	(20)	(20)

Bron: enquête nameting

Het is niet bekend hoe vaak de vrouwen Nederlands spraken voordat zij begonnen met de PaVEM-cursus. Er is hun daarom ook gevraagd of zij door de cursus vaker Nederlands zijn gaan spreken. Voor 55 procent van de vrouwen is dit inderdaad het geval. Ruim tien procent is niet vaker Nederlands gaan spreken, maar sprak al dagelijks Nederlands voor de cursus. Uit tabel 7.9 blijkt dat er nauwelijks verschillen zijn tussen de trajecten in de toename van het Nederlands spreken.

Tabel 7.9 Meer Nederlands gaan spreken door cursus (%)

	Albeda intensief	Albeda extensief	Kaleos intensief	Kaleos extensief
Ja	65	50	55	50
Nee	35	50	45	50
Totaal (n)	(20)	(10)	(20)	(20)

Bron: enquête nameting

Taal thuis

De vrouwen is ook gevraagd welke taal thuis wordt gesproken. Ruim de helft van de vrouwen spreekt alleen de eigen taal, dertig procent spreekt zowel Nederlands als de eigen taal. Dit geldt vooral voor gezinnen waar de kinderen vaak liever Nederlands spreken dan de moedertaal. Uit de toelichting komt naar voren dat door deelname aan de cursus er een toename is van het aantal vrouwen dat vaker Nederlands praat met de kinderen.

Tabel 7.10 Welke taal wordt thuis gesproken (%)

	Albeda intensief	Albeda extensief	Kaleos intensief	Kaleos extensief
Alleen eigen taal	35	100	45	35
Eigen taal en Nederlands	50	0	40	15
Voornamelijk Nederlands	10	0	10	0
Anders	5	0	5	0
Totaal (n)	(20)	(10)	(20)	(20)

Bron: enquête nameting

Een derde van de vrouwen is door de cursus meer Nederlands gaan spreken thuis. Dit zijn vooral deelneemsters aan de intensieve trajecten (tabel 7.10).

7.4 Persoonlijke ontwikkeling

Persoonlijke ontwikkeling bij de eindmeting

Een belangrijk aspect dat in de vragenlijst van de eindmeting direct na afloop van de cursus centraal stond, was de persoonlijke ontwikkeling van de vrouwen. De vrouwen zijn vragen voorgelegd over hun zelfstandig functioneren en het effect van de cursus hierop. Het ging hierbij bijvoorbeeld om vragen of ze alleen op stap durfden te gaan, of dat ze met vreemden durfden te praten. Andere vragen hadden betrekking op het kennen van de eigen vaardigheden, het opeisen van tijd voor zichzelf en het durven maken van fouten. In de nameting in november 2008 is opnieuw een aantal aspecten bevraagd. Hieronder wordt eerst ingegaan op de ervaringen direct na afloop van het traject.

In tabel 7.11 staan de resultaten voor de eindmeting direct na afloop van de cursus. Het gaat om het percentage vrouwen dat naar eigen zeggen veel meer kan dan voor deelname aan de pilots. Deze antwoorden hebben alleen betrekking op de vrouwen die aan zowel de eind- als nameting hebben meegedaan.

In bijlage 3 staat een overzicht met alle antwoorden per pilot.

Tabel 7.11 Positieve antwoorden op een aantal vragen die met empowerment te maken hebben bij de eindmeting (%).

	Albeda intensief	Albeda extensief	Kaleos intensief	Kaleos extensief
Durft meestal alleen ergens naartoe te gaan	70	40	75	50
Kan veel meer dingen zelf	50	30	65	35
Durft meestal te praten met onbekenden	55	10	45	30
Weet goed wat zij kan	40	20	65	40
Weet meer dan vrouwen in haar omgeving	26,3	10	40	42,1
Is niet bang om fouten te maken	31,6	30	35	35
Maakt vaak tijd vrij voor zichzelf	45	30	35	15
Heeft veel meer zelfvertrouwen	45	30	65	55
Kan goed nee zeggen	70	50	80	85
Kan beter verschillende dingen combineren	55	30	85	73,7
Durft te praten voor een groep mensen	90	30	95	68,4
Totaal (n)	(20)	(10)	(20)	(20)

Bron: enquête eindmeting

In tabel 7.12 zijn de resultaten opgenomen van de nameting, ruim een halfjaar na afloop van het traject. In deze paragraaf worden vervolgens eerst de resultaten van de eindmeting besproken en dan de nameting.

Tabel 7.12 Positieve antwoorden op een aantal vragen die met empowerment te maken hebben bij de nameting (%)

	Albeda intensief	Albeda extensief	Kaleos intensief	Kaleos extensief
Durft meestal alleen ergens naartoe te gaan	85	50	85	95
Durft meestal te praten met onbekenden	55	40	75	45
Is niet bang om fouten te maken	45	30	50	50
Maakt vaak tijd vrij voor zichzelf	30	30	50	50
Kan beter dingen plannen	55	40	50	55
Totaal (n)	(20)	(10)	(20)	(20)

Bron: enquête nameting

Zoals blijkt uit tabel 7.11 komt uit de vragen naar items die te maken hebben met empowerment een sterk gemêleerd beeld naar voren, zowel tussen de vrouwen onderling als tussen de pilots. Bij de werk-pilot is meer verschil tussen de intensieve en extensieve pilot dan bij de OGO-pilot. Hieronder wordt dit nader uitgewerkt.
Voor de pilot werk valt op dat de deelneemsters aan de intensieve pilots op alle items positiever scoren dan de deelneemsters aan de extensieve pilots. Het grootste verschil is waar te nemen bij het item ‘durf ergens alleen naartoe te gaan’. Een meerderheid van ruim zeventig procent van de deelneemsters aan de intensieve pilot durft dit tegenover maar 35 procent van de deelneemsters aan de externe pilot. Dit verschil is tevens terug te zien in het item ‘kan veel meer dingen zelf’. Een ander opvallend verschil is de durf om te praten voor een groep. Die is veel sterker toegenomen bij de deelneemsters aan de intensieve pilot dan de deelneemsters aan de extensieve pilots.
In de OGO-pilot zijn minder grote verschillen tussen de intensieve en extensieve pilot. Op zes items scoren de deelneemsters aan de intensieve pilot duidelijk positiever. Op de overige vijf items is er weinig verschil. Deelneemsters aan de intensieve pilots scoren positiever op de items die te maken hebben met zelfstandig dingen ondernemen, zoals ergens alleen naartoe gaan, dingen zelf doen of het spreken voor een groep. Als het gaat om het vrijmaken van tijd voor zichzelf, het combineren van taken of ‘nee zeggen’ is er veel minder verschil tussen de intensieve en extensieve OGO-pilot. Mogelijk is aan het zelfstandig functioneren meer tijd besteed in de lessen dan aan de andere onderwerpen.

De vrouwen is ook gevraagd naar hun mening over de stelling dat vrouwen ook buitenshuis actief moeten zijn. Deze stelling wordt door ruim driekwart van de deelneemsters onderschreven. Er is echter een opmerkelijk verschil tussen de intensieve en extensieve werk-pilot: 88 procent van de deelneemsters aan de intensieve werk-pilot onderschrijft de stelling tegenover de helft van de deelneemsters aan de extensieve pilot. In de OGO-pilot is dit verschil er niet. Mogelijk zijn de deelneemsters aan de extensieve pilot alleen door de druk van SoZaWe op zoek naar activiteiten buitenshuis. Een vorm van empowerment zou een goed instrument voor deze vrouwen zijn geweest om zich meer bewust te worden van de eigen mogelijkheden en het belang van participatie.

Samenvattend kan worden gesteld dat op basis van de uitkomsten van de enquête direct na afloop van de pilots er enige verschillen zijn tussen de intensieve en de extensieve pilots op het terrein van persoonlijke ontwikkeling en het zelfstandig functioneren. Hierbij moet wel in het achterhoofd worden gehouden dat het gaat om de mening van de vrouwen zelf. Met name de deelneemsters aan de intensieve pilot werk geven aan door de cursus beter in staat te zijn om zelfstandig dingen te ondernemen en ergens op af te stappen. In de OGO-pilots is sprake van een kleiner verschil tussen de intensieve en extensieve pilots.

Persoonlijke ontwikkeling bij de nameting
Ook in de nameting in november 2008 is gevraagd naar aspecten die te maken hebben met de persoonlijke ontwikkeling van de deelneemsters. De vraag is of het grotere zelfvertrouwen en de zelfstandigheid is beklijft.

Zelfstandigheid en zelfvertrouwen bij de nameting
Ruim de helft van de vrouwen noemt toegenomen zelfvertrouwen als belangrijkste wat zij geleerd hebben tijdens de PaVEM-cursus. Veel vrouwen geven aan dat ze eindelijk Nederlands durven te spreken met bijvoorbeeld onbekenden, op de basisschool of bij de huisarts. Vaak hebben ze al verschillende cursussen gevolgd, maar dat droeg niet bij aan een grotere spreekvaardigheid. Door de nadruk op spreken in verschillende situaties en de empowerment in de cursus, durven ze volgens eigen zeggen eindelijk het geleerde te gebruiken. Eén van de respondenten benoemt dat als volgt:
'Bij empowerment moest je je laten zien, je moest praten. We mochten niet zitten, maar moesten bewegen. Zo konden we ons ook niet achter de boeken verschuilen. Ook in de taallessen werden veel situaties nagespeeld. In eerdere cursussen deed ik voornamelijk invuloefeningen'.

Uit de eindmeting direct na afloop van de cursus kwam naar voren dat de meeste vrouwen zelfstandiger zijn geworden. Bij de werk-pilot gold dat vooral voor de deelneemsters aan de intensieve pilot, bij de OGO-pilot van Kaleos was dat verschil minder sterk, maar ook daar lieten de deelneemsters aan de intensieve pilot iets gunstiger resultaten zien.

De percentages in tabel 7.12 liggen voor alle items, behalve op de vraag of de vrouwen goed in staat zijn verschillende activiteiten te plannen, gelijk of hoger dan bij de eindmeting (tabel 7.11). Voor de gehele groep geldt dus dat er sprake is van een positief beeld, na afloop is de ontwikkeling in het zelfstandig functioneren over het algemeen verdergegaan.
De ontwikkeling op individueel niveau is ook bekeken door de scores op de items 'durft alleen ergens naartoe te gaan', 'durft te praten met vreemden', 'niet bang om fouten te maken' en 'tijd maken voor zichzelf' samen te nemen en te vergelijken met de resultaten uit de eindmeting direct na afloop van de cursus. Hieruit blijkt dat de positieve ontwikkeling die is ingezet met het volgen van de cursus voor zeventig procent van de vrouwen is bestendigd of zelfs nog verder versterkt. In tabel 7.13 staat dit nader uitgewerkt. Dertig procent van de vrouwen heeft de ontwikkeling niet vast kunnen houden. Er zijn hierbij geen grote verschillen tussen de pilots.

Tabel 7.13 Verandering in zelfvertrouwen op basis van vier items[5] (%)

	Albeda intensief	Albeda extensief	Kaleos intensief	Kaleos extensief
Toegenomen zelfvertrouwen	42	50	53	63
Gelijk gebleven	26	10	16	16
Afgenomen zelfvertrouwen	32	40	32	21
Totaal (n)	(19)	(10)	(19)	(19)

Bron: enquête eindmeting en nameting

De vrouwen is ook expliciet gevraagd of er sprake is van een grotere zelfstandigheid. Zestig procent van de deelneemsters antwoordt hierop positief (zie tabel 7.14). Er is hierbij wel een verschil tussen de pilots. Vooral de deelneemsters aan de intensieve pilots geven aan zelfstandiger te zijn geworden. Bij de extensieve pilots is dit minder uitgesproken. De vrouwen konden voorbeelden geven van de grotere zelfstandigheid. Het gaat vooral om het zelfstandig naar de huisarts gaan en naar instanties. Ze durven nu zelf formulieren aan te vragen of te vertellen aan de dokter wat ze mankeren. Zo zegt een deelneemster '*gisteren ben ik alleen naar de gemeente gegaan om een paspoort aan te vragen, dat had ik voor de cursus nooit gedurfd.*'

Tabel 7.14 Toegenomen zelfstandigheid (%)

	Albeda intensief	Albeda extensief	Kaleos intensief	Kaleos extensief
Meer zelfstandig	70	30	70	53
Beetje meer zelfstandig	15	30	15	26
Niet meer zelfstandig*	15	40	15	20
Totaal (n)	20	10	20	19

* Vijf vrouwen in deze categorie hebben dit geantwoord, omdat ze al behoorlijk zelfstandig waren.

De toegenomen zelfstandigheid heeft ook geleid tot een beter contact met de school van de kinderen. Bijna alle vrouwen met kinderen op de basisschool gaan naar de tienminutengesprekken en informeren met enige regelmaat naar de vooruitgang van het kind. Uit de toelichting door de vrouwen in de enquête blijkt dat de vrouwen het voorheen vaak aan hun partner overlieten.

Gezondheid

De vrouwen in de doelgroep van de PaVEM-pilots hebben vaak te maken met gezondheidsklachten, zowel lichamelijk als psychisch. In eerdere hoofdstukken is ook al aangegeven dat dit een reden was voor verzuim en uitval. Hoewel er in de eindmeting niet naar gevraagd is, bleek dat veel vrouwen in zowel de intensieve als de extensieve pilots te kampen hadden met gezondheidsklachten. Ook uit de interviews met de aanbieders kwam dit beeld na voren. In de nameting in november 2008 is de vrouwen daarom expliciet gevraagd naar hun gezondheid.

[5] Ontwikkeling op de items 'durft alleen ergens naartoe te gaan', 'durft te praten met vreemden', 'niet bang om fouten te maken' en 'tijd maken voor zichzelf.'

Bijna een derde van alle respondenten voelt zich niet (geheel) gezond. Dit is een hoog percentage, aangezien vrouwen die zijn uitgevallen vanwege hun gezondheid, niet hebben deelgenomen aan het onderzoek. In tabel 7.15 staat een overzicht.
De gezondheidsklachten zijn variëren van astma, allergie (3x), been- en knieklachten (4x), stressgerelateerde klachten (5x), slaapproblemen/ oververmoeidheid (4x), rugklachten (2x), vergeetachtigheid (2x), diabetes (2x), hoog cholesterolgehalte, duizeligheid, oogproblemen.

Tabel 7.15 Gezondheid (%)

	Albeda intensief	Albeda extensief	Kaleos intensief	Kaleos extensief
Gezond	35	40	85	60
Enigszins gezond	30	30	0	5
Niet gezond	35	20	10	25
Onbekend	0	10	5	10
Totaal (n)	(20)	(10)	(20)	(19)

In de intensieve pilots is het toevoegen van de module Beweeg Mee expliciet bedoeld om vrouwen te helpen zich prettiger te voelen in het eigen lichaam en daardoor beter te functioneren. Zoals al bleek uit paragraaf 7.2, heeft dat maar beperkt effect gehad, mede omdat het verzuim bij de lessen hoog was.
In de nameting is gevraagd of de vrouwen nog bewegen en of de PaVEM-cursus daar een bijdrage aan heeft geleverd. Hoewel het om zeer kleine aantallen gaat, kan toch een indruk worden gegeven.
Veertien procent van de vrouwen is eind 2008 lid van een sportclub.[6] Het gaat hierbij vooral om fitnessclubs. Er is hierbij geen verschil tussen de vrouwen die hebben deelgenomen aan de intensieve pilots met of zonder bewegen.
Zeventig procent van de vrouwen in de werk-pilot en de helft van de vrouwen in de OGO-pilot die hebben deelgenomen aan de module Beweeg mee, geven aan dat de cursus een bijdrage heeft geleverd aan het zich gezonder voelen. Een respondente verwoordt dit als volgt '*Door de cursus heb ik veel geleerd over gezond leven en sporten. Dat ik nu fitness komt door de cursus. Op de cursus heb ik ook geleerd om niet te veel te eten, niet te veel suiker en wel groente en fruit.'* Ook geven een paar vrouwen aan dat zij lid zijn geworden van een fitnessclub als resultaat van de cursus.

Hoewel de meeste vrouwen in de pilots niet lid zijn van een sportclub, bewegen zij wel. Ruim tweederde van de vrouwen beweegt ten minste viermaal per week een half uur. Het gaat hierbij met name om lopen/wandelen (38x) en fietsen (7x). Drie vrouwen lopen met enige regelmaat hard. In de toelichting geven verschillende vrouwen aan dat ze heel bewust bewegen voor hun gezondheid. Zo zegt een respondente : *'Ik ga elke dag een half uur met mijn man wandelen, dat is goed voor ons'.*
Het zijn vooral de vrouwen uit de intensieve werk-pilot die regelmatig

[6] Er is in de enquête niet gevraagd wanneer zij lid zijn geworden.

bewegen. Hierbij is nauwelijks verschil tussen de vrouwen die hebben deelgenomen aan de cursus met Beweeg mee of zonder.

Op de vragen of de PaVEM-cursus eraan heeft bijgedragen om meer te bewegen, geven vooral de vrouwen die hebben deelgenomen aan de werk-pilot met Beweeg mee een positief antwoord. Bij de deelneemsters aan de OGO-pilot is dit niet het geval. Dit wordt mogelijk verklaard door dat de module Beweeg mee in de OGO-pilot een hoog verzuim kende. Aan de bewegingslessen in de werk-pilot deden de vrouwen wel enthousiast mee (zie ook paragraaf 7.2.3). Opvallend is dat ook een kleine groep vrouwen die aan de andere pilots (zowel de intensieve als de extensieve) deelnamen, meer zijn gaan bewegen. Ze gingen te voet naar de cursus. Dit beviel zo goed dat ze nog steeds bij voorkeur lopend naar activiteiten buitenshuis gaan.

7.5 Samenvatting en conclusies

Taallessen
De meeste deelneemsters vonden de taallessen het leukste onderdeel van de pilots. Ondanks de extra modules nemen de vrouwen toch vooral deel om hun Nederlands te verbeteren en waarderen ze de lessen waarin de taalverwerving centraal staat. Met name de deelneemsters aan de intensieve pilots zijn van mening dat ze veel beter hebben leren spreken, verstaan, schrijven en lezen in de cursus.
Het oordeel over de docenten is minder eenduidig. Over het algemeen zijn de vrouwen tevreden en is er weinig verschil tussen de pilots.

Lesruimte
De vrouwen hebben onderwijs gekregen in decentrale locaties, zoals vrouwenhuizen, buurthuizen en zelforganisaties. Met name in de intensieve pilot werk van het Albeda College waren niet alle vrouwen tevreden over de locaties. Zij waren vooral tevreden over de centrale Albeda-locaties met goede voorzieningen.
In de afgelopen jaren is steeds meer gekozen voor decentrale locaties, om de drempel voor allochtone vrouwen voor deelname aan cursussen te verlagen. De kwaliteit van de locaties verdient echter meer aandacht, net zoals de aanwezigheid van goede IT-voorzieningen. Mogelijk kunnen trajecten starten op decentrale locaties en worden voortgezet op centrale locaties met betere voorzieningen.

Empowerment
De empowermentlessen zijn zowel door de uitvoerders als de deelneemsters gewaardeerd. Vooral de deelneemsters aan de intensieve pilot werk zijn enthousiast over de empowermentlessen.
Uit de enquête komt het beeld naar voren dat de vrouwen die hebben deelgenomen aan de intensieve pilots, zelfstandiger zijn geworden en meer

zelfvertrouwen hebben om voor een groep te spreken. Met name de deelneemsters aan de intensieve pilot oriëntatie op werk laten over de hele linie een positievere persoonlijke ontwikkeling zien dan de vrouwen in de extensieve pilot. In de OGO-pilot is dit veel minder het geval.

Bewegingslessen
De bewegingslessen waren alleen beschikbaar voor twee intensieve groepen binnen de pilots. De deelneemsters in deze groepen hebben maar beperkt deelgenomen aan de lessen, met name binnen de OGO-pilot. De vrouwen vonden de combinatie met de andere onderdelen van de pilots te zwaar.
Het effect van de bewegingslessen is door het hoge verzuim beperkt. De vrouwen die wel regelmatig zijn geweest, zijn echter enthousiast en laten progressie zien in hun conditie en lenigheid. Daarnaast voorzagen de bewegingslessen ook in een behoefte aan informatie over gezonde voeding en de relatie gewicht, voeding en bewegen.
Opvallend is tevens dat de deelneemsters aan de intensieve pilots beter in staat zijn om zichzelf te ontspannen dan de andere deelneemsters. Mogelijk heeft de aandacht hiervoor in de bewegingslessen en de empowermentlessen hieraan bijgedragen.

Begeleiding
De begeleiding is over het algemeen positief ontvangen door de deelneemsters aan de intensieve pilot. Vooral de deelneemsters aan de intensieve OGO-pilot zijn tevreden. Het oordeel van de deelneemsters aan de intensieve werk-pilot is genuanceerder. Dat heeft waarschijnlijk te maken met de problemen die er zijn geweest in de uitvoering.

Doordat er veel contact tussen de coaches en de vrouwen was, is opnieuw duidelijk geworden dat veel deelneemsters te maken hebben met een moeilijke thuissituatie. Door de intensieve begeleiding konden de vrouwen hierbij beter worden geholpen dan in een regulier traject het geval zou zijn. Dit heeft een gunstig effect op het terugdringen van de uitval. In de intensieve pilots is de uitval namelijk lager gebleken dan in de extensieve pilots, vooral als het gaat om de OGO-pilot. Dit neemt echter niet weg dat het verzuim ook in de intensieve pilots toch vaak hoog is. Het heeft echter vaak niet geleid tot definitieve uitval.

Duurzaamheid resultaten
Na ruim een half jaar na afloop van de pilots zijn de vrouwen opnieuw bevraagd over hun activiteiten buitenshuis en taalvaardigheid.

Participatie
Een belangrijk doel van de pilots was het bereiken van duurzame participatie van de deelneemsters aan de samenleving. Op dit terrein zijn de resultaten van de pilot licht teleurstellend. Iets minder dan de helft van alle respondenten heeft ruim een halfjaar na afloop van de cursus een activiteit buitenshuis. Dat betekent dat een kleine meerderheid opnieuw thuis zit. De vrouwen die wel

actief zijn, zijn met name uitgestroomd naar werk of volgen een opleiding of taalles. In de OGO-pilot is er wat betreft de uitstroom weinig verschil tussen de intensieve en extensieve pilot. Binnen de werk-pilot is er wel een groot verschil. De uitstroom van de deelneemsters aan de extensieve pilot is beperkt, slechts één op de vrouwen heeft een activiteit buitenshuis. In de intensieve pilot is dit de helft.
Op het gebied van bewegen heeft de pilot ook enig effect gehad. Een meerderheid van de vrouwen beweegt regelmatig. De vrouwen in de pilot die 'Beweeg mee' hebben gedaan, zijn vaak lid geworden van een sportschool.

Persoonlijke ontwikkeling en taalvaardigheid
In de nameting is gekeken of de persoonlijke ontwikkeling wat betreft meer zelfvertrouwen en een grotere zelfstandigheid, die de vrouwen hebben doorgemaakt, is beklijft. Dit blijkt inderdaad het geval. Een meerderheid van de vrouwen geeft aan dat zij door toegenomen zelfvertrouwen meer Nederlands durven te praten. Ze gaan vaker zelfstandig naar instanties en bijvoorbeeld de huisarts. Ook is er meer contact met de school van de kinderen. Iets meer dan de helft van vrouwen is door deelname aan de cursus meer Nederlands gaan praten. Toch is er nog een aanzienlijke groep die nauwelijks actief is en zelfstandig. Zij hebben weinig zelfvertrouwen en spreken niet dagelijks Nederlands. Dit zijn vooral de vrouwen in de extensieve werk-pilot. Het lijkt erop dat de deelname aan de extensieve cursus hier weinig verandering in heeft gebracht. De deelneemsters aan de intensieve werk-pilot laten een gunstiger resultaat zien.

Algemeen
Uit de ervaringen van de uitvoerders en de vrouwen zelf komt naar voren dat de intensieve trajecten goed zijn ontvangen, met name de taallessen, empowerment en begeleiding. Door het volle programma hebben de vrouwen echter weinig prioriteit gegeven aan de bewegingslessen.
Met name de deelneemsters aan de intensieve trajecten laten progressie zien in taalvaardigheid en in het zelfstandig functioneren, zowel bij afloop van de cursus als ruim een half jaar later. Het grootste verschil is er tussen de intensieve pilot werk en de extensieve pilot werk. De vrouwen in de intensieve pilot laten een veel positievere ontwikkeling zien dan in de extensieve. In de OGO-pilot is het verschil minder groot, maar ook in die pilot laten de deelneemsters aan de intensieve pilot over het algemeen meer positieve ontwikkeling zien.

8 TOT SLOT

8.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de conclusies gepresenteerd. Hierbij wordt ingegaan op zowel de inrichting van de pilots als de resultaten. Achtereenvolgens wordt aandacht besteed aan de werving en selectie, de extra modules en de resultaten van de pilots. Er wordt besloten met een algemene conclusie.

8.2 Werving en selectie

De inzet van gespecialiseerde methodieken voor de werving van potentiële deelneemsters voor de intensieve pilots is weinig succesvol verlopen. Via deze methodieken zijn minder deelneemsters geworven dan beoogd, waardoor er nog op andere wijzen moest worden geworven. Er zijn verschillende oorzaken voor de achterblijvende werving:

- de tijdsintensieve methoden van werving in combinatie met een korte wervingstijd;
- de samenwerking met de districtskantoren van SoZaWe;
- de concurrentie met andere organisaties om deelneemsters.

De tijdsintensieve methoden van werving
In beide pilots is gekozen voor tijdsintensieve methoden van werving, omdat de veronderstelling was dat de vrouwen via de tot dan toe gebruikte kanalen onvoldoende werden bereikt. In de OGO-pilot van Kaleos Educatie moesten eerst ambassadrices worden geworven, die vervolgens vrouwen voor de pilot gingen werven. In de pilot oriëntatie op werk van het Albeda College zouden de vrouwen worden geworven via de gastvrouwen van de vrouwenstudio's van stichting SMI. Hierbij was voorzien in een huisbezoek om drempels voor deelname weg te nemen. Daarna zouden de vrouwen naar een voorlichtingsbijeenkomst komen voor meer informatie en inschrijving. De periode voor de werving was echter relatief kort, waardoor beide methoden maar ten dele zijn uitgevoerd. In de OGO-pilot zijn maar drie ambassadrices ingezet in plaats van de beoogde zeven. In de werkpilot was geen tijd om huisbezoeken af te leggen.

Samenwerking met de districtskantoren van SoZaWe
De samenwerking met SoZaWe bij de werving liep op twee vlakken niet soepel, namelijk bij het aandragen van namen van potentiële deelneemsters door SoZaWe en bij het verlenen van toestemming aan de geworven kandidaten om deel te nemen.
In het projectplan van de pilot oriëntatie op werk was uitgegaan van een wervingsmodel, waarbij de districtskantoren van SoZaWe namen van vrouwen

zouden geven bij wie de gastvrouwen vervolgens op huisbezoek konden. SoZaWe verwachtte daarentegen dat stichting SMI vrouwen in de wijk zou benaderen en dat de consulenten geen namen van potentiële kandidaten hoefden aan te leveren. Dit laatste bleek echter een weinig werkbare methode. Wanneer vrouwen in de wijk worden benaderd voor deelname is niet bekend of zij een bijstandsuitkering hebben. Wanneer dat wel het geval is, blijkt vaak dat de vrouwen al een cursus volgen of hebben gevolgd. Door een lijst te krijgen van de consulenten van SoZaWe met namen van potentiële deelneemsters die een grote afstand hebben tot de samenleving en de arbeidsmarkt, zou de methode van huisbezoek veel efficiënter kunnen worden ingezet.
Een tweede probleem was dat het lang duurde voordat SoZaWe een fiat gaf of een deelneemster de cursus mocht gaan volgen. Voor een groep uitkeringsgerechtigden die in december 2006 was geworven, is de toestemming te laat gekomen, waardoor ze vervolgens niet meer op tijd gemeld konden worden bij JOS. Zij konden daardoor niet deelnemen aan de pilots. Dit proces zou veel sneller moeten verlopen. Mogelijk is dit eenvoudiger als de namen zijn aangedragen door de consulenten. Er is dan namelijk al een voorselectie gemaakt.

De concurrentie met andere organisaties om deelneemsters
De ambassadrices van Sezer Consult hebben geprobeerd te werven via zelforganisaties, buurthuizen en moskeeën. Hierbij merkten ze dat de meeste organisaties afspraken met taalaanbieders hebben voor het laten verzorgen van taallessen in hun ruimte. Deze organisaties werven vervolgens alleen voor die cursussen en niet voor andere, mogelijk betere passende, trajecten voor een deel van de achterban.

Uiteindelijk zijn door werving via andere kanalen, zoals via folderen of het inzetten van een andere organisatie met contacten in de doelgroep voor de intensieve pilots voldoende vrouwen geworven. Dit is echter ten koste gegaan van de instroom in de extensieve pilots. Ook heeft de moeizame werving gevolg gehad voor de selectie van deelneemsters. De selectie is ruimer geweest dan van tevoren beoogd, waardoor vrouwen met een lager taalniveau zijn ingestroomd dan waar de taalcursus op was gericht. Deze vrouwen zouden meer op hun plaats zijn geweest in een traject voor laaggealfabetiseerden.

8.3 Meerwaarde van de intensieve pilots: de extra modules

8.3.1 Empowerment

De empowermentlessen zijn positief ontvangen door zowel de uitvoerders als de deelnemers. Er waren nauwelijks knelpunten in de uitvoering. Zo was er goed overleg tussen de empowermentdocenten en de ketenpartners.

In de empowermentlessen stonden drie thema's centraal:

- de socialisatie en familiegeschiedenis van de vrouw;
- assertiviteit, positief zelfbeeld, zorgen voor jezelf en het maken van keuzes;
- interculturele en non-verbale communicatie en houdingsaspecten.

De uitvoerders zien de empowermentlessen als een goede aanvulling op het onderwijsprogramma. Doordat allochtone laagopgeleide vrouwen met een taalachterstand vaak weinig zelfvertrouwen hebben en weinig zelfstandig zijn, komen in reguliere taallessen ook onderwerpen aan de orde die te maken hebben met empowerment. Of daar in de les iets mee wordt gedaan, is echter sterk afhankelijk van de vaardigheden van de taaldocent. Door een aparte empowermentmodule is de aandacht voor onderwerpen als non-verbale communicatie, presentatie en zelfvertrouwen gewaarborgd.
Hoewel dit op basis van de kwantitatieve data lastig is aan te tonen, hebben de uitvoerders de indruk dat de vrouwen in de intensieve trajecten meer aan zelfvertrouwen hebben gewonnen dan in andere trajecten. De enquête onder de deelneemsters geeft hiervoor ook sterke aanwijzingen. De deelneemsters aan de intensieve trajecten scoren duidelijk positiever op de vragen die te maken hebben met zelfstandig functioneren en het kennen van de eigen vaardigheden dan de deelneemsters aan de extensieve pilots. Dit geldt het sterkst in de werk-pilot.

De enige kritiek op de empowermentlessen is van organisatorische aard. De lessen zijn in blokken verdeeld over het jaar gegeven. Volgens de respondenten zou het de voorkeur hebben om de lessen met meer regelmaat te geven, bijvoorbeeld eenmaal per twee weken. De lessen maken zo een meer integraal deel uit van de cursus.

8.3.2 Bewegingslessen

De bewegingslessen leken in een behoefte te voorzien van de doelgroep van de PaVEM-pilots. De vrouwen hebben namelijk nauwelijks ervaring met bewegen, hebben vaak te maken met overgewicht en hebben veel vragen over gezond eten. Ze hebben een grote achterstand op het terrein van bewegen. Zo hebben zij bijvoorbeeld een matige bal-handcoördinatie. Ook hun kennis van basisbegrippen als rollen, gooien, links en rechts was minimaal. De docenten hebben met grote creativiteit en beperkte middelen de lessen vormgegeven. De module 'Beweeg mee' is desondanks maar ten dele succesvol te noemen.
Het belangrijkste knelpunt was het hoge verzuim van de deelneemsters, met name in de OGO-pilot. De belangrijkste verklaring hiervoor is dat de lessen onvoldoende waren ingebed in het programma. Er werd twee uur per week gegeven: één uur op een dag met andere lessen en een zogenoemd verleidingsuur op een dag dat er geen andere lessen waren. De vrouwen vonden het totale PaVEM-programma zwaar. Hun prioriteit lag bij de taallessen en niet bij de bewegingslessen. Hierdoor verzuimden ze sneller bij deze laatste lessen. De vrouwen die wel regelmatig hebben deelgenomen,

laten allen progressie zien in conditie en gewichtsafname.
Hoewel het bewegingsprogramma goede mogelijkheden biedt om de gezondheid en conditie van de vrouwen te verbeteren, is het de vraag of het past in een dergelijk vol traject. Indien de bewegingslessen wel deel uitmaken van een traject, heeft het de voorkeur om één les per week van twee uur te geven, in plaats van twee losse lessen per week. Hierdoor kunnen meer activiteiten per les worden ondernomen en is het verzuim mogelijk lager.

8.3.3 Begeleiding

Begeleiding
De gemeente Rotterdam had van tevoren organisaties benaderd met het verzoek samen te werken in de pilots. Ook had zij aangegeven dat er een begeleidingsmodel moest zijn waarin ook aandacht was voor het wegnemen van belemmeringen die deelname van de vrouwen aan de trajecten in de weg stonden. De aanbieders waren verder vrij in het inrichten van de begeleiding. De beoordeling van de intensieve begeleiding heeft daarom twee aspecten:
- de opzet van het begeleidingsmodel en de samenwerking tussen de partners;
- de vraag of de extra begeleiding heeft geleid tot extra rendement, met name wat betreft het beperken van de uitval.

De opzet van het begeleidingsmodel
In de Kaleos-pilot is gekozen voor de inzet van een competentiecoach en een motivatiecoach. De competentiecoach is een medewerker van Kaleos die zich vooral richt op de begeleiding van de deelneemsters bij het leerproces. De motivatiecoach is een medewerker van Sezer Consult. Haar taak is zorg te dragen voor het opheffen van sociaal-emotionele belemmeringen bij de deelneemsters, zodat zij zonder grote problemen het traject kunnen volgen. De keuze voor deze tweedeling was goed in te voegen in de bestaande begeleidingsstructuur van Kaleos, waar tot voor de PaVEM-pilot alleen met een competentiecoach werd gewerkt.
Het begeleidingsmodel heeft dan ook goed uitgewerkt in de praktijk. Vanaf het begin van de pilot was de taakverdeling duidelijk. Tegelijkertijd waren de coaches flexibel, waardoor de samenwerking goed verliep en het belang van de deelneemsters als uitgangspunt gold. Er was regelmatig contact, waardoor er geen overlap of hiaten ontstonden in de werkzaamheden.

In de pilot van het Albeda College is voor een heel andere opzet gekozen. De begeleiding van het leerproces is een taak van de docent die tevens als mentor functioneert. De begeleiding op het sociaal-emotionele vlak is de taak van de social coach van stichting SMI. Deze coach is verbonden aan de locatie waar de lessen worden gegeven. De lessen zouden namelijk worden gegeven op locaties van stichting SMI. De social coaches worden aangestuurd door een talentencoach die ook in dienst is van stichting SMI. Deze talenten-coach onderhoudt de contacten met de ketenpartners en andere organisaties.

In de praktijk bleek het begeleidingsmodel slechts moeizaam van de grond te komen. De taakverdeling tussen de social coach en de docenten werd niet goed ingevuld, waardoor soms geen actie werd ondernomen. Er was wederzijds wantrouwen en de eerste talentencoach gaf weinig invulling aan haar functie. Het feitelijk functioneren van de begeleiding verschilde sterk tussen de locaties en was sterk afhankelijk van de samenwerking tussen social coach en docent op groepsniveau. Doordat de betrokkenen van beide organisaties zowel een uitvoerende als een aansturende rol hadden en onvoldoende afstand tot het probleem hadden, bleek het nauwelijks mogelijk om te komen tot verbeteringen.

Samenvattend kan worden gesteld dat voor een goed functioneren van een intensief begeleidingsmodel sprake moet zijn van een duidelijke taakverdeling, waar de coaches in goed overleg flexibel mee omgaan.
De begeleiding door twee personen heeft in een goed werkend model de voorkeur boven de uitbreiding van taken van bijvoorbeeld de competentiecoach of een mentor. Door de taken bij twee verschillende personen onder te brengen, komen zowel de sociale begeleiding en de inhoudelijke begeleiding aan de orde. Wanneer er alleen een mentor is, bestaat er een grote kans dat de begeleiding op onderwijsinhoudelijk gebied dominant is. Voor het welslagen van een samenwerkingsverband, heeft het de voorkeur dat de hoofdaanbieder zelf een samenwerkingspartner kiest.

Rendement van de begeleiding
De intensieve begeleiding heeft geleid tot meer inzicht in de dagelijkse situatie van de deelneemsters. De vrouwen hebben vaak te maken met verschillende problemen, zoals opgroeiende kinderen die dreigen te ontsporen, mantelzorg, schulden en gezondheidsklachten. Door beter op de hoogte te zijn van de situatie kunnen de vrouwen beter worden begeleid bij het leerproces. Uit de gesprekken met de aanbieders komt een beeld naar voren van relatief veel verzuim in alle pilots, zowel de intensieve als de extensieve. De sterke indruk bestaat dat door de intensieve verzuimbegeleiding de deelneemsters steeds opnieuw gemotiveerd zijn om te blijven deelnemen, waar ze in een ander traject mogelijk sneller helemaal waren gestopt.
Deze indruk wordt ondersteund door de kwantitatieve gegevens (zie paragraaf 8.4), waaruit blijkt dat de uitval uit de intensieve pilots lager is dan uit de extensieve pilots. Met name in de OGO-pilot is sprake van een relatief groot verschil.

8.4 Resultaten van de pilots

Een belangrijke vraag in het onderzoek is of deelname aan de PaVEM-pilots leidt tot goede examenresultaten, beperking van de uitval en tot een duurzame participatie in de maatschappij. Hierbij was de veronderstelling dat de deelnemers aan de intensieve pilots mogelijk betere resultaten boeken vanwege

de extra modules. Op basis van de monitorgegevens en de tellijsten, en een eind- en nameting onder de deelneemsters aan de pilots worden deze vragen beantwoord.

8.4.1 Examenresultaten en uitval

Bijna 70 procent van alle deelneemsters aan de pilots heeft het traject afgerond. Dat betekent dat 30 procent voortijdig is uitgevallen. De belangrijkste redenen voor uitval zijn persoonlijke omstandigheden en/of ziekte. Een klein deel is uitgestroomd om positievere redenen. Zij zijn gaan werken of een andere opleiding gaan volgen.
Niet alle deelnemers die het traject hebben afgerond, hebben deelgenomen aan het inburgeringsexamen. Ruim de helft (57%) van alle deelneemsters die is gestart met de pilot, heeft deelgenomen aan het inburgeringsexamen. Van deze vrouwen heeft 38 procent het examen gehaald. Op basis van dit lage slagingspercentage kan worden geconcludeerd dat het niet mogelijk is gebleken om een meerderheid van de vrouwen in de pilots in een jaar tijd voldoende voor te bereiden op het inburgeringsexamen, ondanks de inzet van extra modules.

De pilots laten duidelijke verschillen zien. In zowel de werk-pilot als de OGO-pilot laten de intensieve pilots betere resultaten zien: de uitval is lager en de deelname aan het examen en het slagingspercentage hoger.
Bij de intensieve werkpilot heeft 70 procent van de deelnemers die gestart zijn met het traject deelgenomen aan het inburgeringsexamen. Hiermee heeft de aanbieder voldaan aan de prestatieafspraak die met de gemeente is gemaakt. De extensieve werkpilot laat een veel minder gunstig beeld zien, slechts iets meer dan helft van de deelnemers heeft deelgenomen aan het examen, aanzienlijk lager dan de beoogde 90 procent.
Ook de slagingspercentages verschillen sterk. In de intensieve werkpilot is 46 procent geslaagd, in de extensieve pilot slechts 20 procent. Het lijkt erop dat de intensieve pilot er beter in is geslaagd om de deelneemsters vast te houden en voor te bereiden op de examens. Dit neemt echter niet weg dat voor zowel de intensieve als de extensieve werkpilot de slagingspercentages duidelijk achterblijven bij de afspraken die zijn gemaakt tussen de aanbieder en de gemeente.
De OGO-pilot laat ook betere resultaten zien voor de intensieve pilot dan voor de extensieve. Het uitvalpercentage uit de extensieve pilot is bijna het dubbele van de intensieve pilot, namelijk 38 en 22 procent. Zeventig procent van de deelnemers aan de intensieve pilot heeft deelgenomen aan het inburgeringsexamen tegenover ruim de helft van de deelnemers aan de extensieve pilot. De slagingspercentages zijn iets gunstiger voor de intensieve pilot (41%), maar verschillen niet sterk van de extensieve OGO-pilot (36%). Beide blijven achter bij de afspraken die zijn gemaakt tussen de gemeente en de aanbieder.

De aanbieders hebben maar beperkt zicht op de uitstroom van de totale groep. Alleen Kaleos heeft dit bijgehouden voor de monitor. Voor iets minder

dan twee derde van deelneemsters is bekend wat ze zijn gaan doen. Een vijfde is uitgestroomd naar werk, bijna een vijfde is niets gaan doen en één op de tien vrouwen is verder gegaan met een vervolgopleiding. De relatief hoge uitstroom naar werk is opvallend, aangezien de vrouwen uit de Kaloes-pilot een traject gericht op OGO hebben gevolgd. De deelneemsters aan de intensieve pilot OGO zijn vaker doorgestroomd naar een vervolgopleiding dan de deelneemsters aan de niet-intensieve pilot. De intensieve begeleiding is hiervoor waarschijnlijk een verklaring.

8.4.2 Duurzaamheid van de resultaten

De duurzaamheid van de resultaten is onderzocht op basis van een enquête onder deelneemsters, ruim een half jaar na afloop van de cursus. Ook deze meer kwalitatieve resultaten laten iets gunstiger uitkomsten zien voor de intensieve trajecten dan voor de extensieve. Dit geldt echter sterker voor de werk-pilot dan voor de OGO-pilot.

Wat betreft de participatie van de vrouwen aan de samenleving zijn de resultaten licht teleurstellend. Iets minder dan de helft van alle respondenten is doorgegaan met een activiteit buitenshuis. Dat betekent dat een kleine meerderheid opnieuw thuis zit. De overige vrouwen zijn met name uitgestroomd naar werk of volgen een opleiding of taalles.
In de OGO-pilot is er weinig verschil tussen de intensieve en extensieve pilot. Binnen de werk-pilot is er wel een groot verschil tussen de intensieve en extensieve pilot. De uitstroom van de deelneemsters aan de extensieve pilot is beperkt, slechts één op de vrouwen heeft een activiteit buitenshuis. In de intensieve pilot is dit de helft. De beperkte doorstroom in de werk-pilot wordt door een belangrijk deel verklaard doordat er geen sluitende aanpak was tussen de taalaanbieder en SoZaWe.

Er is gekeken of de persoonlijke ontwikkeling die de vrouwen hebben doorgemaakt, zoals meer zelfvertrouwen en zelfstandigheid, is beklijfd. Dit blijkt ook na een half jaar nog het geval. Een meerderheid van de vrouwen geeft aan dat zij door toegenomen zelfvertrouwen meer Nederlands durven te praten. Ze gaan nu vaker zelfstandig naar instanties en bijvoorbeeld de huisarts. Ook is er meer contact met de school van de kinderen. Toch is er nog een aanzienlijke groep die zich in een isolement bevindt. Ze hebben weinig activiteiten buitenshuis, weinig zelfvertrouwen en spreken niet dagelijks Nederlands. Het blijken vooral de vrouwen in de extensieve werk-pilot die zo geïsoleerd zijn. Het lijkt erop dat de deelname aan de extensieve cursus hier weinig verandering in heeft gebracht. De deelneemsters aan de intensieve werk-pilot laten een gunstiger resultaat zien.

8.5 Algemene conclusies

De pilots laten over de hele linie gunstigere resultaten zien voor de intensieve dan voor de extensieve pilots. Zo is de uitval lager, de deelname aan het examen hoger, net zoals het slagingspercentage. Daarnaast is sprake van een grotere toename van de zelfstandigheid en het zelfvertrouwen van de vrouwen in de intensieve dan in de extensieve pilots. Dit vertaalt zich mede in een grotere participatie in activiteiten buitenshuis.

Het grootste effect van de extra modules in de PaVEM-pilots is te vinden bij de intensieve werkpilots. De deelneemsters aan intensieve werkpilots laten op nagenoeg alle aspecten een veel positievere ontwikkeling zien dan de deelneemsters aan de extensieve pilot. Het lijkt erop dat vooral vrouwen met een uitkering baat hebben bij de intensievere begeleiding en empowerment. Zij hebben aan zelfvertrouwen gewonnen en een deel van hen is geslaagd voor het examen. Dit geldt in veel mindere mate voor de vrouwen in de extensieve werkpilot.
In de OGO-pilot zijn de resultaten ook gunstiger voor de intensieve pilot, maar de verschillen zijn minder groot. Wel is er een groot verschil in uitval en doorstroom naar vervolgactiviteiten. Het lijkt erop dat meer zicht op de deelneemsters door een intensievere begeleiding leidt tot minder uitval en grotere participatie in activiteiten buitenshuis.

8.6 Aanbevelingen

Op basis van de bevindingen in het onderzoek komen we tot een tiental aanbevelingen. We maken hierbij onderscheid naar de verschillende fasen in het inburgeringstraject, te weten de werving en selectie, de inhoud van het programma, de begeleiding en de resultaten en nazorg.

Werving en selectie

- In de pilot bleek een duidelijke spanning te bestaan tussen het behalen van de aantallen cursisten en het vinden van potentiële deelnemers die voldeden aan het profiel dat was opgesteld. Door de tijdsdruk om voldoende deelnemers te vinden, is er minder strikt gekeken naar de kwalificaties en motivatie van de deelnemers, met als gevolg een beperkte opbrengst van de ingezette instrumenten voor de werving en uitval bij aanvang van het traject.
  Het is belangrijk dat wanneer er specifieke wervingsinstrumenten worden ontwikkeld en ingezet, er voldoende tijd wordt uitgetrokken voor de uitvoering. Een periode van circa drie maanden voor de werving kan mogelijk bovenstaande problemen voorkomen. Ook flexibiliteit bij de instroom in het traject, zoals het wisselen van traject als blijkt dat iemand toch beter geschikt is voor een ander traject, helpt uitval en dergelijke voorkomen.

- De werving van uitkeringsgerechtigden in de PaVEM-pilot is moeizaam verlopen. Werving van deze groep vraagt om een actieve opstelling van de districtskantoren van SoZaWe. De klantmanagers hebben als enige zicht op wie al een traject volgt en dus niet in aanmerking komt voor een traject. Op deze wijze hoeven alleen mensen die volgens de gegevens van SoZaWe geen traject volgen, benaderd te worden. Voor deze groep kunnen dan specifieke wervingsmethoden, als bijvoorbeeld huisbezoek, worden ingezet.
- De goedkeuringsprocedures door SoZaWe en JOS dienen zo gestroomlijnd mogelijk en zo snel mogelijk te verlopen, zodat zowel de potentiële deelnemers als de aanbieders op korte termijn weten of iemand kan instromen.
- Er zijn meerdere taalaanbieders actief in Rotterdam. Een nadeel hiervan is dat de taalaanbieders met een vergelijkbaar aanbod dezelfde inburgeraars proberen te bereiken. Het verdient aanbeveling dat er een divers aanbod is bij een beperkt aantal aanbieders, zodat geworven kandidaten op het voor hen meest geschikte traject kunnen worden geplaatst. Bij te veel aanbieders wordt het lastig om voldoende deelnemers voor een specifiek traject te krijgen.
- De gemeente Rotterdam heeft ervoor gekozen de taalaanbieders ook de werving te laten doen. De gemeente kan zelf echter ook een actievere rol spelen door mensen te benaderen die zijn opgenomen in het Bestand *Potentiële* Inburgeringsplichtigen (BPI).
- Voor een efficiënte werving van deelnemers is het belangrijk dat de gemeente met enige regelmaat haar beleid op dat vlak kritisch beoordeelt. Wervingsstrategieën die lange tijd goed werkten, blijken na verloop van tijd minder effectief. Uitwisseling van ervaringen met andere gemeenten kan hierbij nuttige input geven.

Inhoud programma

Inburgering

- Het bleek dat in met name de extensieve trajecten de portfolio-opdrachten geen geïntegreerd deel uitmaakten van de cursus. Zij moesten aan het eind van het traject snel worden vervuld, omdat het een voorwaarde is voor het examen. Voor een goed rendement van de portfolio-opdrachten is het echter belangrijk dat deze deel uitmaken van de lessen en geïntegreerd zijn.
- In de trajecten komt steeds meer nadruk op het spreken, door middel van opdrachten en rollenspel. Dit is een goede ontwikkeling die moet worden voortgezet. De deelnemers staan bij aanvang van de cursus vaak afwijzend tegenover deze vorm van lesgeven. Het is aan docent om te overtuigen dat de vrouwen op deze wijze meer praktische kennis opdoen. De grotere nadruk op spreken neemt overigens niet weg dat er aandacht moet blijven voor lezen, schrijven en grammatica.
- De vrouwen zijn ingedeeld naar trajecten-OGO of -werk. In de praktijk blijkt dat veel vrouwen die een OGO-traject volgen, graag willen werken. Het is daarom belangrijk om ook in trajecten die gericht zijn op OGO flexibel te zijn en aandacht te besteden aan werk en wat daarmee samenhangt.

- De afgelopen jaren worden steeds meer cursussen voor met name vrouwen op decentrale locaties gegeven, zoals ook in de PaVEM-pilots. Decentralisatie is goed om de vrouwen te bereiken. Vrouwen willen graag in de buurt op school en zullen sneller starten als de cursus dichtbij is. Vanuit de locatie kan ook goed worden gezocht naar mogelijkheden voor stage en activiteiten na afloop in de buurt. Voor het onderwijs verdient het echter de voorkeur om gebruik te maken van de goede voorzieningen op de centrale locaties. Daar zijn goede voorzieningen, zoals computers. Daardoor zijn er ook meer mogelijkheden voor differentiatie naar niveau. Door te beginnen op de decentrale locatie en gedurende het traject steeds meer gebruik te maken van centrale locaties wordt het beste van beide locaties ingezet. Het bevorderen van de zelfstandigheid door vrouwen naar een verder gelegen locatie te laten reizen, maakt dan deel uit van het traject. Wanneer vrouwen bereid zijn om te reizen, zijn er ook meer mogelijkheden voor vervolgctiviteiten.

Empowerment

- Uit de pilots komt naar voren dat empowerment een meerwaarde heeft. De vrouwen zijn zelfstandiger geworden en durven meer te spreken. Het verdient daarom aanbeveling om aparte lessen empowerment te geven. Voor het welslagen van deze lessen is het echter belangrijk om ze goed in te bedden in de cursus, bijvoorbeeld door overleg tussen docent en trainer over de inhoud. Afhankelijk van de behoefte van de doelgroep kan worden gekozen voor het moment waarop empowerment wordt ingezet. Zo kan empowerment aan het begin worden ingezet om te werken aan de motivatie van de deelnemers, of juist later in het traject om de durf om te spreken en te participeren in de samenleving te vergroten.

Bewegingslessen

- Het bleek lastig te zijn om de vrouwen te laten deelnemen aan de bewegingslessen. Zij vonden dat hun gezondheid het niet toeliet of vonden het programma te zwaar. De vrouwen die wel hebben meegedaan, bemerkten daarentegen wel gezondheidswinst. Het blijkt dan ook dat de vrouwen wel behoefte hebben aan informatie over gezondheid en bewegen. Mogelijk kunnen deze onderwerpen nadrukkelijk deel uitmaken van het portfolio of ruimte krijgen binnen empowerment. Ook verdient het aanbeveling om vrouwen te wijzen op de mogelijkheden tot bewegen in buurtcentra en dergelijke.

Begeleiding

- Uit de evaluatie komt naar voren dat begeleiding belangrijk is. Door een intensieve begeleiding wordt zicht gehouden op deelnemers die verzuimen en worden inspanningen verricht om hen erbij te houden. De wijze waarop het begeleidingsmodel precies wordt ingericht, is niet zo belangrijk. Voorwaarde is wel dat er korte lijnen naar zowel de deelnemers als de organisatie is. Ook verdient het de voorkeur om onderscheid te maken tussen enerzijds begeleiding bij onderwijsinhoudelijke activiteiten en

vervolgactiviteiten en anderzijds begeleiding op het meer sociaal-emotionele vlak. Om dit goed te laten functioneren, is wel een goede samenwerking is tussen de twee typen begeleiders belangrijk.

- Het bevorderen van het groepsproces is altijd belangrijk in een klas, maar voor deze doelgroep extra belangrijk. De vrouwen hebben bij aanvang vaak weinig zelfvertrouwen en krijgen weinig ondersteuning van thuis, waardoor de kans op verzuim en mogelijke uitval groot is. Door betrokkenheid van de groep bij elkaar zal minder snel worden verzuimd. Een gemotiveerde groep zorgt ervoor dat de individuele leden blijven komen, en leden stimuleren elkaar om door te gaan. De docent speelt een cruciale rol bij het bevorderen van het groepsproces, door veel in gesprek te gaan met de groep, op zoek te gaan naar gemeenschappelijke ervaringen en het bevorderen van de betrokkenheid bij elkaar.

Resultaten/nazorg

- Er is een groep vrouwen die al veel cursussen heeft gedaan, maar nog steeds een laag taalniveau heeft. Ook binnen de PaVEM-pilot zijn zij niet geslaagd voor het examen. Het lijkt weinig zin te hebben om deze groep steeds maar opnieuw inburgeringscursussen aan te bieden. Echter, voor deze groep is participatie ook belangrijk. Het verdient daarom aanbeveling om deze groep beter in beeld te krijgen en te houden en hen mogelijk een ander aanbod te doen, bijvoorbeeld door specifieke trajecten te ontwikkelen, andere onderwijsmethoden te gebruiken of een ander uitstroomdoel te formuleren.
- Een sluitende aanpak bij de overdracht van de vrouwen aan het eind van de cursus naar een vervolgactiviteit is essentieel. De vrouwen zijn zelf niet gewend veel initiatief te nemen, waardoor de kans groot is dat zij zonder begeleiding weer thuis gaan zitten. Bij de nuggers in de pilot zijn relatief veel vrouwen doorgestroomd naar vervolgtrajecten en werk door vroegtijdig met de vrouwen voorlichtingsdagen en dergelijke te bezoeken en door goede contacten bij vervolgtrajecten. Bij de uggers heeft geen warme overdracht plaatsgevonden en hebben de meeste vrouwen een afwachtende houding aangenomen. Er is hierdoor een groot risico dat zij thuis blijven zitten totdat zij opnieuw door SoZaWe worden opgeroepen en mogelijk weer naar taalles worden gestuurd. De klantmanagers en de onderwijsinstelling hebben een gezamenlijke verantwoordelijkheid om dit te voorkomen.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

Onderzoeksvragen

Bereik en werving

1. Welke wervingskanalen worden door de aanbieders gebruikt?
2. Welke wervingskanalen leveren in absolute en relatieve zin de meeste deelneemsters op (dus welke wervingskanalen blijken het meest effectief)?
3. Welke wervingsmethoden/instrumenten worden door de aanbieders gebruikt en wat is daarvan het resultaat?
4. Doen zich knelpunten voor ten aanzien van de werving?
5. Welke knelpunten betreft het en hoe worden deze opgelost?
6. Worden de beoogde aantallen deelneemsters voor de verschillende trajecten gerealiseerd?

Begeleiding en nazorg

7. Hoe worden de deelneemsters aan de intensieve en extensieve pilot gedurende het traject begeleid?
8. Wordt nazorg geboden en op welke wijze krijgt dit vorm?
9. Wat zijn de resultaten van de geboden begeleiding en nazorg?

Kenmerken deelneemsters

10. Wat zijn de achtergrondkenmerken van de deelneemsters (onder andere leeftijd, etnische achtergrond, taalniveau) aan de verschillende trajecten?
11. Hoeveel deelneemsters hebben kinderen op het vmbo?
12. Hoeveel deelneemsters hebben kinderen in de leeftijd van nul tot twee jaar?
13. Hoeveel deelneemsters hebben kinderen in de leeftijd van twee tot vier jaar?

Objectieve resultaten

14. Hoeveel deelneemsters ronden een traject af?
15. Hoeveel deelneemsters nemen deel aan het inburgeringsexamen?
16. Hoeveel deelneemsters slagen voor het inburgeringsexamen?
17. In hoeverre wordt een duale uitstroom gerealiseerd bij afronding van het traject en waar naartoe stromen deelneemsters uit?
18. Hoeveel opvoeders stromen binnen een halfjaar na afronding van het traject door naar een activiteit gericht op participatie of vrijwilligerswerk?
19. Hoeveel deelneemsters gericht op werk stromen binnen een halfjaar na afronding van het traject door naar vrijwilligerswerk, betaald werk of een re-integratietraject?
20. In hoeverre zijn er verschillen in behaalde objectieve resultaten (in afronding traject, bereikt taalniveau, gerealiseerde uitstroom) tussen de extensieve pilot en de intensieve pilot?

21. In hoeverre zijn er verschillen in behaalde objectieve resultaten tussen deelneemsters aan de intensieve pilot die de module ‘Beweeg mee’ hebben gevolgd en zij die dat niet hebben gedaan?

‘Subjectieve’ resultaten

22. Welke effecten heeft de inzet van de module ‘Empowerment’ op de deelneemsters aan de intensieve pilot ten aanzien van de vier psychologische veranderingen die worden nagestreefd (dat wil zeggen eigen-effectiviteit, groepsbewustzijn, vermindering van zelfverwijt en het nemen van verantwoordelijkheid voor hun leven)?
23. Zijn de gerealiseerde psychologische veranderingen anders dan voor de deelneemsters aan de extensieve pilot?
24. Welke effecten heeft de inzet van de module ‘Beweeg mee’ op de gezondheidsbeleving van de deelneemsters aan de intensieve pilot en de wijze waarop zij omgaan met hun gezondheid en gezondheidsklachten?
25. Zijn de gerealiseerde veranderingen anders dan voor de deelneemsters aan de extensieve pilot?
26. Welke effecten heeft inzet van de ‘T(a)alentencoach’ op deelneemsters?
27. Zijn er verschillen tussen de deelneemsters aan de intensieve pilot en de extensieve pilot in ervaren belemmeringen en uitval?
28. In hoeverre zijn de deelneemsters na afronding van het traject gemotiveerd tot het zetten van vervolgstappen ter bevordering van hun participatie in de samenleving?
29. Zijn er bij afronding van het traject verschillen in motivatie tussen deelneemsters aan de intensieve pilot en deelneemsters aan de extensieve pilot?

Beoordeling en tevredenheid inburgeringstraject

30. Hoe beoordelen/ waarderen de deelneemsters het inburgeringstraject dat zij gevolgd hebben?
31. Zijn er verschillen in beoordeling/waardering tussen deelneemsters aan de intensieve pilot en deelneemsters aan de extensieve pilot?
32. Hoe beoordelen de deelneemsters aan de intensieve pilot de onderdelen ‘Empowerment’, ‘T(a)alentencoach’ en ‘Gezond aan de slag’?
33. Hoe ervaren de deelneemsters de eigen persoonlijke ontwikkeling als gevolg van het doen van een inburgeringstraject?
34. Zijn hierin verschillen tussen de deelneemsters aan de intensieve pilot en de extensieve pilot?

Kosten-batenanalyse

35. Is er een kosten-batenanalyse te maken voor de uitkeringsgerechtigde deelneemsters?
36. Zo ja, wat zijn de resultaten van de kosten-batenanalyse?

Aanbevelingen

37. Welke conclusies kunnen worden getrokken over de rendementen van de verschillende inburgeringstrajecten?
38. Welke aanbevelingen kunnen op basis van de pilot worden gedaan voor de inrichting van het inburgeringsbeleid?

BIJLAGE 2

Inhoud Monitor

- Leeftijd
- Etnische herkomst
- Type traject (intensief/extensief, werk, OGO)
- Locatie
- Aanvangsniveau NT2
- Instroomdatum
- Uitval
- Uitvaldatum
- Eindniveau NT2
- Instroomkanaal
- Stage/portfolio
- Uitstroomdatum
- Duaal resultaat
- Kinderen in leeftijd 0-2 jaar
- Kinderen in leeftijd 2-4 jaar
- Kinderen op het vmbo
- Eerder cursussen gevolgd (in Rotterdam)
- Opleidingsniveau
- Motivatie (zeer goed, goed, redelijk, matig, slecht)

BIJLAGE 3

Tabellen bij hoofdstuk 7

Tabel B3.1 **Toename in beheersing vaardigheden volgens eigen inschatting Albeda intensief in procenten (N=29)**

	Veel beter	Beetje beter	Nauwelijks beter
Spreken	65,5	34,5	0
Verstaan	55,2	44,8	0
Schrijven	34,5	62,1	3,4
Lezen	48,0	52,0	0

Tabel B3.2 **Toename in beheersing vaardigheden volgens eigen inschatting Albeda extensief in procenten (N=17)**

	Veel beter	Beetje beter	Nauwelijks beter
Spreken	17,6	82,4	0
Verstaan	35,3	64,7	0
Schrijven	23,5	70,6	5,9
Lezen	17,6	82,4	0

Tabel B3.3 **Toename in beheersing vaardigheden volgens eigen inschatting Kaleos intensief in procenten (N=23)**

	Veel beter	Beetje beter	Nauwelijks beter
Spreken	72,7	27,3	0
Verstaan	66,7	33,3	0
Schrijven	47,8	47,8	4,3
Lezen	70,0	30,0	0

Tabel B3.4 **Toename in beheersing vaardigheden volgens eigen inschatting Kaleos extensief in procenten (N=20)**

	Veel beter	Beetje beter	Nauwelijks beter
Spreken	35,0	55,0	10,0
Verstaan	36,8	52,6	10,5
Schrijven	15,0	80,0	5,0
Lezen	52,6	42,1	5,3

Tabel B3.5 Persoonlijke ontwikkeling Albeda intensief in procenten (N=29)

	Nooit	Soms	Meestal
Durf alleen op stap	0	31	69
Durf te praten met onbekenden	0	42	58
Weet wat ik kan*	3	48	48
Weet meer dan vrouwen in de omgeving**	29	50	21
Bang voor fouten	36	54	11
Tijd vrijmaken voor mezelf	10	69	21
	Nauwelijks meer	**Een beetje**	**Veel meer**
Zelfvertrouwen	0	48	52
Zelf dingen ondernemen	3	45	52

- Antwoordcategorie was twijfel, ongeveer, goed.

** Antwoordcategorieën waren minder, hetzelfde, meer.

Tabel B3.6 Persoonlijke ontwikkeling Albeda extensief in procenten (n=17)

	Nooit	Soms	Meestal
Durf alleen op stap	0	65	35
Durf te praten met onbekenden	0	88	13
Weet wat ik kan	0	71	29
Weet meer dan vrouwen in de omgeving	12	77	13
Bang voor fouten	24	59	18
Tijd vrijmaken voor mezelf	6	82	12
	Nauwelijks meer	**Een beetje**	**Veel meer**
Zelfvertrouwen	0	65	35
Zelf dingen ondernemen	18	59	24

- Antwoordcategorie was twijfel, ongeveer, goed.

** Antwoordcategorieën waren minder, hetzelfde, meer.

Tabel B3.7 Persoonlijke ontwikkeling Kaleos intensief in procenten (n=23)

	Nooit	Soms	Meestal
Durf alleen op stap	0	26	74
Durf te praten met onbekenden	4	57	39
Weet wat ik kan	4	30	65
Weet meer dan vrouwen in mijn omgeving	13	48	39
Bang voor fouten	35	57	35
Tijd vrij maken voor mezelf	0	70	30
	Nauwelijks meer	**Een beetje**	**Veel meer**
Zelfvertrouwen	0	35	65
Zelf dingen ondernemen	4	35	61

- Antwoordcategorie was twijfel, ongeveer, goed.

** Antwoordcategorieën waren minder, hetzelfde, meer.

Tabel B3.8 Persoonlijke ontwikkeling Kaleos extensief in procenten (n=20)

	Nooit	Soms	Meestal
Durf alleen op stap	10	40	50
Durf te praten met onbekenden	5	65	30
Weet wat ik kan	10	50	40
Weet meer dan vrouwen in mijn omgeving	11	47	42
Bang voor fouten	35	65	0
Tijd vrijmaken voor mezelf	5	80	15
	Nauwelijks meer	**Een beetje meer**	**Veel meer**
Zelfvertrouwen	0	45	55
Zelf dingen ondernemen	5	60	35

- Antwoordcategorie was twijfel, ongeveer, goed.

** Antwoordcategorieën waren minder, hetzelfde, meer.